

SAM: GOUDSMIT
IN DE GROOTE
LEERSCHOOL
NOVELLEN

NEDERL. BIBLIOTHEEK

**IN DE GROOTE
LEERSCHOOL**

EDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK

ONDER LEIDING VAN L. SIMONS.

UITGEGEVEN DOOR
DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN
GOEDKOOPE LECTUUR-AMSTERDAM

SAM: GOUDSMIT

IN DE GROOTE LEERSCHOOL

IN DE GROOTE LEERSCHOOL — HOE
DE KLEINE SJIMMIE NEETER BURGER
WERD — DE ONVERBETERLIJKE — DE
HENGELWEDSTRIJD — MOEDER ZIJPE'S
VERJAARDAG — KINDEREN —
IN DE ENGTE

IN DE GROOTE LEERSCHOOL

IN DE GROOTE LEERSCHOOL

I.

DADELIJK na de eerste kalming der roezig-tumultige bijeenkomst, waar, in een vergaderlokaaltje dicht bij de fabriek, het besluit tot staken onder heftig dooreengeroep van bits-heetige drift en verontwaardiging was uitgeroepen, had Piet als een bedremmelenden schrik, een lauwe verlamming, den gang naar huis gevoeld, en de woonkamer met de wachtende vrouw zag hij vóór zich als een ontmoe-digende starheid, waartegen hij zijn brandende hoofd, dat voor éénmaal wilde, ter ontnuchterende pijn zou stooten. Op de vergadering was hij moedig geweest, een van de jongsten, die, voor 't eerst van z'n leven, had meegedaan, vrijwel vast besloten, stand te houden ten einde toe. En hij had zelfs enkele woorden de zaal ingeroepen, wat jong nog, wat kinderlijk-verwoed, maar na zakelijke uitlegging der voormannen met graagte begrijpend, hoe werk neerleggen noodig was, nu na een tijd van werkeloosheid, de patroon plotse-ling met een loonsverlaging weer wou doen beginnen, zoodat alle moeizaam verwonnen verbetering in een oogenblik van misbruikte zwakheid weer te loor zou gaan. Maar plots voelde hij zich op weg naar huis, en hij dacht aan Jans, met een neerslaande

verkoeling, te hard en te plotseling door zijn heele lijf, zijn bloed, zijn hoofd, ontmoedigend, en lichamelijk ontstellend, tot misselijkheid bijna toe: daar zou je wel weer dadelijk 't gedonderjaag hebben. Ze bemoeide d'r eigen d'r mee, ze liet 'm niet met rust. — 't Was ook wel grienerig.... van trouwen af was 't al 'n paar keer verscheiden weken zonder werk geweest — ze was helsch op de centen. Maar d'r moeder — die zat 'r tusschen te stoken; de zes laatste weken dat ie werkeloos was geweest, had ze 'm mooi verpest: alle dagen scheeve gezichten, gemok en gesmijt en as je wat zei — geschreeuw toe en gesnotter, en dreigementen met wegloopen. 't Was vuil, as 'n wijf niet met je meeinging, as d'r anderen tusschen lagen te kankeren. Maar hij zou d'r toch wel's eenmaal an 'r verstand brengen dat 'n werkmán op z'n vrouw an most kennen; je bent toch niet werkeloos voor je eigen plezier? Of je de grootste slampamper was.... Maar as ze n'et niet snapte, wat kon je d'r tegen doen? je vrat 't maar op, zoo'n half dozijn weken achtereen.... Onder 't naderen, terwijl z'n eerste toornige beslotenheid, z'n sterk-vaste voornemen van trouw door 't betasten der tegenstand-scherpte al gewond werd, liep-ie zwak te overdenken, hoe 't haar aannemelijk te maken: dat ze bij volharding, na enkele moeilijke weken misschien kans hadden, voor 't ouwe loon althans door te gaan na de uitputtende werkeloosheid van anderhalve maand. En hij verblijdde zich maar een poos met de hoop, dat ze zou gaan begrijpen; het leek toch zoo klaar, zoo rechtvaardig van verzet na de sterking der eenswillendheid ginds bij de vele honderden genoten; zij zou moeten inzien dat 't ook haàr voordeel was, dat hij toch voor haàr ook weigerde zich voor nog minder te verkoopen; dat zij toch met nòg minder dan

vroeger anders zou moeten rondkomen, en óók, een beetje.... een beetje.... hoopte hij: dat hij, hij, voor minder dan vroeger, elken dag.... 't zelfde werk niewaar.... net zoo veel.... net zoo lang van 'r weg.... Wat moediger klom hij in huis. Maar hij voelde de vertreitering, een vergalling van zijn al te blij verwachten dadelijk in zich proppen, alle openheid volklittend met nijd, toen-ie Jans aan de tafel zag zitten, 'r jonge lijf genietend gebogen om bedwelmend-doorkookte, stank-afwasemende koffie, met, tegenover haar.... haar moeder, de ouwe handen om 't kommetje, de tandelooze tanige snuit lekkerend als in een duivelsche slurping van giftig afleidinkje. Hij voelde tegenzin in groeten: sat dat verdomde wijf weer bij 'r.... beroerd oud stuk modder.... waarom hield Jans 'r niet buite se deur.... da' verpestte de heele mikmak, die leut....

„Dag soamé!” zong-ie bitter en zag van de vrouwen af dadelijk naar 't raam.

„Dag Piet,” zei Jans, onder een genot-zuchtje van de slurping zich oprichtend.

Vrouw Dekker zag schuin van hem weg naar 'r dochter, als zich te veel voelend, en om de stille vijandigheid zoo lang mogelijk te verdoezelen:

„Soo, pikswarte rooie, bi-je doar? Je het 'r je daggie al weer opsitte hè? — Kom, ik stap op, Jansie, je vaar sel 'r óók wel soo wese. 's Kijke of je suster de pot heb versorregd.”

Jans zag naar Piet om, wat verlegen met zijn aan-gevoelde ontstemming, schoon er over de moeder bijna niet tusschen hen gesproken was.

„Ik sal je 's effe 'n koppie leut inskenke hè?” stelde ze onzeker voor.

„Nee,” bedankte hij, „loa moar sitte.... ik bin nie' van de petai.”

„O, je lust niet hè,” zei ze, pas half opgezeten, „Kom je d'r niet bij, jonge?”

„Nee — blij maar sitte.... moak je nie' dik” — wees hij vrouw Dekker, die deed, of ze van z'n stoel wou opstaan.

„Nou,” kreunde Jans, voor zichzelf als in een verontwaardiging, „jij niet, ik dubbel — ik mag wel me koppie troost 's middags, we sè-jai moeder,” en tot hem, moeilijk schertsend, om weer de gedruktheid vaneen te rukken: „Seg rooie, as je 's morreges weer noa de febriek goat, doe me 'n lol en moak de deur achter je jassie dicht.”

Hij had z'n stukkenzak over een stoelrug gehangen en stond bij 't raampje naar de dooie steeggeul beneden te staren, waar 'n lekkende gootpijp z'n dansenden druppel in de grauwe stilte neerspetterde.

„Stoa je te snurreke?” schertste ze voort, en stoeigebarend tegen de moeder: „As je moar weet, dadde se me woue verleie, jij met je ope deur achter je slapende vrouw.... twee rijke heere....”

„Nou,” zedigde vrouw Dekker snuivend, „dà weet-ie wel beter, da' jij doar nie' van thuis bint.... niks geen gekkigheid.... mit je eer as getrouwde vrouw mot je ook nie spotte... want da's heelemaal niks gedoan... doar heb ik je 'n ook niet in groo' gebrocht.”

„Hè moeder haauw òp....” strafte Jans, „u ken ook niks geen oardigheid vele, kòm”....

„'t Had je anders goed te pas gekomme,” zei Piet langzaam, zich even keerend de kamer in, van 't staren af, waarin-ie de voorbereiding van z'n boodschap gezocht had, en wat zachter, makkender meedeelend:

„Za-je morrige nie weer gebeure.”

„Wàt niet?” vroeg Jans.

„Wàt niet,” herhaalde-ie zacht-bitter, zijn stem

zwaar-dreunerig van smartelijke onverschilligheid: „dat je.... dat ik.... mit die deur.... dat ik de deur nie sel dichtmoake.”

De vrouwen zagen op, toen verschrikt onderzoekend naar elkaar de tafel over.

„Wàt dan niet!” drong Jans, „wat is d'r dan....”

„Dat 't morrege weer Sondag voor me'n is,” dremmelde hij, „dat 'k ommers niet noar de febriek hoef....”

„Gossemenikkie,” schrok vrouw Dekker.

„As je me nou,” bleekte Jans, „stoa je n' aweer op stra-àt?.... en twee weke werrek?”

„Werrekeloos....” stroefde hij, „moar, moar, dan vesellef op 'n andere manier siè....”

„Wàt dan toch Piet,” driftte zij, „ka-je 't nie segge.... nou 't is 'n mooie beweging hoor....”

— „Hoas je moar niet, goa d'r moar voor sitte....” rekte hij, àl banger, met als een groote klap op zijn borst van haar verwijtende, geprikkelde ontdaanheid — „'t is stoake mit ons vijfhonderd....”

— Haar oogen gloeiden aan in 't roodend gezicht. „Goffergeefmedesonde,” riep ze in den eersten schrik, 't kopje neerstootend op tafel, en naar haar moeder den nijdblik uitwisselend. „Stake?.... en nou-ou? stàke, en w'r foor....? nou binne ze toch pas begonne weer 'n beetje te werreke hé.... neé maàr jai bint toch ook 'n mooie hoor.... gossameniksdooen.... heeremetijd, wat nou weer.... nou sit je toch weèr sonder wàt hè?....”

Zij schoof heen en weer op haar stoel, al de machteloosheid van de dagen en weken zonder geld doorvoelend, de ellende zoo op haar lijf gegooid — en ze zocht naar woorden, ze kon niet ophouden, ze zou hem in 't eerste oogenblik vooral verwijt en verwensching toebijten, kortademig van hulpelooze drift bij de ontzettende helsche boodschap.

En met het zwijgende hoofdggeschud van de moeder, stil-drukkend, voor z'n oogen, beproefde hij geheel ontmoedigd, klagend, z'n verdediging....: „W'r foor?.... loat ze nou.... loat ze nou effe mit z'n drieë dirrekteurs an de loone goan knibbele, vemorrege weer onverwachts? loat ze nou effe ons 'n poar gulde in de week bijkans ofprutse mit 'r lui valsche streke.... mit 'r lui gansch nieuwe stukwerkbeweging? da' kàn toch ommers niet? Nèt of 't ons vòrdeel is.... moar ondertussche.... Soaterdagoavond mit 'n dertig of vijf en dertig stuivers minder in je hand noar huis?”

„En nau moar stàke!” riep Jans, „nou morrege da'lijk moar de boel neersnijte hê? en 'n Soaterdag da'lijk mit niks noar huis hê? en pas zoo'n merakelsche slechte tijd achter de rug zonder cent verdienste.”

— „Wa' jij dan?” waagde hij, „wa' jij dan? voor niks werreke.... en alles moar loate anleune?”

„Da' je je àge weer effe heb loate opstoke!” beet Jans in haar drift, naar haar moeder telkens omziend als om haar sterking te vragen in het haar vertrouwd-bekende zwijgen en witjes naar de tafel kijken, „joa.... die rekenbeweging daar weet ik niks van af.... moar jij staakt niet mee hoor! ik sou jou danke, om heelegaar d'r onder te komme.... je ken nergens voor geen cent meer krêge.... ik heb geen sin om te verhongere hoor.... jij doet nie mee!”

„Zal wel motte.... ze doen allemoal toch mee....” verweerde hij moedeloos.

— „Mit de mond,” vinnigde Jans, àl sterker haar verlies voelend en de dreiging der wanhopige hongerdagen, pas ontkomen, nog niet eens lijfelijk vergeten, in lang nog niet tot de laatste kerving toe verwonnen — en ze voelde een verdriet in haar hoofd nippen, zonder feiten-beheersching, zonder inblikkende vijandige oorzakelijkheden — de tranen drongen haar oogen in.

„Mit de mond.... mit de mond” huilde ze nijdig van de inzinking der kleine blijdschapsverwachtingen, van het wederom ontglippen van alle huwelijksgeluk.... „dan wil ik nie bij jou sijn hoor.... daar bin ik nie voor getrouwd hoor, om alle dage me man thuis te hebbe.... en geen huur of niks kenne betale.... as je dat maar weet hoor.... met je streke.... met d'r lui opstoke.... ja anders niks.... dan mot jij maar werreke voor je vrouw....”

„Je mot je âge nou nie soo overstuur make,” maande stilletjes vrouw Dekker, „je weet wel, soolang as je moeder nog brood het sel se jou oòk nièt late verhongere oòk....”

— „Och,” klaagde Jans snuitend, „’t is toch ommers geen doen soo.... eerst ’n kleine twee maande sonder werrek, en nou dât weer.... je komt toch ommers nooit erreges toe.... tot geen stukkje kleere an je lijf....”

Piet had een oogenblik z’n bangelijke geslagenheid in grommende haat voelen òmvlammen, bij vrouw Dekkers woorden — zooals ze hem daar in een fleemende valscheid vóór hem leek te zitten, haar dochter met haar brood-toezeggen van hem weg-sarrend, altijd stil tegen hem hitsend, zijn rust bevuilend, zijn zekerheid ondergravend met de sluw-stille sleepende woorden uit haar leerige, lachlooze, levenlooze hoofd, als een reeds vergane macht, die nog krabbelend en nagelend wou heerschen en uit machtelooszen nijd het doodsgif van ’t eigen verwordene lijf over het aangejammerde leven uitspuwde.

„Ja,” zei ze, „mit dat stake, da’s niks gedaan.... da’s heelgaar niks.... je weet wel wie nog verlaast bij ons thuis gezeid het, dat ’t satansch gestook was.... as ’t geloof ook weg is.... dan is ook alles d’r uit....”

— „Hou jai je klesproatjes moar voor je!” riep

hij even over Jans' hoofd heen haar toe, „jou pestoor past die mijn soms me loon bai, as.... wat mijn boas te min betaalt? goa jai moar noa jau kerrek toe.... dat roest mèn wat, da' gesoarik van jou.... dat lèkent wel nèt heelegoar niks, da' gesèbel....”

„Ja, ja, precies,” mokte vrouw Dekker bangelijk tegen, niet geheel zich onschuldig voelend; maar Jans, door de vruchteloosheid van 't getwist de ontkoombare nadering heviger doorlijdend van den dag van morgen, viel rauwer uit, heeter huilend, telkens met de eene pijnende heftigheid de opjagende nuttelosheid van de andere bekrijtend.

„As jai dan moar niè sèbelt hoor.... as jai dan moar morrege noa de febriek goat hoor.... anders sa-je n'eris sien wat ik doe hoor.... da-sa-je ondervinde — dan goan ik dr' op stoande voet uit hoor! nau wèet je n' et, bè-jai gek of wa' denk je wel.... je sel noa de febriek hoor.... en anders mot jai geen vrouw hebbe, de sel ik je dan maar segge.... nou.”

Hij stond stil, zijn handen in de zakken, bleek, terwijl zij met haar weggekreten dreiging hem te wankel stiet, in 't lijf inknagend bedenken der hopelooze onhoudbaarheid van weken en weken zonder verdienste, met enkele guldens, heel kort, uit een bloedlooze weerstandskas, en wat steunpenningen van uitgeputte kameraden, kwartjes, stuivers allicht ten laatste in een heele week....

En in de stilte, waarin hij, beslopen door de ellendigheidnippende verkleinende vrees haar te zullen verliezen voor een poos, z'n enkele woorden van verdediging hakkelde, heel z'n zekerheid gebroken, z'n even voluit levend rechtvaardig-gevoeld verzet vernederd, vernietigend geslagen in zijn karig knoppende, nauw ontbloeiende eigenheid, zijn kracht, zijn beetje wil,

zóó van dichtbij, vanwaar de innigst-vertrouwelijke sterking gewacht werd: zijn vrouw — zag hij machteloos-hatend neer naar vanwaar die stille moording gezonden werd: de moeder, uit dat huis ginds, waar, hij wist met zijn onrijpe hersens precies niet hoe, zijn vrouw hem met oude, vijandige ademingen en bloedsmeetsels was meegegeven.

Zij schudde 'r oude rimpelige hoofd en over 't smoezelig tafelkleedje vegend als in gewoonte van reinigen en gladstrijken, zei ze:

„Ja.... vesellef.... da wi 'k doch effe segge.... 'n mán mot toch kostwinner blijve, wil-ie z'n rechte as man met eere houë.... dè mo 'k doch effe segge”....

Jans zweeg, schokte en schoof, 'r schort verstrijkend, over de stoel, in toornig toestemmen.

Maar Piet schoot naar voren, boordevol van bloedhitsende sluw belagende verbittering:

„De mot jai.... jai,” stotterde hij met vèrwijzend vooruitgestoken hand en rood-aangestookt hoofd, „an joù àge man m'r segge hoor...., d' goat jaauw gen bliksem an hoor.... de sel je verneme.... as jai hier komp om te verpeste, dan is doàr 't gat van de deur”....

„Kijk's an.... kijk's an”.... minachtte Jans, eenmaal in de opgewondenheid van haar ontsteltenis alle giftigheid tegen hem uitdrijvend, „wat durreft-ie.... dan bin ik d'r ook nog, sou je dènke?.... moeder je blèft hier hoor, wie d'r niet werrekt, die het òòk niks in te brenge, nou”....

Maar vrouw Dekker was al opgestaan, en bij de deur als zich herinnerend, zei ze in haar stil-sarrend zeker toontje:

„O, zeg Jaàns.... dat ik je nog effe wou segge.... die meheer van de gracht ginder was vemiddag hier.... je weèt wel.... die loodgietersbaas.... die blonde....

hij wou je spreke, zaid ie geloof 'k. . . nou ajuussies meid."

„Joa dasgoed," zei Jans met gefronste brauwen — en het prikkelde in haar — wa' was dàt nou weer van moeder. . . se had altijd apartigheidjes, d'r dee ze toch ommers nie àn. . . ze wist nie' altijd wa' se dee die aauwe. . . moar dat-ie wel 'n hoop skuld had d' was vast. . . w'r foor niet an 't werk te blijve? je most toch ommers frete. . . je kon toch ommers mit de groote tòch nie bakkelaaije, de' beroerde gestrai. . . d' broch je toch ommers nog veul verder achteruit. . . en jij sat d'r moar mee, as vrouw tòch. . .

Piet stond bleek bij 't raarn, moedeloos, vernederd, en hopend haar even dichter bij zich te brengen vroeg-ie:

„Krège me 'n happie ete?"

Ze zag hem toornig-minachtend aan, en zich weer afwendend:

„As je moar weet dat jai morrege noar je werrek goat". . .

„Al sanik je nou nòg so. . . de' kàn ommers niet?"

Maar ze viel weer heftiger, geplaagder-huilend uit:

„En as je 't maar weet hoor — ik heb óók wat te segge. . . je sal sien wat 'r gebeurt hoor."

„Wat 'r gebeurt? wat 'r gebeurt — je bin ommers met je harde kop net teugen 't heil in? Mit je ruzie-stookster van 'n ouwe?"

„En je gaot noa de febriek hoor!" huilde ze luiderop, àl angstiger nu ze zekerder inzag dat-ie thuis zou blijven, „ik wil 't hebbe hoor! ik wil geen slampamper voor man hebbe hoor!"

„Krijge we 'n happie ete?" vroeg-ie nog eens, met verpropte keel.

„Nee!" stampte ze, „nee!" en liep weg naar 't keukentje. Toen ze weer in de kamer stond, leunde-ie tegen de muur bij de deur.

„Dus krai'k geen ete?" vroeg-ie nog eens, bangelijk-gebroken.

„Ik staak ook!" zei ze, vol, met trillende lippen.

Hij stak z'n handen in z'n broekzakken, zag haar, met omlaag-zoekenden kop, diep in de oogen.

„Je weet wèl wat je sait hé?.... Je geeft niks.... Jans, weet wèl wa' je doet hoor!"

„Nee!" driftte ze met een doffen snik, die los ging breken, „as jai staakt, dan staak ik ook!.... ik wil hebbe dat je voor me werrekt hoor!"

Hij dook z'n nijdigen kop in z'n kortsterken nek:

„Barst dan," gromde-ie, en liep de deur uit.

II.

Toen-ie 's avonds laat weer naar boven klom, terwijl de heftigheden zich hadden neergelegd in een sterken loop door den frisschen avondwind, de begeerte naar verzoenende overtuiging tot een rijper vastheid was gegroeid — overrompelde hem het huis met teleurstelling; hij vond de kamer donker, zijn bed leeg. Diep pijnlijk sneed de belediging in hem: zij was dan weggelopen. Het was de vernederende grieving door het wijfje dat zijn huisje achter zich gelaten had, dat hem niet waardig scheen te vinden, zich door hem te laten omhelzen. Hij dacht niet over de domheid na waarmee hij in het, bij goud-klare oogenblikken zoo goed en machtig-geweten streven, van achter werd aangevallen; hij doorwoelde alleen de doodend-verbitterende machteloosheid, waarin hij gebonden, geklemd stond, als met venijnige nagels in zijn vleesch gebeten, en hij doorpeilde knersend, zonder kracht tot doordenken der feiten, de ellende waarin het eene liefste hem zijn kracht zou gaan benemen, opdat hij het andere liefste niet zou kunnen bemachtigen.

Hij sliep niet — gedachten van wantrouwen, telkens weer als belachelijk veldreven, hielden hem in rusteloos rengelen wakker. Als ze bij een ander zijn zou...? Moeder vertrouwde-ie niet... als ze 't 's beter kon krijgen.... Nu ze uit zijn handen was weggeglipt, als in een minachting, sarde hem de telkens indringend geproefde mogelijkheid.

Den anderen dag, makkend-bedroefd, slenterde-ie door de stad, vond kameraden nu en dan, redeneerend met bangelijk kansenwegen over de staking: een conferentie tusschen werklievendelegatie en patroons was mislukt; de weerstandskas, doodarm, zou weinig of niets kunnen geven; een twintig man, moedeloos of ongezend, werden 's morgens onder bescherming, en door de honderden stakenden achtervolgd, naar de fabriek gebracht. Hij slenterde rond, kwam drie-, viermaal vergeefs haar thuis zoeken, liep verdrietig weer heen. Dan, een nacht afwachtend, of ze keeren zou, dreef hem zijn wantrouwen toch naar haar vader's huis, maar toen vrouw Dekker dadelijk van boven riep dat ze 'r niet was, kittelde hem zijn koppigheid genoeg om hem verder vragen ondoenlijk te maken.

Een week bijna had hij z'n doodsche huis bewoond, z'n onopgemaakte bed beslapen, de boel die op de tafel en langs de wanden gestorven leek, met droeve grimmigheid aangestaard, z'n laatste centen in een koffiehuis van een volksbond verteerd, terwijl in de geringe kans op werken geen verandering nog was gekomen — toen-ie 's middags, wat weëig geraakt ten slotte, opstandig en overgevoelig toch beide, weer z'n trots vermeesterde, en van verlangen en strenger rechtsgevoel weer naar haar heen stapte.

„'k Waau's hoore, as me vrouw ook hier was.... is Jans d'r ook?" riep ie onder aan de trap.

Haar blonde hoofd kwam om de deur, op 't portaal naar beneden zien.

„Bi jai doar?” vroeg ze onverschillig weg. Vrouw Dekker grimde uit de kamer en zweeg weer heen.

„We wàu je,” probeerde Jans, maar ze liep onderwijl al de trappen af naar hem toe.

En hij, de handen in zijn broekzakken:

„Ik kwam 's hoore, as. . . ., as je nog vé sins was om weer thuis te komme. . . . je blèft me wat lang op de koffie van deze keer. . . .”

Zij bekeek hem van hoofd tot voeten, zag zijn verslordigde, zakkig om 't lijf hangende kleeren, zijn hangerigheid en zijn bleek gezicht, waarvan ie de ontdaanheid met zijn gemakkelijk onverschillig kijken scheen te willen vertrekken.

„Sau je 'n eris eindelijk weer oasem geve?” vroeg-ie, „sau je nie weer 's noa je huishouwe komme kàke? Hoe denk je d'r over. . . . heb ik je soms gesloage?”

„Komme kijke?” onverschilligde ze, en terug verwijtend, „je bin anders soo erreg belangstellend niet, 'k doch da 'k al van je 'n af was.”

Hij zag haar aan, met zijn lichte jonge knapensnuit, de verliefde guitigheid dadelijk achter zijn grommige boosheid, in het oolijk gestamel van zijn woorden, terwijl zijn lichtrossige hoofd bokkig heen nikte bij elken klem der aarzelend-gezochte zeggingen. Er kwam een glimlach van genegenheid langs haar gezicht sluipen, zich verbergend in de mondplooi en schietend met schalkenden sprong langs de even aanschitterende oogen, als van een fijne kleurige vouw in haar denken, en een gouden aanwarming in haar gansche ruimende lijf. Als een warme geving spon het zich uit haar, zich neigend naar hem heen, zich strekkend over hem uit; koesterende windselen van innigheid, van innigst leven, schenen zich om hem

te willen spannen om hem naar haar toe te trekken, tegen haar lijf te drukken, opdat de mond en de oogen en het heele wezen, eenig-vertrouwelijke fluisteringen zouden koozen naar zijn jonge witte vel. En zij voelde, hoe een drukkende benauwenis, die van daar, van boven, uit het huis, haar dompte, van haar weg zou kunnen vallen; zij herinnerde zich 't gesprek van straks met haar moeder, als een verstikkenden dwang, een te ontvluchten gevaarlijkheid; hoe die steeds het eigen, volle, bloed-eigen bezit omwond met woorden van dreigende vergrijnzing, hoe zij haar tegenzin in hem bij geen enkel gesprek terug hield, vanaf 't begin van hun saamgang zich al verzettend, tot allengs zij zich als in een voortdurende samenzwering tegen hem schuldig voelde, verwarrend haar eerlijkheid, het open geluk van haar liefde met een duistere doorweaving begroezelend. — En nog straks pas, vóór zij naar beneden ging, had moeder haar van teruggaan heimelijk afkeerig willen maken, zich beklagend, dat hij zich in een week tijds om zijn vrouw niet bekommerde, zijn schuld aandikkend, zijn tijdverdrijf verdacht makend; 't was trouwes niks geen wonder ook ommers.... je mos toch altèd bij je geloof blijve.... want vandaag of morrege.... je kon 't toch zien.... dan barstte de bom toch ommers.... dan kwam je tegenover mekaâr te staan.... ze had toch altijd gezegd.... 't was vrij wat beter geweest, as zén 'n degelijke Roomsche man had genome....

— „'k Sou moar.... moar mit je man meegoan....” zei-ie met 'n hoofdnik naar buiten noodend, „as fesoenlijke vraauw zènde.... wá doch ie?”

„Mooie man,” mopperde ze, „bi-je soo verlangst? je bin sekens d'r van deur geweest hè? dat je je âge de heele week stiekem weg hib gehaauwe.... je doch sekens.... bi-je weg.... goddank blèf maar weg hè?”

„Of ik of ik heelegaar niet al de.... de tweede dag hier bin geweest....” bestreed hij, „de’ sai-je nie wete, jai....”

„Van de week?” vroeg ze, „jai? bi-jai hier van de week om me geweest?.... as je me nou, rooie.... je had ’m sekens òm, toe je da gedoch het hè?”

„De had ’k toch niks meer op as nou,” zei-ie, „wà doch-ie, da ’k leuges sai?.... ’k bin hier van de week geweest ’oor.... om jou....”

„En wanneer wàs dat dàn?”

„Weneer? Dinsdegmiddeg tòch? Bai je moeder an de trap? om hallef twee? nou.... ’k weet precies de klok hoor. Moàr se riep nog lekker ve’ bove of, je wàs d’r niet, sai se doch? mit ’n gesicht as ’n meroà-kelsche oorwurrem? die aauwe van jou? of niet....”

Jans zag langs zijn hoofd heen, plots bedenkend, licht verbleekend, een oogenblik. Om half twee? was ze toch thuis geweest? gossie.... gossièmène.... wat’n smuigersstreek van moeder.... èn se had nog wel geseid.... dat-ie de heele week niet....

Een kleine, heftige kolking van drift woelde in haar denken, een oogenblik.... Toen keerde ze zich om, ’t gezicht naar de trap.

„Moedèer!” riep ze naar boven.

Vrouw Dekker kwam om den hoek.

„’k Gaan effe weg, hoor!”

Ze nam de deur bij ’t knopje en sloeg ze toe, besloten — nijdig, met kort-harden slag.

Hij wist niet, hij verschuchterde een oogenblik van haar plotse gaan, en toen-ie naast haar op straat stond, durfde hij niet vragen of ze nu meeinging.

„’s Toch ommers geen werrek,” mopperde hij voortgaand, „je hoort toch ommers bij mèn niet? jè mot toch nie enkel en alleen noar je moeder luistere?”

„Nou-joa,” zei ze heimelijk, „me moeder....”

En ze dacht er verder over na, opeens wijselijk genoeg overwegend, om het verraad van haar moeder te verzwijgen — maar dichterbij hem voortsletterend, zwakkelijk tegenstribbelend in den toon alleen.

„Goa jai moar mit jou slechte kerel mee noar huis,” begon-ie moediger allengs te stoeien, „hè aauwe? je bin toch ommers mit jè moeder niet getraauwd, wat? zeg, hai-je de heele week bai je moessie gesloape?”

„Ja malle,” lachte ze terug, „wat anders.” Hij pakte haar hand, stoeide door de middagstraat vermeteler met haar voort, en zij herinnerde zich hun slungelig-scharrelijen verkeerijgstijid vol luidruchtig dwaas gestoei, hun slenterend gevrij heele avonden lang tot in den overmchtig verlokkenen nacht met zijn verliefd gefluister aan hun open oorschelpen door de lijven heen, vol bevend wachtende, naar ontvonking-hunkerende brandstof van liefde. Nee, toen had ze niet naar moeder geluisterd. En o, toen, later... hoe hij haar had meegenomen naar zijn nest, en 't met zijn liefde had warmgestookt, overal in alle hoeken en haar met heel zichzelf, met zijn leven, in het stille gemin, in de zalige heerlijke liefkozingen had warm geademd, door heel haar wezen, tot 't leek alsof zij heel haar bestaan, van af de eerste oogenblikken dat zij wist te leven, alle warmte had ontbeerd.

En terwijl het stil in haar besloten stond, hem te volgen, kwam een zachte her-openbreking van vriendschap in haar om, ook zoo warm, goud-bloeiend warm in haar, een behoefte naar trouw en kameraadschappelijikeheid.

„Goa je nou nog nièt hoast an 't werrek, rooie?” vroeg ze zacht.

„As 't moar woar was,” zei-ie voorzichtig van onverschilligheid, „ze binne toch ommers aweer de sterkste... je ken toch ommers nie teuge sen' òp... goa

d'r moar anstoan.... vijfhonderd man en bijkans gen cent in de kas.... en.... en 'n uitgehongerde vereenigingsbeweging allegoar.... niet zuinig...."

„Wa' bedoel je, rooie...."

„Nou," lei-ie uit, „toch mit de steungelde ommers.... dr'is toch ommers nerreges wat in kas òok?" „je goat d'r onder.... so knap bi-je niet" „je bin toch allemoal moar luizige werreksloebbers ommers."

Zij zag hem aan van terzij, terwijl hij met zijn schouders schokte.

„Seg.... Piet.... je mos morrege maar prebeere..."

„Wät...."

„Om.... om weer te beginne.... mogelijk leg je d'r toch ommers anders heelegaar uit?.... As je nou 's gaat kijke.... meskien goane d'r wel meer.... je mot toch ete ommers?.... as me nou morrege weer same thuis benne.... en d'r is toch gedorie niks, seg.... je kan toch altijd sien...."

„t Is bezope...." zei ie, huiverend van verliefdheid terwijl zij zich tegen hem vlijde, dichter, zelf verteederd, met haar hoofd bijna op zijn schouder tot hij haast zijn handen, zijn mond niet kon bedwingen.

„Malle sloerie," schold hij zacht, „goaje weer mit de boas mee? je mag me bed wel 's opmoake hoor.... 'k heb d'r de gansche week sóó ingemaft....

„Ho-ho! gossiemijsne.... je hadt nè-soogood in de krulle kenne gaan ligge...." lachte ze, „nou hoor, 'k sal sien wa 'k voor je doen ken...."

„Malle" lachte hij. Hij hield haar hand in zijn knuist, zoo stevig, zoo warm, warm door alles heen. Hij zou morgen 's gaan zien, hoe 't gaan zou.

* * *

Het klemmend-bedachte gebrek deed hem een gelukkige uitkomst hopen. Het verarmde huis had

niets meer aan te bieden, nu zij er weer was....hij moest 'r toch wat geven, nou-ie haar aan zijn hand weer terugbracht in hun nest....

Krachtig-frisch, tintel-jong, 't gezonde lijf weer van warme liefkozing doorvoed, en van brood en koffie, door Jans haastig in de buurt nog dapper geborgd, verkwikt, stond hij in de morgenlucht. Met de blauw-gestreepte stukkenzak over den arm, en 'n koffieblikje in z'n jaszij, liep-ie den jongen dag in, vol zware denkingen van kansen wegen; de blijdeste verwachting was: althans weer aan 't werk te kunnen gaan, het gebrek niet tot ziekwordens toe te doen voortduren en de ellende van hun oneenigheid te hoeven vreezen, wanneer ze, in nukkige verstoordheid, nog steeds niet genoeg begrijpend weer van hem weg zou gaan om hem met zijn jeugd in het leege huis te doen rondloopen van de keuken naar de kamer, in een bestokende onrustigheid, die verweekte, verwoestte. En toch wist hij al te veel te hebben beloofd, want de staking was niet geëindigd; het was onmogelijk zonder woord breken aan 't werk te gaan, was niet de groote meerderheid der kameraden in stilzwijgende moedeloosheid begonnen. Maar o, na haar onzelfzuchtigen terugkeer, onder de vreugde van haar innig-gegeven liefkozingen, de overmacht van haar wijs bedoelde, vermanende vragen! O, de begeerte, weer voor haar te kunnen werken, haar te kunnen verzorgen, het weinige mogelijke geluk te geven! En ook, ook....: niet vóór haar te staan met handen van geen arbeid frisch bloed-doorstroomd, van leegte vreemd, met het werkminnende lijf als een last aan zijn luierende slenterende beenen; ook: zijn trots niet gekneveld te voelen in het slungelen door de stad en in het kleine huis om haar heen.

En toch, hoe vernederend, hoe ondoenlijk weerzin-

wekkend ook leek 't, de makkers te gaan verraden, in de kortzichtige zelfzuchtigheid de overwinning onmogelijk te maken, en te worden uitgeworpen als een verrader.

Hij stond niet ver meer van de fabriek nu, in de stille straat naar de kade, en greep naar zijn boterhammenzak, om die zekere aanwijzing althans weg te frommelen. „Dé was 'm doch wat erreg duillik, mit die stukkezak ofer den arm, dan soue se 'm da'lijk voor 'n onderkruiper houe.” En terwijl-ie ze onder zijn jas trachtte in te stoppen, zag-ie al bangelijk om, en schrok — ginds door een dwarsstraat heen, zag hij Jans voorbijgaan. „Verdomme wa' was dât nou? Was 't voor een booskop of liep ze 'em naa? De sou se doch seker niet? De sou se toch niet? driftte 't in hem angstig. Nou 't weer pas soo goed was? Se sou toch 'n kleinigheidje weiser wese niet?” Hij geloofde 't niet, hij liep weer door; hij had haar in zijn armen gehad, en in die overgave had zij hem van allen twijfel ontlast — zij zou hem niet bedriegen of bewust verkleinen. Maar wêl voelde hij het drijven van haar aanwezigheid toch, zij vertoonde zich weer klemmender aan hem, zijn wijf, voor wie-ie, wen èven mogelijk, 't werkje weer op moest pakken, en voor-schotje vragen, of gemakkelijker winkelwaren borgen, wanneer ze weer schuchtertjes verzekerend zeggen kon: „me man is weer an 't werrek.” Hij was de straat uitgekomen en vóór hem dadelijk, leefde de frissche openheid van de kade, bewemeld van een grooten drom aaneenslenterende arbeiders, een eind vóór de fabriek. Geroes van stemmen, handengebaar, omkeerende koppen en wat luider geroep, bewogen in grooten optocht. Maar daartusschen, zijn harteklop voelend verscherpen en naar zijn keel stijgen, zag hij, in een carrée van blinkende helmen, een groep

dicht aan een sjouwen, met kannetjes en stukkenzakken, een vijftig, zestig.... hij wist 't niet.... In een oogenblik stond hij midden tusschen de uiterste rijen der achtereenvolgende volhardende kameraden, van waaruit smalende roepingen en kleineerend-spottende scheldwoorden als steenworpen naar hen heen schoten:

„Verraaier! Klaplooper! Kàk de soete jònges.... Gossame niks doen! Se worre mit de juffrouwe noar skool gebrocht.... Meheer de agent — loat me moat effe frai — hij mot effe 'n kleine booskop doen — hellep 'm effe, hij kan z'n àge alleen nie goed redde! — Onderkruipéer!”

Toen, daartusschen, in een klein oogenblik, plots een klop op zijn schouder; en hij, verbleekend-bang, drukkend tegen zijn borst op de boterhammen:

„Soo, ouwe Dries, kom je 'r is kijke?” 't Was Dries, die naast 'm werkte; hij droeg z'n staak-tenue: z'n Zondagsche pakje, z'n blauw-lakensche pet en z'n horlogeketting, en dadelijk bekeek hij Piet van onder tot boven.

„Wat hè jai' voor pakkie an?” vroeg-ie, „'t lèkent wel of je'n op korrewai goat.” En plots met een wantrouwend oogenknippen, terwijl Piet zijn borst voelde benauwen, en om zich heen zag, als wilde hij zoo, oogenblikkelijk, met Dries' woorden nog onuitgesproken, van hem wegschieten om naar huis te hollen: „Seg, wat is jou borssie voordeelig vedoag!” Hij sloeg op zijn gebolde jas, waar de zak met boterhammen onder de gespannen gesloten knopen gewrongen zat.

„Hoe staat 't?” zei Piet zwakjes, om wat woorden te zeggen. Maar Dries, hem aanvallend, steeds wantrouwig hem in de oogen priemend:

„We mot je? we goa je beginne?” en met 'n aan-nijdigend hoofd wijzend naar de beschermde fabriek-

gangers, „sèg.... bi je somwèle van diè petai? nou.... segm'r op.... je het toch je schoolflesschie bai je?....” en hem terugstootend plots, driftig, van zijn verraad verrast:

„Seg, as je me nou....,”

„'k Most goan kèke,” stamelde Piet, „van me wèf, 't is toch ommers botvange mit stoake.... moar vensellef.... ik loop d'r toch ommers nie tussche wàt? moak nou moar soo'n kapsoonies niet?”

Hij walgde van zijn doorgezette verdediging, en hij zocht schichtig rond of geen ontkomen mogelijk was; maar onder de luider stijgende woorden van Dries drongen meerderen om hen heen.

„Doe dat sakkie moar gauw 's weg hoor.... en smeer 'm moar hoastig.... die loat s'n age door se wèf noa de febriek sture.... die goochemert.... ik wist niet dat jai soo'n stille stiekeme smuigert was hoor.... we sai-je d'r van? sou je n' em nie foor se kop timmere?”

Hij sprak niet meer, hij wenschte alleen weg te wezen, en er was een oogenblik een stille haat tegen Jans in hem aan 't mokken, verdrietig verwijtend in de benauwheid van zijn smartelijke bevinding. Opeens voelde hij een ruk aan zijn zak, men had het melkblikje uit zijn jas getild en hij werd opgeduwd, voortgedrongen, tot een oogenblik zelfs lijfsangst hem begon te benauwen.

„Blai mit je poote van me af?” riep hij bang, en hij wrong zich uit, terwijl een andere vuist naar zijn blauwe stukkenzak greep en die wegslingerde over de keien. Een agent was op hem afgekomen en Dries trok hem haastig met een diepen greep van hem weg, bang, dat die met hulp hem gewelddadig naar de fabriek zou brengen. Maar de anderen, zeker, een onderkruiper te hebben betrapt, scholden hun haat

al naar hem heen, en de smalingen pijnden langs zijn ooren: „Onderkruiper! Schoreme huichelaar! Ver-rajer! — Loat je mit de klebakke noar de skool bringe!....

Hij had zich weggeworsteld, tot huilens toe gesard; doodsbleek was-ie eindelijk bijna buiten 't bereik der onstuimige jongeren gekomen, toen, plots, een hand achter hem, een hoop straatvuil gegrepen en met heftigen kwak naar zijn te laat wijkend hoofd had gespetterd. Met een ruk, ellendig, doorweëd, trok hij terug, de modder was hem in 't gezicht gespat; als een afschuwelijken, brandmerkenden smaad voelde hij het natte straatvuil klitten tegen zijn verhitte gezicht.

Een kwartier na Jans kwam hij thuis, als in een vlucht, na een grooten omweg vol jachtige verwarring. Hij strompelde binnen, smakte zich neer op een stoel, keerde zich toen af, naar de steeg starend, waar de leege stilte het tumult opnieuw voor zijn ellende-indrinkende oogen brandde.

Jans had zijn ontwijkende oogen voorbij gezien.... zij hadden nog geen woord gewisseld. Als een snijdende grieving, een tot huilens toe beroerde spijtigheid brandde haar de schaamte om haar verraderlijkheid. Toen de agent hem had willen beschermen en hij werd weggetrokken, sprakeloos, en even later, bij de modderspat op zijn gezicht, had zij bijna gegild — Toen had zij plotseling goed en vast begrepen.

Zij aarzelde, de keel vol. Maar haar weeke zwakheid verwinnend, liep ze naar hem toe.

Ze stiet hem aan. En zacht, schuw nog, alleen durvend door de groote begeerte:

„Verdomme, rooie, se hebbe je op je smoel ge-gooïd, hè?.... beroerd hè....”

Hij zag haar even aan, een prop in zijn keel ook.

Maar ze kwam plots op zijn knie zitten, hij kon zijn vervloekte zenuwen haast de baas niet blijven.

„Hai jai 't gesien?” vroeg-ie, met inspanning zijn weekheid verwinnend.... „goa jai moar noar de febriek hoor.”

Maar haar liefkozing verwarmde hem al, haar handen hingen om zijn hals.

„De ouwe kletst me ook soo an me kop,” zei ze, onverschillig zich verontschuldigend, „moar as... as... 't nog lang duurt, rooie, dan.... dan seek 'k moar 'n werrekhuis hoor.”

De rooie zweeg — en slikte iets door. Toen, blij, dankbaar, aaide hij haar stoeiend over den neus. „Malle,” zei hij zacht.

December 1908.

**HOE DE KLEINE SJIMMIE
NEETER BURGER WERD**

HOE DE KLEINE SJIMMIE NEETER BURGER WERD

I.

 OEN Chajem Neeter dien middag van de groote meeting voor het Algemeen Kiesrecht kwam, was hij langen tijd vol van stille vreugde om het Socialisme. Hij liep moeizaam, met zijn eenen hinkenden poot naast Levie Papegaai, en die had hem uit zijn hart vol geestdrift en zijn hoofd vol gierig-bijeengeschrakte kennis al wandelend zijn zacht-hartstochtelijke nabetrachtingen geschonken, vertrouwelijk onderwijzend naar zijn zwijgende, doch gretig-opene, laat-groeiende genegenheid. Zij hadden de kern en de dracht van de betoogen der sprekers met grage warmte streelend ontleed; en Levie vertelde telkens met een stoere matige gelukkigheid in zijn stem van de geschiedenis en den breeden groei der arbeidersbeweging, van het verband der maatschappelijke verschijnselen en de verwickelingen der klassenbelangen rondom het brandende strijdpunt van het Kiesrecht. Schuchter, met de aarzelende sluwheid van den honger, was de beet van Chajem Neeter in die glanzende verheuging van het komende Socialisme.

Ginds, op de vergadering, waar de vele honderdtallen mannen en vrouwen hun tot een groote macht

van begeeren gebonden geestdrift en hun ernstig uitzingende vervoering verwijtend, dreigend en juichend door de zalen hadden gedreund; onder die aarzelloos-vast bemoedigende en opstuwende en opstootende eenheid van onverzettelijk-blijmoedig willen, van offervaardig-toegewijde beslotenheid en weifelloos zeker verwachten — had hij zich warmer en krachtiger gelukkig gevoeld dan sinds jaren. Het bewustzijn van een nieuw gevoel van broederschap jegens zooveel honderdduizenden gelijken op die groote worstelende, vroeger met beklemming ingedachte wereld, dat nu, bij deze zwellend losbrekende uitjubelingen van geworrenheid, wel voor altoos tot een levende wezenlijkheid in hem volgroeid scheen — had hem tot een kinderlijke dankbaarheid in het geloof aan alle nieuwe komende en herstellende schoonheid ontroerd, sommige oogenblikken vervoerd tot nimmergekende verheuging om het leven en alle menschen, en hem voor het eerst in een zacht-blijde gewaarwording der vertroosting met alle treurnis van zijn bestaan verzoend.

Pas een jaar, sinds hij den dienst van zijn been voor goed verloren wist, was hij begonnen, de meetings en de vergaderingen en cursus-avonden aanhoudender te bezoeken, na al zijn dagen vol leege, looze slentering. Zijn been had hem er toe in staat gesteld, sinds het onherstelbaar was gebleken en er aan sjouwen niet meer te denken viel. Een dertig lange, moeilijke jaren had hij als vast-los man in 't oud ijzer gewerkt, tot op dien morgen een zware plaat in een booze gril der onbegrijpelijke en verbijsterende gebeurlijkheid uit zijn handen was gevallen, hem omvergesmakt had en met den scherp kant op zijn dijbeen gekanteld was, zoodat hij van voortgaan met meelossen maar af had moeten zien. Hij was zes weken in 't gasthuis op bezoek geweest; had drie weken liggen

zingen van de pijn en drie weken van de zorg en den angst voor de toekomst. Want van wat er met werken verdiend was, had hij niet genoeg kunnen besparen, om er in 't vervolg van te leven, vooral omdat er nogal wat tegenslag was geweest met nooddruftige ouders van beider kant. Hij had toen gepoogd, een uitkeering van de Verzekering te krijgen, maar na veel loopen, klagen en rechten had hij geleerd zich tevreden te stellen met de wanhoop der volkomen verslagenheid, daar hij den onderzoekenden geneesheer in een oogenblik van verwarring met een bangelijk „ja” had geantwoord op diens vraag of hij veel last had van zenuwachtigheid, en dit alzoo de oorzaak van zijn val werd bevonden. Hij had toen van den baas een gift van vijf gulden ineens gekregen, die binnen enkele weken verkwist waren. En zoo had hij, behalve de troost, dat hij de eenige niet was, niet veel meer bij zijn ongeluk gewonnen, dan de overtuiging, dat hij zich een zenuwachtig man kon rekenen, en de zekerheid dat hij zelden iets meer zou kunnen verdienen, om van te leven en voor den ouden dag te besparen. De oude dag was plotseling gekomen, de rust vroeger aandrager dan hij wel had durven wenschen, en zonder hem alzoo den tijd te laten, een behoorlijk pensioen te overleggen of zijn kinderen in staat te stellen het voor hem te verdienen. De oude dag had hem verraderlijk opgeschrikt, met een knauw en een trap die hem uit het gelid der achtenswaardige sjouwers hadden gestooten, de wereld in der ongeschikten, die niet langer behoeven te werken.

In die bijtende droefenis aller dagen, na al de teleurstellingen van zijn pogen om zijn geknakte been nog eens te gebruiken, had hij het hinkende lijfaanhangel grimmig en spijtig vervloekt; het was niet

meer in staat eenigerlei vracht te dragen, het verried hem bij de geringste beweging van burry of mand, en hij kon er slechts langzaam en kreupel-sleepend mee gaan, zoodat alle kans op loop- of draag-arbeid voor altoos verloren was. En zoo bleven hem, na een leven van sjouwend ontberen, niet dan de restjes der afgekeurden en kindschen in het leger van den arbeid: een klein handeltje, een boodschapje zonder haast, een gering vertrouwenspostje. Daarvan, met wat twee groote kinderen tot nog toe hadden ingebracht, een dagdienstbodenloontje en de losse kwartjes van Jijs, die overschoten van wat-ie in de kolen verdiende, en met de bedelcenten, door den ouden vader opgehaald, had het gezin van zes menschen in het vervolg te leven. Na veel zoeken en zwerven en zuchten had Chajern thuis maar even gelachen ten laatste, en uiteengezet dat het eigenlijk gemakkelijk genoeg was: men behoefde immers eenvoudig wat minder te eten. Maar kort daarna waren de beide groote kinderen uit huis gegaan; Jijs omdat-ie vrijde en in een oogenblik van jonge verheugenis het verschil tusschen verloving en huwelijk scheen te hebben vergeten, en de achttienjarige Sophie, omdat zij na lang overwegen had ingezien, dat het in het eind onvoordeelig uitkwam zich haar goeden naam en het lang bewaarde fatsoen van haar ras vrijgekocht te zien voor de weelde die zij thuis op haar deel kreeg. Toen dit alles niet anders bleek te kunnen, had Chajern, die den noodzaak van de aanvaarding der dingen geleerd had, weten te berusten, en ook den anderen schertsend geraden, zich met de omstandigheden te verstaan en nog een boterham minder te nemen.

Intusschen was hij met zijn machtelloozen haat en zijn brandende spijt de wereld ingelooopen en had de reden en het verband zijner smartelijkheden beter

geleerd dan hij die vroeger vermocht te begrijpen. Want al had hij zijn gansche leven den zwaren druk zijner uitwerping geweten, na de geringe kennis van vak- en staatkundige beweging, bij de maats in roest en kolen of in kleiner strijd om het loontje gewonnen, kwam nu de tijd voor het voller en dieper begrip, voor een weinig doorschouwen van het verleden, het feller monstren der eigen dagen in de drieste eerlijkheid van den naakte, en het bevroeden van het formeerend opstuwen der gebeurens naar de toekomst heen, waartoe hij vroeger in jacht en vermoeienis der lange, verdoovende dagen nooit had kunnen geraken. Zoo, na het nimmer krachtiger gelooven in de werkelijkheid eener verandering, na het doffe vermoeden der natuurlijkheid van hun deel, dat het krot was en de ontbering en het afpijnigend gemis aller rijpe genieting — zoo, na een halve eeuw lang van zijn leven, had zijn vernoeide been hem nog een nieuwe verheuging geschonken. Want nu, in het reeds diepe grijsen, terwijl de hevigste pijn van het gebrek voor het eigen lijf reeds was vermeesterd, en nog slechts bij nijpende uren de smart vretend brandde om den schralen kommer van vrouw en kind; nu, nadat hem niets gebleven scheen dan het somber en troosteloos en hopeloos neergaan van zijn dagen naar het uur, waarop hij onder de zwijgende wanhopigen zou worden opgenomen om op de straat met open hand of in het Werkhuis met diep-krenkende gedweeheid de vernietiging van den aalmoes te ondergaan — nu was toch nog deze nieuwe vreugde, dit rijke nieuwe begrip, en deze vaste, stil-levende en lichtende hoop althans gekomen, als een mild-gebarende toeliefelijking van het leven, als een late, geneeszachte benedijding geur, als de vertroosting van een bloeiend-zoet kind, in donkeren ouderdom

gewonnen. O, althans te weten, dat dit tijdperk van menschelijk bestaan, zoo vol jammer als hij het kende, een natuur-onwezenlijk, gruwzaam-ontzaglijk oogenblik was in de geschiedenis van die nu zoo groot geweten aarde.

Althans de kloeke heerlijkheid van dit begrijpen te bezitten, en de sluwe gangen van het kwaad te doorzien. O, althans te kunnen vertrouwen, dat al dit leed der verwarring eens door de schokkende wenteling van den tijd zou worden gewroken; en hoe een geslacht dat na hen kwam, veel van de levenswarmte die hun ontstolen was, op die maatschappelijke verbijstering zou heroveren, in een zegepraal der menschelijke rede. O, zich zacht-blij te kunnen vermeien in de zekerheid, dat hij en de velen die met hem zwierven, eens zouden worden gerechtvaardigd, door, in hun klaarvolgelijken gang, onveranderlijke wetten van groei. Het was het eenige zekere bezit, dat hem gebleven was en door geen machten van menschen te ontnemen, en hij had dit in zich voelen sterken en rijpen tot een fijnen en krachtigen wasdom van onvergankelijk-levenwekkende verblijdenis.

Ja, hij wist, dat, hoewel er reeds binnen den horizon van zijn blikken de kleine overwinningen mogelijk waren, hij zich slechts vroolijk kon maken in den droom van het groote feest, waar hijzelve niet aanzitten zou. Dat hij den weg zou moeten volgen door de kale woestenij zijner hongerige omzwerving, met blijden moed en mannelijke toegewijdsheid, zonder een enkelen stap in het Beloofde Land te zullen zetten.

Doch tusschen de schamele resten van zijn verminkte bestaan had hij dit deel weten te kiezen, in de stuwing van het rijpende begrip, in de staag-kalm bewuste, gezond-blijde zekerheid, zijn plicht te doen.

Zij waren aan de Jodenbreestraat gekomen, die volstond met feestelijk rumoer van muziek en kindergedrom; zij ontsponnen het dichte weefsel van hun hoopvolle bespiegeling en pasten langzamer voort in de luchtiger aandacht voor de levendigheid der straat.

Door de groote zeef van het middaglicht was de eerste fijne schemer van den avond aan het neerpoeieren; in een zacht-sterken vaart steeg de helderheid van een blanken vroegvoorjaarschen dag naar den blauw-indonkerenden hemel op. De schemer had reeds zijn teederen wikkel van grijzig blauw om de hoofden der huizen gesponnen, die de straat formeerden in een eerbiedwaardig gelid van groote vaalgrijze mijmerende gevels, met een enkelen indringenden nieuwelings van onbeduidender teekening en kleur, als een Zondagsch-aangedaan armelijk-onwetende tusschen verkommerde diep-beleefde zwervers in grauwwerworden kleed. Daarbinnen leefde het kleine driftige beweeg der duisterbonte wemeling: door twee stroommen gesjok en gerijd, groote, woelende troepen van dansende en rennende kinderen, en jonge meisjes en knapen in rijper gestoei, een breed gegons van stemmen stroomend door en om het druischend geklater van orgelmuziek.

De kleine Sjimmie had van tusschen zijn wildhossende vriendjes uit zijn vader opgemerkt en was schielijk op hem toegeloopen.

„Dag vader,” zei hij vriendelijk met zijn van rennen en schreeuwen immer schorre stem, en hij bleef met schertsend-opzienden blik aan de hand hangen, die hij genomen had, „as u op me wacht, gaan 'k mee naar huis, vader....”

De vader lachte, de hand van het kind vasthoudend, dat zijn arm heen- en weer slingerde.

„Natuurlijk wacht ik,” grapte hij, „ja, 'k zal zoo'n voordeeltje laten loope, om met je sament naar huis te gaan.... be-je dan de heele middag hier.... hadt je niet effe thuis motte weze om voor moeder een boodschap te doen?”

Sjimmie, na Levie Papegaai te hebben gegroet, die hem schertsend voor zwerver schold, vertelde dat hij thuis geweest was en voor moeder blauwsel gehaald had, maar hij was teruggegaan naar de Breestraat al voordat de orgels er waren.

„U hadt hier motte weze, daar strakkies,” vertelde hij, „adenom — hadt u motte zien.... knokke!”

„Knokke?” vroeg Chajem behaaglijk om de genottelijke opwindung van den knaap, en Levie Papegaai, dichterbij komend, hielp mee met een lachglinstering in zijn oogen, hem tot verhalen aan te zetten.

„Hebbe ze geknokt, wie dan?.... hier in de straat?”

„Mar!” barstte Sjimmie uit, „ovve ze geknokt hebbe?.... met agente.... twee agente.... hadt u motte zien.... over de grond binne ze gelege, over mekaar....!”

Hij gebaarde hevig met heel zijn lijf en zijn armen, en zag rond naar getuigen.

„Niet Davidje?” kreet hij snel naar een roodharig kameraadje, „binne ze niet over de straat gelege, met agente?.... Wat hebbe ze gemekaaajemd!” riep hij uit, met één hand strijkend langs zijn gezicht, dat rood stond, met schitterende oogen van herinnerings-genot aan de heldhaftigheid van het straatgevecht, en onder het schreeuwend onderbreken van Davidje, die stond te dansen van begeerte om ook te vertellen, brokkelde hij zijn verhaal naar de beide om zijn hartstochtelijk plezier zich vermakende mannen.

„En hebbe z'm niet te pakke genome?” vroeg

Levie, doelend op den man, die een agent, door wien hij zich niet van zijn tegenpartij wilde doen scheiden, tegen de straat geworpen en zijn helm smadelijk weggesmeten had, „hebbe ze 'm niet an-gekund?”

„Neel!” riep rooie Davidje door Sjimmie's geroep heen, die hem poogde op zij te stompen.... en tegelijk vertelden ze de rest; „de agent had voor de wereld gelege.... hadde ze 'm uitgelache, de heele straat; had één z'n helm wille oprape, adenojelehène, hadde ze'm weer uit de hande geslage, was de helm de heele straat over weggeschop.... was ie heelemaal onder de modder gelege.”

„Toen-ie geschèp is geworre!” kreet Sjimmie, „noùh.. is-ie zóó omgesmak.... in de modder.... màr.... heb-ie naar z'n fluitje gezoch.... heb-ie niet eens kenne fluite”....

— „Heb-ie juist kenne fluite”.... schertste Chajem met een lach naar Levie Papegaai.

„Heb-je gezien hoe die gelege was?” riep het kind. En als in een vreugde van rechtvaardigheidsbevrediging juichte hij van den geslagen agent:

— „Weet u? eers.... eers heb-ie die man zóó in de nek genome — is-ie naderhand zèlf gelege.... nòh hebbe ze 'm zoo late legge.... had u motte bijwone vader”.... en hij lachte nog eens, met zijn vuist voor zich uitstootend: „daar gaat-ie weer voor niks.... knokke maar.... knokke maar, jongetjes!”....

„Wil je wel geloove 't spijt me voor 'n rijksdaalder,” schertste Chajem naar Levie, „as ik niet hier was?” En Sjimmie die zijn vader's spot begreep, druk met zijn hoofd schuddend: „nòh.... was toch eenig ge-wees.... niet David?.... Màr.... toen-ie geschèp is geworre.... met zóó'n stoot met ze kop.... 'n prachschep.... vóór-ie 't gewete heb, was ie al gelege, jongetje”....

„Nou, hou nou maar op,” maande Chajem steeds innig-lachend om zijn uitgelaten geestdrift alleen. Dan ernstiger tot Levie:

„Wat geeft dat nou allemaal? ovve ze nou helde binne hier op straat tegen zoo'n agent.... azze'n ze eenmaal binne benne op 't beroo.... motte ze 't toch bezure....”

„En wàt,” zei Levie;.... „'k beloof je.... zoo'n agent haalt z'n schade weer in....”

Rooie Davidje was weer van hen weggelopen tusschen de jongens in rond het dichtstbijge orgel, en Sjimmie, wiens hand Chajem weer genomen had, stond te popelen hem te volgen.

„Blijf nou maar effe hier,” ried Chajem, „mot je alweer weg?” en met een lach-blik naar Levie: „Strak-kies ken je niet ete zoo vermoeid be-je.”

Hij bleef naast zijn vader en Levie staan, met begeerigen blik en oolijk-benepen wenkjes de jongens volgend, die wild aan het krijgertje spelen waren tusschen de grooten door. Uit de donkere zijstegen en de vergeten achterstraten, van de kromme trappen gewaggeld en uit de lichtlooze kelders geklommen, was de jeugd van de Jodenwijk aangekropen om het feest van de straat in bezit te nemen. Rond de hevig-zingende orgels, onder den innigen greep der jubileerende pijpen, hadden zij met hun teere en verslonste en vervuilde en hongerige jeugd zich uitgelaten geworpen in het te wonder verrassende feest, aan den weg gevonden; en zij sprongen als lammeren en eekhoorns en jonge konijnen dooreen, hun opgewondenheid vond de dwaaste buitelingen en zij verdroegen elkaars hevigste stompen in het bandeloos ontladen van hun opgekropt snakken naar vreugde, onder het koortsig schitteren der oogen in de bleek-groene ziekelijke gezichten, en bij het waterrap ge-

spartel der sjofele lichaampjes. Daartusschen, rustiger van gebaar, doch van begeeren zwaarder en bewuster, zwenkten bij poozen de paren van ouderen: de zwart-hoofdige kennissen van hoeken en stoepen, de slenteraars van elken dag, die elkaar altijd weer vonden en wachtten op den dans van enkele uren eens in de week. Dan de stroogelen en witten en blonden, die stoeiend meegesjokt waren uit het andere eind van de stad, de schooreme, lanterfanterende, oneindig vroolijke zwervers, langlummelige bleeke kerels en nukkige jongensgekke wijdheupsche versloeberde meiden, verliefd gehangen aan elkaar, aan de muziek en de lekkere glansvolle walsen van het orgel, en aan de slierten er achter en de standjes en de levendige stadswijken er omheen. En die van de trappen gehold waren, ploeterwerk en schort in onbezweerbare plezier-hitte er bij neergesmeten, door de muziek en het leutgedruisch, dat doorstroomde in het jonge, hunkerende hoofd, gelokt en geaaid en geliefkoosd en sleepend meegevoerd naar de straat, uit de huizen gevluht en geglist uit de nijpende vingers der veeleischende juffrouwen, die jammeren en de handen inéénslaan, en het verbitterd en wraakzuchtig aanzien, en niet begrijpen.

Allen even naakt-open in hun bloedwarme begeeren; allen even rauw-hongerig bijtend in de zoetheid van het korte geluk. En haastig naar elkander getreden en elkaar opgevangen in de vragend-gestrekte armen; en in de maat-gedoken met een neerzwenk der lichamen in een stellige overgave naar de verloochening aller storende bewustheid. En de borsten warm tegeneen, en de jonge aangezichten bang langs elkaar blikkend met de streelende oogen en de aaiende ademing der nauw-geweten reeds gedijende be-minning. Tusschen de woelende kinderen in, door

gaande en keerende stroomen der voorbijgangers en langs de karren en paarden om, vergaten zij de stad en het gevaar, en met de lichamen en hoofden vol fijn gejuich, zochten zij de warm-gouden en zilveren netten der wulpsch-driftige walsen en vlei-wiegende polka's, en drongen zich in den brandend-zoeten vang der hartstochtelijk-uitbevende koperen trompetstemmen. Op de stoepen stonden de kijkers, wachtend op werk of handeltje, zachtpratend naar vrouwen en meisjes met handen in hun zakken; en slechts bij oogenblikken grepen zij een melodie in haar vaart, om die in onverschillige genegenheid een eind met hun aandacht te doen voortwalsen en weer los te laten.

Chajem Neeter was met Levie naderbij gekomen; er leefde een lach en een glans van goedvinden en toeknikken langs zijn groote scherp-beenige gezicht, ruig en rood van weer en wind en regen; hij stiet Levie aan en zij bleven staan kijken, terwijl Sjimmië, nog aan zijn hand, nu stond te krijten naar kame-raadjes, met roodgedrongen hoofd ruzieënd, dat op dit nummer geen „*Russische*” te dansen was: het wàs geen Russische dans.

„Mot je dan al weer weg?” vroeg Chajem, „vooruit dan maar, maar denk der om, op tijd thuis hoor je. . . . ik wach op je. . . . je blijft me niet de heele avond aan de slenter”

Hij vertelde Levie van den jongen nu, die zoo speelsch was, en die Zaterdag Kerkelijk zou worden aangenomen. En hij bedacht een verhaal van een ruzie die hij met zijn vrouw gehad zou hebben over de saamstelling van het menu voor de feestmaaltijden van Vrijdag en Zaterdag. Levie schertste terug en bood zijn hoogen hoed en zijn automobiël aan om de gasten naar de Synagoge te rijden, en op eens ernstiger, vroeg hij, waarom de jongen werd aangenomen, en

hoe Chajem daarover denken kon? Maar Chajem haalde de schouders op; de vrouw had er op aangedrongen; de jongen zou enkel in de Kerk worden opgeroepen, en zijn voor- en na-gebed zeggen voor het aanhooren van de Thora-lezing, hij zou zelf niet zingen; hij, Chajem, had liever niet gewild, maar wou er niet langer om twisten. En Chajem klaagde even, verder indenkend: wat moest ie met den jongen beginnen? hij had zijn school doorloopen, hij was dertien jaar en er moest wat verdiend worden. Levie vroeg of hij geen vak kon leeren, maar Chajem zuchtte na aarzeling zorgelijk: nee, er moest wat geld ingebracht worden, er was immers geen dag eten thuis. „Hij gaat naar de fabriek,” mompelde Chajem, hij wist niks anders, al was het kind te jong. Er was een groote timmer- en lijstenfabriek opgericht aan den Zeeburgerdijk, een nieuwe combinatie van kapitaal-krachtige handelaars, die ook zelf winkels zouden stichten om het gemaakte af te zetten; daar werden jonge krachten gevraagd; hij was er heengegaan en als ie wou, kon-ie hem Maandag sturen. Hij had de keus gehad tusschen dit en jongmaatje-glasblazer, maar had het laatste verworpen, omdat de glasblazers zoo vroeg oud waren.

Levie stond een oogenblik na te denken, fronsend in zwaar-dragende peinzing, en hij liet slechts de besluitwoorden uit zijn stil-diepe indringende gedachten los: de maatschappij was niet tegen te houden; de fabriek was de beste leerschool voor het arbeiders-geslacht dat komende was. En in zijn werkende hoofd rij-den tot blijder en krachtiger gelid zich de denkingen aaneen: de groote fabrieken... en de groote Tucht van den strijd; de ontzaglijke zwelling van het leger der proletariers, elken dag voller en machtiger, van onder-op gediend, en van bovenaf,

onder kreten van verval en blinde schaamte, vermeerderd door de gebrokenen uit de klasse der ont-eigenden, tot de rijke wereld vol was van bezitloozen, en hun stalen drift en hun reusachtige eenheid eindelijk het brood en het geluk zouden hernemen....

Chajem beaamde zijn uitspraak: dat was waar.... de wereld most zijn beloop hebben.... en hij mijmerde er even blij op voort: alles liep zoo zijn gang.... alles kwam zoo goed in 't eind.... iedereen hielp mee.... alles hielp mee, om het goed te maken.... om het mooi te maken.... later.... as we geduld hadden....

Zij stonden weer stil te staren, dicht bij de steeg van Uilenburg, naar een klit-ontwarring van paarden en hand-karren, waarbij de muziek een oogenblik had gezwegen. Het was nog slechts een kwartier tot spelen tijd; de orgels hadden verlof tot zons-ondergang, en de schemer was reeds tot op de helft der gevels gedaald; de straat met haar diepe wemeling, lag reeds in on-helder licht, fijn-grijs beroerd van duisteren aanslag; en de Zandstraat-toren was reeds tot een groote silhouet vergroeid, met schampen van bruin oud goud langs de westelijke zij, de paarsige top als even trillend in het lucht-omlichte blauw. En met zijn ontzaglijke lijf strak-hooggeheven en de fijn-gouden glansglimpen langs zijn gezicht, stond hij daar als de geweldige drager van den oneindigen onontroerbaren tijd boven de immer ziedend-kleurige wisselingen uit van het zwaar-hartstochtelijk levend en gistende, het donker-schreiende en droesemig leven-vierende Ghetto.

Plots had een enkel orgel een mazurka ingezet, een bescheidener, alleeniger wijs van enkele fijne, joedelende en neurieënde, en ingehouden-toeterende en zacht-juichende pijpen. Met een flikkering van blijde hervinding in de oogen zagen de jongens elkaar

aan, en zij geraakten opnieuw in levendiger beweging; er was een uitgelaten geduw en gespartel, en met een kreet uit zijn krieuwelende keel juichte Sjimmie:

„Adenøj Elehène de Russische dans!”

Zij hurkten schielijk neer en grepen met de jonge lenigheid van hun maatgevoel de melodie, met hun gansch-ineengevouwen lijven laag langs den grond springend. De ouderen hadden elkaar bij de aanraking zoekende handen uit den kring genomen en lonkten en lach-stoelden in een aaiend gevrij van plagen en zoetigheden, en lieten den dans aan de kleinen. In Sjimmie's wild-plezierende hoofd dreef de begeerte naar een glanspunt, een groot oogenblik in het kleine geruchtig-druischende feest. En tot dichtbij zijn vader, om dien te verrassen en te verblijden, had hij zich uit de verwarring van den troep losgemaakt om naar voren te kruipen, en de Mazurka met een volmaakt kunstige uitvoering van zijn krachtnummer te begeleiden en te versieren. Het was de bevrediging van zijn eerezucht en zijn uitgelatenheid beide, en de jongens schenen die zelfverheffing te kunnen dulden; hij was de Koning van de Russische dans, de malste, de dolste, de vaardigste en de taaiste. En zij maakten ruimte voor hem, en moedigden hem aan met hun schelle en schorre stemmen: Sjimmie moest de heele nummer uit make, de heele nummer uit!

„Ga uit de weg,” riep Sjimmie, en met schielijke en dwingende gebaren drong hij de anderen terug om den kring te verwijderen, en bood den onwilligen aan, hen op hun neus te knokken, wanneer zij soms mochten weifelen. Hij tikte op zijn borst, toen iemand bezwaar maakte, en hem voor opschepper schold: „Ik, ik maak de Russische dans,” schorde hij. . . . „ik alleen... as je 't niet goed vindt, hoor, zal ik je effe scheppe, dat je ginder bij de grach terech komt mannetje”

Hij zag trotsch rond naar zijn vader en Levie Papegaai, zijn oogen schitterden in zijn groenig-bleeke vuile gezichtje. Hij trok zijn voddige pet nog dieper over zijn zieke, verwaarloosde hoofd, en zijn te wijde, slappe, afzakkende broek optrekkend, wierp hij zich ineen, met een uitgelaten klap in zijn handen en een luiden schreeuw:

„Kijk toe jonges, hou je gemak, hoor je! . . . Daar gaat-i weer voor niks!”

Sjimmie danste. Hij wierp zijn voeten uit, ze tegen een klepperend en weer openend of grillig uitschietend langs den grond als gemakkelijke grappige rekbaarheden; ze weer intrekkend als papieren harlekijnbeentjes onder buitensporige dwaasheden van gebaar en potsierlijk wild verdraai van oogen en mond. Hij wierp de voeten uit en het was of hij op het asphalt zat; hij slingerde ze naast zich en geleele te ruiten op zijn eigen handen; hij gleed op zij, links en rechts, alsof hij zou gaan zwemmen, en spreidde zijn armen als in de vlucht van een grooten vogel; en toch was zijn lijf steeds van den grond getild in den hurk-dans op zijn bijna zool-looze schoenen, in de mazurkamaat van het fijne schaterende en joedelende orgellied. Hij had de aandacht en de bewondering van alle kijkers veroverd; er werd gelachen en toegejuicht en tusschen de jongens gevochten tegen de kwaadwillige bandeloozen die hem storen wilden. Hij wist zich de glorie van de bende tegenover al de grooteren die rond hem te lachen stonden; hij zag het rood-vroolijke gezicht van zijn vader, waarin de donkerbruine oogen van vriendelijke gultigheid gloeiden als in een onzelfzuchtige verheuging van den jeugdglans dien hij zelve nimmer zou kunnen uitschijnen, en het peinzende genoeglijk volgen van Levie Papegaai; en dat wond hem tot zijn uiterste kunnen op. Dansend op zijn

zijden, op zijn buik en op zijn rug, hurkte hij een kwartier lang neer; dronken en overmoedig van uitgelatenheid en eerezucht-spanning, met een stoeiing van overgelukkig gejuich in zijn naar vreugde hunkerende brein, die den kring rondom hem en de straat, en de ruimte en het gansche, wijd-gevoelde leven voor hem vergoudde; zijn slobberende kleer-vodden, zijn broeiend-jeukenden kletskep en zijn krieuwelenden snotneus in die zoet-speelsche overmeesterende verrukking vergeten, en zijn uiteen-hangende, verslofte en verscheurde schoen-blijfsels, waarvan hij het laatste restje zoolsel wegschuurde langs den straatvloer, die brandde onder zijn dolle voeten. Toen hij roodig-afgemat en bezweet opstond bij de laatste joedeling van het orgel, draaide hij rond op zijn hielen, halfverlegen loenzend naar den kring die breken ging, vertrouwelijk oplachend naar zijn vader met een oogenblik van even pijnende schaamvolle onvoldaanheid tegenover het vroegrijpe vermoeden van diens zorgelijke bijgedachten. En plots, met een hand in zijn broekzak, geheel verschuchterd door de weelde van zoo zeldzaam-gloriënden bijval, slingerde hij zich maar tusschen een paar vechtende jongens in, en dreigde Ammie Peekel met zijn vuist onder diens neus, hem Attelemiese ¹⁾ te zullen slaan, als-ie niet ophield kleine Zakkie Lammeraren zoo te stompen.

„Hou je n' op!” schoorde hij. „Kan je n' em wel an? — Ik beloof je, ik schep je daar, hoor je!” en terwijl hij zijn tong een oogenblik als zakdoek gebruikte, riep hij driftig het oordeel van Jaapie Roeper in, voor wiens kalm-nikkende beslissing Ammie zich verlegen overgaf: Jaapie droeg zijn hand, waarvan hij een vinger op de fabriek had afgehakt, in een

¹⁾ Attelemiese = tot stervens toe.

groot verband, en kreeg tot zijn genezing drie stuivers per dag van de Verzekering. Hiermee had hij in zijn gedwongen vacantie machtigen mannelijken invloed op de vroegere buurtgenooten gewonnen.

„Scheep maar niet zoo op andeis!” wreekte zich Ammie Peekel tegen Sjimmië op het aanvoeren van zooveel ontzenuwend overwicht — „mår, wat het die 'n kapsoones”.... en plots, toen het zwijgen van Jaapie bleef drukken, verootmoedigde hij zich in vriendschappelijke uitbundigheid, en danste schreeuwend voor hen rond: „Adenom jonges, wie gaat d'r mee de orgel wegbrenge?.... heel naar de Jordaan gaat-ie, met z'n allemaal!”....

Doch Jaapie kon niet mee en Sjimmië durfde niet meer voor zijn vader — en zoo rende Ammie van hen weg naar de anderen; hij had zijn trotsche figuurtje gered uit de vernedering — bedacht hij schielijk met heftig indringen der op heldhaftigheid bedachte gevoeligheid.

De massa ontspon zich verder de straat in, de orgels trokken heen; in de blauwe schemer-verwording der ruimte waren de eerste lichten als goudgele knoppen opengebloeid, en langs den hoogen hemelstrook hingen reeds enkele geelbrandende sterren te wiegelen in het van fijne luchtlagen zich dieper en vaster in-donkerende spansel. Het gerucht van den zachten vaart der stoeiend heen-trekkende dagvierders verschoot als in een ruischige vlucht van wiekslagen de ruimte in, waar de opgewekte winden bliezen, die in de eerste vroeglentemiddagen als met fijn-toeterende trompetten de horizonnen schijnen te verwijderen.

Vermoeid en verhit slenterden achter de orgels de dansers en kijkers heen, slungelig grappend en dooreen-mallend als in een spijtig-onbevredigd afscheid van het feest. En de straat lag in haar nog drukke

bewogenheid toch als een reeds bevend-inschrompelende oude, na de omschettering van jeugd voor de hervinding der eigenheid dankbaar, en weer gebogen donker-groot starend in gelaten ontvanging van de vertering der laatste meest leedvolle en kommerlijkste dagen. Doch de groote toren hief zijn machtig-dreunende lijf daarboven, blikkend met zijn mat-gouden gezicht over die brokkelige en verweerde vergankelikheden, als in het kinderlijk-zelfzuchtige, trotsche genot van zijn nog vollen en rijken en glanzend verzorgden ouderdom.

Chajem en Levie waren op Sjimmie togetreden, toen de menigte uiteenging, omdat het voor den jongen tijd van thuis komen was. Het kind hief zijn lachend-verhitte hoofd naar zijn vader en trok kleinachtend zijn wenkbrauwen op, als om zich te verontschuldigen voor zijn wilde tijdverdrijf. En Chajem kon niet nalaten, zijn hoofd te schudden en een kort oogenblik schertsend-ontevreden te doen; hij zette Sjimmie's pet recht en tikte hem tegen zijn kin.

„Nou?” vroeg hij, „en be-je nou niet klaar genoeg? — 'k geloof, je het je kost verdiend vandaag. Kijk maar eris toe, hoe-ie d'r uitziet!”

Maar Sjimmie lachte, de waarde wetend van zijn vaders bestraffing, en hoe hij zich in werkelijkheid om zijn vaardigheid moest hebben verheugd.

„Nou,” zei hij wijsjes: „wat sjadt 't nou....” en opeens weer trotsch: „Toch ken genéén zoo de Russische dans make.... Weet u wat moeilijk is? — zoo op zij en naar achtere, och màr, dat is 'n reuzetoer, geenéén jonge ken dat, geenéén van allemaal die daar gewees ware!”

„Zoo?” vroeg Levie Papegaai, „en de hoogstand

make, ken jij dat dan? zooas bij Carré en bij Flora?"

„De hoogstand," lachte het kind, en hij nikte gering-schattend, schoon bewust van de bedoeling hem aan het praten te krijgen, doch in den heerlijken vaart van zijn verbeelding toebijtend: „Och! de hoogstand," pochte hij onder 't voortgaan met zijn schor-hoog, onrijp geluid, „'k heb wel twaalf maal achter mekaar de hoogstand gemaak," en hij deed zijn hand snel omlaag schieten, als in een voorstelling dier buiteling, in één oogwenk: „zoo en zóó effe, en daar sta je man, fijn op je koppie hoor.... nòh.... 'k ken wel op me kop na huis loope, wat wed-u?"

„Nie noodig," verbood Chajem met een guitigen ach in zijn mondhoeck, „hou nou maar op, nar, 't is nou mooi geweest, zet maar je petje rech en ga mee"....

Sjimmie trok nog eens wijs zijn oogen op, en liep dan mee; zijn vader was met Levie Papegaai reeds in ander gesprek geraakt, en de malle Lijp Gotspe, de grootvader, sjouwde in een sukkeldrafje hen achterop, hen bijna voorbij, en zag Levie verwonderd aan, met zijn roodbeloopen oogen in zijn verwaarloosd en verdwaasd gezicht. Levie bleef staan en groette zijn vriend Chajem, en hij gaf Sjimmie een kwartje voor zijn Russischen dans en zijn kerkelijk aannemingsfeest; het kind guitigde naar zijn vader en stopte het weg, om dan opeens met groote teleurstelling te bemerken, dat hij het straks zou moeten afgeven.

Met Lijp Gotspe gingen zij nu verder naar huis, en Chajem was ernstig geworden en stil; hij dacht aan den avond die kwam en aan den maaltijd die er niet kon wezen, en aan Lijp Gotspe, die misschien wat bijeengebedeld had voor wat brood en koffie of wat rijst.

Lijp Gotspe met zijn roode oogplekjes en zijn ver-

wilderde vuil-witte hoofd- en baardhaar was de vader van Soore, die al tweemaal uit 't Werkhuis was wegge-loopen, omdat hij zich geen kalmte genoeg had kunnen winnen tot het aanvaarden van den tucht. In zijn verkindschtheid was hij driftig geworden en opvliegend, mallig-brutaal en onhandelbaar, en toch niet gek genoeg voor een gesticht. Hij bedelde aan de Synagogen bij de bruiloftskoetsen en sjokte heel den dag langs de straat. In de schaamteloosheid van zijn geest-verwarring steeds vermeteler, stak hij zijn schrik-wekkend hoofd door het portierraampje der bruidskoetsen, om onverstaanbaar zijn deel op te eischen van de vreugde en den overvloed van den dag. Hij sjouwde achter den stoet aan, schreeuwend en verwenschend wanneer hij niets of onvoldoende gekregen had, en in de langzame verwoesting van zijn redelijkheid was hij evenzoo begonnen te doen bij de begrafenis-sen, en was eindelijk elk rijtuig als een noodzakelijke gelegenheid gaan beschouwen om zijn wensch en zijn eisch te murmelen of te schreeuwen, tot hij vaak door de straten holde om de koetsiers onder het rijden aan te roepen en te verwenschen, omdat hij meende dat zij hem bestalen, wanneer zij hun klanten de eer niet lieten, door hem gevraagd te worden. Chajem had hem tweemaal weer opgenomen; hij kon hem niet dwingen in 't Werkhuis te blijven, meende hij: als hij niet wou. . . . hijzelf en Soore zouden ook niet graag. — Als hij dacht aan wat hij wèl zou moeten doen, eens, wanneer hij voor het weinige, dat nu doenlijk bleef, zelfs te oud was geworden, zwol een kropping van verdriet en wanhoop in zijn hoofd, die hij terug moest dringen, om niet tot zinneloosheid toe verbitterd te worden. Hij riep al zijn levensmoed op, om die doodelijke nadering te bezweren, maar hij moest in die vele oogenblikken wel aan den neergang

zijner jaren denken, en aan den somberen, troosteloozen dood, die komen zou, eer hij iets van de bevrediging en de weelde genoten zou hebben, waarvan hij in zijn jeugd tot in den mannelijken leeftijd toe zijn deel nog eens had verwacht. En zelfs vaak, in het gasthuis en kort nadat hij daaruit weer thuis gekomen was, had hij bang loopen overdenken of de dood niet wat vroeger te zoeken was — want het scheen zoo ondragelijk-onrechtvaardig nog lang te moeten wachten op zulk een schamele bevrijding van het einde. Och ja, als je alleen was . . . maar het ging nog moeilijk, een hongerig gezin den troost en de bemoediging van den vader te ontnemen, door wien het toch in moeizamen gang van het voort-leven bleef zeulen, onder de gebondenheid die de arme schaduw scheen van een ouden vorm der welvarende gedegeneheid, een smartlijke schijn en een afmattend-verbitterende leugen.

Lijp Gotspe had in zijn vuilen zak gefrommeld en met open mond, doch zonder te spreken, liet hij Chajem een handvol kopergeld zien, vijftig, zestig cent — het was gassenedag vandaag. Chajem zag het en zuchtte; wat moest hij doen? Weigeren? Hij had er vaak over nagedacht, het was walgelijk dat gebedelde geld. Maar het was er, en het diende gebruikt te worden. Lijp pleegde het zijn dochter in den schoot te gooien, dat zij er wat van koken zou. En Chajem zweeg, terwijl zij voortliepen de Joden Houttuinen in.

De gloed en de stille glorie van vanmiddag waren nu wel vergleden; hij was vol nijpende pijnlijkheid van dadelijk-hinderenden zorg, om den avond en den Vrijdag van morgen, en den Zaterdag, waarop Sjimmie dan toch Bar-mitswoh worden zou. Toen hij vóór veertig jaar Bar-mitswoh was geworden, was het arm geweest thuis, maar toch, het was feestelijk

geweest, en niet zonder het noodigste. Het was steeds slechter geworden in de jaren, en bij zooveel handen die slechts werken konden en bij duizenden spijtig-slap langs de lichamen hingen om naar een brok arbeid te verlangen — zou het nog lang zoo voortgaan. Neen, voor hemzelf was er wel geen redding, geen uitkomst meer.

De Vrijdagavond, die nu voor hem lag — in zijn sarrende armoede en zijn hinderende naaktheid grijsde hij hem tegen. Lang waren die uren een zoetheid voor hem geweest; met de weinige sjofele weelde, die hij zooveel jaren had pogen te behouden, de vertroosting voor gansch een week van in het vleesch nijpende worsteling, een met teederen zorg gespreide glans, die, uit het fijnste bewegen van het eigen hart voortgekomen, ronddoolde in het huis, zich sterk scheen te maken tot een levende kracht en liefde, en hartstochtelijk-sussend scheen te omhelzen en de brandende schrijning van oogen en voorhoofd met kussen van stil-driftige bemoediging leek te betten.

Thans was er geen lieflijkheid aan Vrijdagavond, geen glans van rust en wijding aan den Sjabbes meer. Ja, een nieuwe hoop, een nieuw geloof had hij gewonnen. Eens zou een betere wereld leven, waarin alleen de natuurlijke smart door een krachtige menscheit zou worden gedragen. Maar o, hij had nu een scherp-indringend besef van het onontkoombaar verschil tusschen het levende heden en de nog ongebooren toekomst. Hij zou zich slechts zat kunnen eten aan het ideaal van de vleeschpotten die nog komen moesten; ondanks alle vreugd en zekerheid van de komst der volle jaren, wist hij stellig en bitter dat de magere jaren nog in hun uitputtende werking leefden. En dat zij voor hem zouden duren, tot hij eens sterven

zou, met de vreugde van het stellig verwachten der volbloeiende tijden voor wie na hem kwamen, maar o, misschien ook met een machtelloozen kreet van begeerte uit zijn begrijpende bewustheid, naar de heerlijke aarde, die hem niets had gegeven van den martelenden geur harer rijke menschenlijke gelukkingen. O, te moeten sterven zonder te hebben geleefd en zonder gelukkig te hebben kunnen maken. O, niets te hebben mogen voortbrengen dan een klein, armzalig groepje hongeraars, verstootenen van al den glans eener met vreugde overladen wereld, voor hun leven gebonden aan de enge plaats van het gebrek, gevangen in de vunzige, donkere cel hunner ontbering. In stekende ziekte van armoë gedrevenen. Donker kruipenden, ellendigen, sjofel glimlachenden, meelaatschen.

Zij waren boven gekomen en Lijp Gotspe had zijn halven gulden in Soore's schoot geworpen, met een nauw verstaanbaren vloek uit zijn week-verworden mond, omdat men zoo weinig gaf. En Chajem vroeg het kind, zijn kwartje er bij te doen, dat moeder nog in huis wat te eten zou verzorgen. Sjimmie liet zijn lip hangen, dreinde en aarzelde; een klein, fel smartje sloeg in zijn lijf, om de oneindig-lijkende weelde van het zeldzame kwartje, die hem wéér en tòch weer ontscheurd werd. Maar Chajem overreedde hem: hij was een groote jongen, kon moeder toch koffie zette, met brood er bij? Kreeg hij toch óók een lekker kop koffie toch? Moest-ie 't dan voor zichzelf houden, als 't noodig was voor allemaal? Hij was toch geen kind meer?

De jongen had den rijkdom van zijn kwartje, nog even vol hoop en twijfel aan een bevredigende uitkomst, in zijn warme nijpende hand omklemd gehouden, zijn lip bebijtend en met tranen in zijn oogen. Doch

hij zag dat het ernst was en gaf zich over aan den vrouwelijken aandrang van zijn vader. En hij maakte zijn vuist los en kwam huilend naderbij, en lei eindelijk met een hart vol verdriet zijn warm geworden kwartje neer, in de troostende verheugenis, zoo ook goed te hebben gedaan, en met allen goede vriendjes te zijn gebleven. En ook blij, althans spoedig wat geurigen damp boven de tafel te zien, en er maar saam rond te kunnen zitten en wat warmes te genieten voor het vermoeide en hongerige lijf, waarmee hij den ganschen dag zonder voedsel had rondgeravot.

II.

De feestelijkheden ter gelegenheid van Sjimmië's kerkelijke aanneming waren inderdaad bescheiden verlopen. Men had drie maaltijden gebruikt, 's morgens, 's middags en 's avonds; tweemaal brood met koffie, en eenmaal, op Chajem's aanwijzing, om de gelijktonigheid wat te onderbreken, brood met thee. Toch had er den ganschen morgen en middag een groote botergele cake op tafel gestaan, met roode en groene confituren versierd, en een flesch wijn, door den koscheren bakker gezonden met een kaartje van Sophie, waarop een schuchter innigheidje was gekrabbeld. Sjimmië had haar Vrijdags zien zitten in een café in de stad, kostbaar in het bont, en met haar pittige en frischgeworden snuit onder een wijden hoed met een groote sierlijke zwarte veer. Het kind was geschokt blijven stilstaan bij het ontmoeten van zijn zuster zoozeer weelderig als een dame gekleed, in de hemelsch-lijkende onbereikbaarheid van het keurige koffiehuis en met een blonden chieken heer, die zeker wel rijk moest zijn. Hij was stil blijven staan, zijn oogen gedrongen naar zijn zuster, in een ver-

warrenden droom, een vermoeden van wonderlijke heimelijkheden, een afpijnigen van zijn begrip tot het zoeken van der dingen verband, dat hem een oogenblik verbijsterde. Hij had pijnlijk gelachen, en zij lachte terug, met de hervinding blij en toch aarzelend naar schaamte. Het kind stond daar voor het raam van het frissche café als een zwervertje, een uitgehongerd lompig verschoppelingsjong, in zijn schonkige bleekgroene magerheid, met zijn zieke hoofd en zijn vuilnatten neus, die laf gebogen was met glansplekjes in de kromming van ras-verwording. Als het overblijfsel van een moe en uitgeteerd geslacht, in te vroegen ouderdom verwekt, onder de sombere verwelkoming van het gebrek geboren, en verzorgd en gestreeld door de magere handen der ontbering. Onbewust van zijn uitgeteerdheid, met alleen nog de bruine, vroolijke oogen in dat smalle, vuil-gele en groene gezichtje, alsof de geest een laatste poging beproefde om den moord op het lichaam te overleven.

Zij had verlegen voor den heer wat naar hem zitten lachen, achter de ruiten, en was dan maar opgestaan en even bij hem gekomen, schoon zij hem gaarne eens van de glanzende weelde van het café had doen genieten; doch voor den galant meende zij dat niet aannemelijk te kunnen maken.

— „Waar kom jij vandaan?” vroeg ze.

„Waar zal 'k nou vandaan komme?” lachte hij schor, „van huis natuurlijk,” en begeerig grinnikend: „Wat drink je daar — is dat wijn?”

— „Och malle jonge,” zei ze coquet, „wat komt dat er op an,” en ze verschoof wat aan zijn hesje, tot hij met een neiging tot spotten haar mooi geworden handen bekeek, wyl die zich beijveren wilden, nog wat goed te maken aan zijn kleeren.

„Nou, hou nou maar op!” riep hij stoeiend, en, weer begeerig lachend:

„'k Zal ook eris zoo'n glaassie lekkers drinke — met Paasch misschien wel, as 'k me goed pakkie heb....”

„Ga, dóór jonge — je bent nog veels te klein.”

„'k Ben morgé Bermitswe”....

„Morge?.... En wat dan”....

„'k Gaan met vader na Schoel op 't grachie.... ik mot toch opgeroepe worre?”....

„En heb je dan 'n hoed? Je mag toch met geen pet na schoel?”

„'k Krijg van Salomon van Oome Zakkie een,” vertelde hij schielijk, „te leen, zie je.... of nee.... eers heb 'k 'm te leen zalle hebbe; nou.... heb Salomon alle eede gezwore, hij wil 'm niet weer op hebbe, as ik 'm eenmaal heb gehad.... nou.... heb tante Mietje gezeg.... mag ik 'm houe metéén voor me Bermitswe”....

Zij had gemerkt hoe hij steeds langs haar heen had gekeken naar den heer, die binnen aan haar tafeltje was gaan zitten rooken en naar wien hij niet durfde vragen; en ook naar de bruin-roode Vermouth in het fraaie lange glas. En zij had uit haar taschje een paar kwartjes genomen en hem die gegeven, zij durfde voor haar ouders geen geld meegeven openlijk, daar zij er zeker van was, dat haar moeder het niet aannemen zou.

Zoo peinsde zij den heelen middag na over thuis, over het deel dat zij gekozen had; telkens weer, bij korte hevige bezigheidjes van haar nieuw-gewekten aandacht, zich verbeeldend wat over haar gemeend en gesproken werd, en hoe het zijn zou, en hoe heel anders dan nu bij haar. En over de onoverkomelijke pijnlijkheid van dat verschil: tusschen die immer verontrustende naaktheid van het gebrek thuis, en h  r

zonderlinge warme weelde. . . . Maar zij was niet in staat hen in iets te helpen, want zij durfde niet thuis komen; moeder had haar de trap ontzegd, toen zij hen eens had willen bezoeken. Och, zij sprak zich, met de sterke overtuiging van haar bescheiden-gewilde bevrediging, dan maar vrij van alle schuld, al begreep zij dat haar moeder haar verwenschen zou. Zij had het nu eenmaal niet langer gewild, het sjokken en schreeuwen achter de kar met wat groenten en rauwe visch, den heelen dag lang en een eind den avond in, met de ongewone belooning van enkele kwartjes verdienste die niet hielpen, wanneer ze los had weten te komen zonder schâ; en ze had het niet langer gewild, het ploeteren en slonzen in kleine, smerige buurt-dienstjes, omdat ze voor een betere dag- en nacht-betrekking geen kleeren had. Ze had de ellende en het vuil en het donker en het gebrek-aan-alles, bij rusteloos geploeter niet langer gewild; en zij was eindelijk onder een langen, wilden, rauwen kreet van haar jeugd-verlangen het huis uitgelopen om wat anders te zoeken, wat vreugde en wat licht en wat genot voor haar jonge, getreiterde begeerigheid. Ze had wat kleeren en wat eten en drinken en wat liefde gezocht, en ze had haar jonge lijf wat opgeschikt en het gegeven, met een blijdschap om dit bezit, dat zooveel scheen waard te zijn in de wereld, waarvan zij niets kende dan een ellendigen hoek vol triestigheid. Want waarlijk scheen er een beetje levensvreugde te komen en een weinig mannelijke genegenheid van enkele uren, die vreemd voorbijdreven als een nimmer gekende en steeds niet doorpeilde weelde. Zoo, bij elke nieuwe verbintenis, zocht zij hevig-tastend er de liefde in te ontmoeten, die haar eens gelukkig moest maken, altijd weer, na elke nieuwe teleurstelling van haar stille onbewuste hopen, als onder zooveel sluwe, vlug

en fel in vlijmende wonden, die de kracht van haar verwachtingsmoed langzaam zouden uitputten. En haar denkskracht eindelijk schichtig verbruikend in dat verwachten en tooien en keurend doorproeven dier simpele vieringen van het lichaam, was zij dankbaar voor de oogenblikken, van wellevende vriendelijkheid doorwarmd. Ach, zij hoefde over eenigen strijd met haar ouders het zich niet zoo moeilijk te maken; zij vond dat zij goed gedaan had, en het was alleen jammer, dat men kwaad was — want waarom zou men niet evengoed in vrede kunnen leven? Nu durfde zij niet eens geluk gaan wenschen met Sjimmië's aanneming; en zij waagde het dus maar een flinke cake te sturen en een goede flesch wijn; en die zending was haar als een heimelijke streeling van de sjofele, vertrouwelijke feestelijkheid thuis.

Chajem had daarover een oogenblik den drift- en spijtuital van zijn vrouw moeten aanhooren; haar spijt kunnen deelen en haar drift niet willen bestrijden, en haar onzekerheid niet goedkeuren toen zij hem bezwoer, dat hij zijn dochter weer thuis moest halen. 't Was verdrietig, bedacht hij, maar de wereld wàs zoo: voor de jonge arme werkelooze vrouwen was nogeenweg open, waarop niet zeer trotsch was te zijn; maar de wereld moest zijn beloop hebben — de wereld was niet tegen te houden. — Wat had ze thuis? Wat konden zij haar geven, als hij haar terug haalde? Het was waar, een eerlijk stuk brood. Als het tenminste niet van Lijp kwam. Maar in elk geval dan toch niet veel meer dan een stuk brood, en dat was niet heel veel.

Hij dacht met bitterheid na over Soore's trots; ja, zij was rein en eerlijk gebleven. Maar zij was sedert lang de bekoring van haar eerbaarheid kwijt; en hij vond haar weinig uitgelaten voor zulk een gelukkig innerlijk leven. Waarom zouden zij de cake

terugsturen? Zouden de menschen, die feliciteeren kwamen, vragen vanwaar die kwam? En er door gehinderd worden? Leefden ze niet inderdaad voor een deel van de bedelcenten van Lijp Gotspe? En hij schertste maar, toen zij uitviel, dat er een vloek op het gebak lag: was het dan aardig, om dien buiten de deur te gooien en een ander te laten slikken? De wereld moest zijn beloop hebben. De wereld was niet tegen te houden.

Maar de weinige bureu kwamen gelukwenschen, en Soore, merkend, dat zij twee soorten van eergevoel bezat, — een voor de onmedeplichtigheid aan haar dochter's schande, en een voor de gastvrijheid van een stukje zoet en een glaasje aan te bieden — had spoedig met het laatste het eerste uitgedreven, en sneed de prachtige cake aan en schonk de flesch port uit. En de zoetigheid werd gegeten en de wijn werd gedronken, zonder dat Soore of haar man zich er maar in het minst aan vergrepen hadden; alleen Sjimmie had in stilte een brok van de heerlijkheid toegestopt gekregen, en dit was, behalve het niet geheel ongedwongen geschenk van neef Salomon's deukhoed, dan ook al wat hij aan aardsche voorrechten dien dag had gewonnen. Alleen was zijn broer Jijs gekomen met zijn zwak vrouwtje en het kindje dat hij als eenige voordeel tot nog toe uit zijn vroege huwelijk overlegd had; en hij had uit zijn broekzak een doosje te voorschijn gehaald en het Sjimmie gegeven als een teeder geschenk. Het was een doosje potloodjes, wel twaalf, netjes gelijk gesneden en met fijne punten, in twee keurige rijen van zes in het fraaie, cartonnen doosje. Dit vond Sjimmie een heerlijkheid, waarmee stellig menig uurtje te krabbelen en te knoeien was, en namen te schrijven en poppetjes te teekenen op al het papier dat maar als overbodigheid in dit huis mocht

verdwalen. Doch toen hij bemerkte dat voor het overige hetzelfde liedje van elken dag gezongen werd, en er zelfs vandaag geen warm eten op tafel kwam, had hij wel een hevig smartende teleurstelling gevoeld na de verwachting van wat vreugde en wat feestelijke warmte; het was heet-verdrietig naar zijn hoofd gestegen, en hij kon het niet helpen: ondanks zijn kerkelijk-mannelijken leeftijd, had hij een bitter deuntje gehuild. Hij zag dat vader en moeder deden alsof het zoo hoorde, maar hij had den ganschen dag een wonder verwacht, dat de uren in feestelijken praal zou zetten; hij had gewacht tot den avond, maar het wonder was niet verschenen. De avond was gekomen als alle avonden, alleen wat droeviger en kaler en donkerder en verdrietiger en met wat meer zuchten van vader en moeder door hem gehoord, omdat hij wat langer had mogen opblijven. Hij was nu ook grooter geworden. Een ernstige dag scheen te zijn voorbijgegaan. Hij had van de plechtigheid van den ernst niet veel bemerkt, hij had een gevoel alsof hij geofferd werd. Vreemd was het vanmorgen geweest in Sjoel, toen hij werd opgeroepen naar de Biemah, de verhevenheid waar de Voorzanger stond, om voor 't eerst een fragment van de heilige Touroh in te leiden. Schuchter, als in een overval van wereldsche, mannelijke gewichtigheid had hij met zijn beangstigde guitengezicht zijn Brooches opgezegd, zorgvuldig aangeleerd in uitspraak en vertaling, doch nimmer in hun wezen doorvoeld. En eer hij zich een oogenblik van zijn bevinding bewust had kunnen maken, was de gebeurtenis voorbij en zat hij weer op zijn plaatsje, armzalig, hongerig jodenjog, met zijn dollen begerige hoofd heimelijk vol van buiteligedachten aan spel en vechtpartij en snoeperijen, in zijn van de straat gerende, kleine, lenige magerheid, en als in een maske-

rade-gril weggestopt onder dien te grooten en te reinen en te deftigen deukhoed, en met het reeds vuil geworden boordje dat zijn hals klemde, en dat hij wel nooit daarna zou dragen. Als een roezig onbegrepen beweeg scheen hem dat alles, en het stukje cake, en het lekkere slokje wijn dat hem toe was gestopt, scheen hem een al te karige belooning voor zooveel gespannenheid; het leek wel een overbodige kostbaarheid, gestoken op de voddig-armoedige kleeding van den droevigen bleek-grijzen dag. De avond met zijn schrale licht en zijn huis zonder warmte was als een treurnis-volle groeve, een ellendig donker gat, waarin hij van den dag af neerviel. Als een troost moest de nieuwe aanzegging klinken van zijn vader, die had verteld, dat hij Maandag naar de fabriek zou gaan, dat hij geld verdienen zou en elke week wat voor zichzelf zou mogen houden om 't op te sparen en er zich wat voor te koopen. Maar hij had nu weinig verwachting van al die gelukkingen, en had hij een hekel gehad aan de school, hij vermoedde dat de fabriek een nieuwe school was, misschien wat strenger en vervelender dan de eerste. Hij kreeg een bange voorstelling van een gevangenisachtig gebouw met veel kleine raampjes en raderengewemel en benarde gebondenheid, en hij had een begeerte naar vroolijkheid en vrijheid en uitgelaten plezier, naar dansen bij de orgels en scheeve gezichten trekken en oorlogje spelen en scheppen en knokken en toetakelen en vernielen. Maar hij dacht er niet aan ongehoorzaam te zijn en hij begreep dat er geld moest zijn om misschien wat meerdere keeren warm eten te krijgen en wat vriendelijkheid en blijheid thuis. Hij was alleen bang voor het groote werk dat hem wachtte, voor den arbeid en den dwang van anderen dan zijn vader of moeder. Hij schrok terug voor die inlijving onder zooveel onbekenden, en die knechting

aan zoo tot machten gestelde vreemde in-bezit-nemers van zijn jonge vrijheid en zijn schuwe uitgelatenheid.

In zijn teleurstelling van den feestdag had hij wat tegen gemokt: moest hij nu naar de fabriek? Moest-ie daar den heelen dag werken? En niet eruit? En geen groote vacantie, ook niet?

Chajem vertelde dat het werk niet moeilijk zou zijn. Hij had alleen wat voorzichtig houtjes weg te nemen van onder een machinale zaag; dat was gauw geleerd, er was niet veel vak aan. 's Avonds zou hij vrij zijn en lezen en leeren, en ook wat spelen als-ie wou. Hij kon den jongen niet alles zeggen wat hij vermoedde: te jachtig werk, opgezweept door te veel baasjes, te weinig vrijen tijd en te enge opsluiting, te veel en te zwaar en te erg en te droevig voor zijn jeugd. Hij durfde nog niet spreken, niets verklaren: de jongen zou nog niets begrijpen. Later, later.

Sjimmie was weer gaan klagen over vandaag, hij had van avond ook niks gehad; was er dan niks meer van de cake, moeder, van vanmiddag?

De cake was op, zei moeder, en hij scheen te zullen huilen; zijn lippen trilden, de tranen kropen in zijn keel; zijn moeder kon er niet in slagen hem tot bedaren te manen met de verzekering dat hij al zoo'n groote jongen was. Opeens zagen zij om; onder een huilachtig gelach had Lijp Gotspe een roomtaartje uit zijn zak geknepen en in zijn tandeloozen mond gestopt, dat het gele smeersel kleefde in zijn groezelig baardhaar. Hij gulzigde de grootste helft in één hap naar binnen, in een gretigheidsgenot, dat hem een gloeiende vreugde scheen. En terwijl hij Sjimmie in een kameraadschappelijke schalkschheid rond zijn roode oogveegjes aanzag, hield hij hem het overblijvende klitje toe met een kindsch vraag-geluidje en met een ondeugend kwajongensachtig luid lach-gieren binnensmonds. Maar

Sjimmie schudde zijn hoofd en slikte een brok door zijn keel van de plagende teleurstelling, en half van schaamte, zijn begeerte zoo open te toonen, half van vollen spijt, dat hij nu het lekkers gezien had en niets nemen kon, duwde hij zijn vuisten in zijn oogen: „Van jou niet.... 'k lus niet van jou!” riep hij huilend. „Vuile pestboel, stinkboel! 'k lus niet, van jou niet!... 'k lus niet van jou!” En hij was uitgebarsten in diep-verdrietig huilen, zijn vingers tot vuisten knijpend van den spijtigen, tergenden nijd der onbevredigdheid.

Toen was Chajem zingend de trap afgehinkt en na een kwartiertje teruggekomen met een drie-centstaartje, in een vet geworden papiertje gewikkeld. Sjimmie had zich intusschen schreiend uitgekleeft en was in een bitter afscheid van den verdrietig omhelsden dag in zijn krib gekropen. Bedroefd en vriendelijk gestemd had Chajem hem het taartje aan zijn bed gebracht. En hij had dicht bij hem gezeten en hem zachtjes vertrouwelijk toegesproken; en hem overtuigd dat het niet anders had kunnen zijn; dat vader en moeder toch óók niks gehad hadden, en dat het wie-weet misschien eens toch wel wat beter zou kunnen worden. En na het schuw verslinden van zijn zoete gebakje en onder het afdrogen van zijn tranen had Sjimmie hokkend geknikt van goed begrepen te hebben, toen zijn vader hem verklaarde dat er immers geld moest komen opdat zij het thuis aan eten wat beter konden krijgen, en dat zij samen goede maatjes moesten blijven om dat immers in orde te maken.

III.

Het was nog vroeg Maandagmorgen, toen Chajem, achter den vluggeren Sjimmie aan, de drie kromme, schemerige trappen was afgezakt, en onder zuchten

van vermoeienis en herstellen van zijn lossige kleeren in de nuchtere ochtendkoelte van de straat stond. Hij had het kind de laatste broodkorsten voor ontbijt gegeven, en zelf niets genomen dan het genoegen van die kleine opoffering en een zoete, bijna overgevoelige gewaarwording van goed te zijn zoo voor den jongen: hij zou het nog graag eens over willen doen.

In het volle bewustzijn der beteekenis van hun tocht, had hij, boven het besef der onafwendbaarheid uit, een diep in zijn binnenste brandend leedgevoel, om wat hij den knaap als eerste deel van zijn troebele erfenis te schenken had, nu hij hem tot den hardstwerkenden der beide kostwinners van zijn gezin ging maken. Hij wist, dat hij hem de glanzigste en sterkste dagen van zijn jeugd ging ontnemen en hem midden onder de hitte van zijn speelschheid wegvoerde naar waar de onderdrukking der vrije meesterschap over het eigendartele lijf reeds haar verwoesting der gelukkige kindergedachte zou beginnen, om hem misschien in een slag van weinig maanden te verminken tot de vroege lustelooze en matte ouwelijkheid, die hij had leeren onderkennen op de gezichten en aan de lichamen van de werkende kinderen der armen. Hij wist, hoe hij dit droeve bewustzijn te dragen had: dat hem niets anders bleef dan zijn jongen heen te werpen in het wilde wielenspel van den staag naar een beter einde zwoegenden wereldvoortgang; onder het geweld van den woedenden zegewagen der gelukkiger toekomst, waar de vele zwakken en lauwhartigen verpletterd zouden worden, die niet de drieste macht zouden bezitten, zich staande te houden, om de teugels te grijpen, en den koortsig-jagenden rit, waarop de millioenen ellendigen smeekend wachtten, te koelen hoofde mee te vieren. Wat bleef hem anders dan zijn zoon te brengen tusschen de vele kinderen van zijn gelijken,

opdat hij door de pijn heen van zijn ellendig deel, alleen nog den groei zou kunnen winnen van zijn Begrip? Opdat door de macht der éénheid van die velen, hij wellicht gedijen zou tot het klare, gelukkige weten, een van hen te zijn, die met koen-gedragen wonden bedekt, de overwinning van de groote stilte zouden bereiden? O, zoo alleen immers kon hij hem althans onderwijzen, wat hijzelf nog in zijn diep-geschonden ouderdom had geleerd; kon hij hem straks, wanneer de hevig striemende slagen der onderdrukking het jongelings-verstand voor den ernst der mannelijke doorschouwing ontvankelijk hadden gemaakt, zacht-innig toespreken met de sterkende vertrouwelijkheid van zijn liefde. Kon hij hem zijn veerkracht schenken in de pijn der vernedering, zijn aanvaarding onder het stijgen der ontberingen, zijn taaien levenswil bij den moordwilligen aanval van zooveel teleurstelling.

O, hij zou hem de warme woorden van zijn bemoediging, van zijn doorblikking der vele listige gangen van deze wereld naar den eenvoudigen grooten weg van het komende ingieten als staal, dat stollen zou tot de kracht van een blijde ononderweifelbare beslotenheid; want toch niets van zijn gemis zou hij hem verzwijgen, niets van de wreede en dwaze beslissing die hem tot een arme deed zijn; niets van allen rijkdom die wàs, zou hij hem verborgen houden. Hij zou hem meenemen naar zijn vergaderingen en zijn cursussen en o, hem brengen onder zijn vrienden, en o, hem het Socialisme leeren!

Chajem peinsde over zijn jongen en hij voelde een groote innigheid voor hem. En onder het voortgaan schikte hij wat aan Sjimmie's kleeren en aan zijn pet en had eindelijk zijn hand genomen in een stille onverwoorde teederheid.

Zij liepen voort door het zacht-druischende gerucht van den licht-aanzettenden dag, een geschuifel van kuchende menschen, een nog loos geratel van karren in de overvloedige ruimte der straten. Het kind stapte gemakkelijk naast den hinkenden gang van zijn vader, en vroeg nu en dan wat met zijn schorre gedrongen geluid, over de menschen, de trams, over de fabriek. Maar Chajem wist daar weinig van; hij zou wel zien, hij moest maar goed opletten, en bij het eerste werk, dat-ie kreeg, vooral voorzichtig zijn en niet te snel de latjes onder de zaag weghalen, dat het hem geen hand of vingers zou kosten zooals het Jaapie Roeper gegaan was. Hij zou een daalder in de week verdienen en als-ie vlijtig bleek, naderhand verhooging krijgen.

„Mag 'k dan een kwartje houe?” had Sjimmie al enkele malen in voorbarige begeerigheid gevraagd; en Chajem beloofde het hem: zeker, hij mocht het beleggen op een spaarbankboekje.

„Vader, as 'k dan méér verdienen . . .” vroeg het kind.

„Ja, m'n jonge.”

„Vader as 'k dan méér verdienen, mag 'k dan méér opspare?”

„Zalle me zien,” zei Chajem en hij drukte hem stoeiend de hand, „zou je nou eerst maar niet afwachte?”

Sjimmie lachte begrijpend. „Nou ja!” hield hij, toegevend aan, in de even topzware verbeelding van groote sommen aan het eind van de week thuis gebracht: „maar às 'k nou méér verdienen, vader, krijg 'k dan een pakkie met Paasch?”

„Of je 'n een pakkie krijg?” schertste Chajem, „je krijg 'n pàk in plaats 'n pakkie.”

Sjimmie lachte weer, opziend naar zijn vader, schalks. „U meent zeker een pak slaag,” grinnikte hij, „nóh, ben 'k daar om verlege” . . . En even verder

verbeeldend gelukkigheden van wereldsche weelde, die verschenen: „Mär.... met 'n mooi pakkie an.... Ken 'k wandele met Jontef.... Weet U? dan koop U me 'n ook 'n wandelstokkie.... mär.... ken 'k fijn wandele.... met Jontef.... azzeme Jontef hebbe.”

Hij zweeg even, met verinnigde glans-oogen droomend van al deze gelukkig omtastbare en te volstreelen kostelijkheden, die misschien dan toch wel eens, eindelijk nog, zouden komen. En dan opeens weer, met het glanzig verschieten der vlugge gedachte-tjes, trok hij aan Chajem's arm.

„Vader.”

„Ja, mijn jonge.”

„Vader, bin U dan niet naar de groentemart vandaag?”

„Ja, cok,” zei Chajem. „Zie je dat dan niet?”

„Maar môt U dan niet?” lachte Sjimmië warm-blij om zijn vader's vroolijkheid, en hij voelde, door zijn hand heen, een stroom van innigheid, die in zijn lijf tot een vaste, veilig-blijvende genieting rond-dijde: de liefde van zijn vader.

„Ik mot jou wegbrenge,” redeneerde opgewekt Chajem, „om as je zoo ondeugend bint — anders ga je pootjes baje inplaats naar je werrek.... 't is nogal gelukkig dadde maar geen orgels nog bij de weg benne zoo vroeg.... anders zou je d'r zekers achteran gaan, niet?”

„As 'k de zomer vroeg klaar ben,” poogde Sjimmië uit te rekenen, „ken 'k pootjes baje, wee'd-U waar?.... an de dijk daar.... weed-U niet? an de dijk kan me pootjes baje.... gaan 'k vast elleke dag, en hoë.... zal u zien....”

„Rech heb je,” zei Chajem.

„.... Vader, as 'k vroeg opsta andere week?.... mag 'k dan met U naar de groentemart?”

„Zeker,” spotte Chajem, „wáárom niet? Ken je méé blauwbekke 'n paar uur; eer je je verveelt in bed. Wach maar eris.... je zal wel wijzer weze.... geloof me, je zal wel anders redeneere baasje”.... en verder, rustig, voor zich uit vertellend: „Toen vader zoo groot was geweest as jij, het-ie óók wel eris zoo gepraat, maar naderhand ben 'k wel wijzer geworden.... dás éérst 'n pretje.... maar naderhand wordt 't erns.... dan binne n'et geen pretjes meer.”

In het even vaag overtuigde zwijgen van het kind herinnerde zich de vader: hoe hijzelf begonnen was, voor zijn vermaak, mee te werken in een nachtploeg op zijn elfde jaar, aan het lossen van een schuit kolen. Maar kort daarop had hij in ernst meegedaan, een paar kwartjes verdiend, en er even hard voor gewerkt als de volwassenen. En onder het kortelijk voortpeinzen vergeleek hij zijn jeugd verder met die van Sjimmie; hij herinnerde zich zijn vroege vermoeienissen, de vele dagen zonder warm eten en de vele avonden waarop hij met zijn broertjes en zusjes zonder boterham naar bed moest worden gezonden; en hij vond het verschil nog zoo groot niet, al was hij een veertig jaar ouder dan zijn jongen.

Zij waren de Muiderpoort voorbij, de Mauritskade gegaan en aan den Zeeburgerdijk gekomen; hij vond dat de weg lang was, en zag in onder een zucht, dat het elken morgen te ver zou zijn voor het kind, en dat het geld voor een tram er af zou moeten. Hij werd weer droefgeestig: het leek toch niet heel plezierig zoo; het was geen bijster mooie inzet voor den jongen. Hij vreesde de zwaarte van het werk, de booze gezindheid van bazen en maatjes, vooral in den eersten tijd wellicht, en hij dacht met angst aan het begin van den dag, wanneer het kind zou schrikken voor den dwang en de barschheid en den druk van zoo jonge

ge knechtheid, tot hij vanavond misschien ellendig en huilend thuis zou komen, vol driftigen onwil en verdrietig verwijt, en zij zich schamen zouden en toch niets konden veranderen. Moest hij hem dan in den handel sturen? met een kar om voden de straten rond? Was dat lichter dan dit, en zou dat hem niet tot de altoos vergeefs-hopenden maken, die nooit de wereld zouden begrijpen? Of zou hij dan toch niet, het ijdele slenteren en schreeuwen zat, een zekeren dag het handenwerk opnemen en tot nog zwaarder arbeid geraken? Chajem bemerkte den smartelijken hinder van zijn onbeslistheid, om het geringe verschil van al de slechte uitkomsten, waartusschen hij te kiezen had. En hij liep met pijn in zijn been voort van den te langen weg, langs den open dijk, waar, links langs het vaartje, de madeliefjes en het speenkruid het reeds sappig en licht-groenende gras vroolijk besparkelden, en rechts in de diepte, rond de erfjes, de vakken bouwgrond in fijne zwarte vakjes lagen gesneden, rullig omgespit en toegeharkt over het nieuwe zaad of met kleine plantseltjes bestrikt. In een vroeg-voorjaarsche bemoedigende pittige vreugdigheid van versche begeerte en stildiepen groei, als een fijn jong meisje sierlijkjes gedoscht, om de zware vruchtbaarheid van den zomer te lokken en gretig-sterk te ontvangen.

Sjimmie had een poos zwijgend voor zich uit loopen kijken. Dan opeens, met een nieuwen ruk aan Chajem's arm:

„Vader!” vroeg het kind.

„Ja, mijn jonge....”

„Vader, waar is nou et fabriek”.... schorde hij, zich ruimte kuchend in de van bangelijke bewogenheid benepen keel. „Motte we nog ver, vader?”

„Wach maar,” zei Chajem vermoeid, „daar zoo dadelijk, je zal 't daar wel zien”....

Hij glimlachte, verwonderd om een vreemde ontroering, die de vraag van het kind, hier op den stillen weg hem als een lichte, zoete siddering in zijn lijf had gestuwd. Wat was dat daar, in zijn herinnering, ergens diep weg, diep in de geschiedenis, ver weg.... Een weg, een kind, een vader, een smartelijke tocht... en de vraag van het kind: waar is het.... Hij hoorde Sjimmie's woorden nog eens, echoënd in zijn verbeelding. — En hij moest opeens aan zijn aartsvader Abraham denken, die opgeroepen werd om zijn zoon Izaak ten offer te brengen.... Hoe was het.... Van ver, uit het herinneren, een droeve deun van Nieuwjaarsfeest in de witte, van zachte lichten doorglansde Synagoge — zong het in hem door, een droeve weemoedige ballade-wijs. Het was dan, dien gewijden dag vóór den Grooten Verzoendag, bij het overzien der som van menschelijke kwaadwilligheden, als een verbidding, een smeekend beroep op de oneindige onzelfzuchtigheid van den stamvader, die op een wenk van zijn God gereed had gestaan, zijn in diepen, schier verdorrenden ouderdom verworven kind voor Hem af te staan en te slachten. Op den weg, terwijl de knapen bij den ezel achtergebleven waren, had het kind gevraagd, ziende zijn vader met al de toebeidselen voor het offer in zijn handen, den vuursteen en het groote slachtmes, en zichzelf belast met het hout:

„En Izaak zeide tot Abraham: „Vader!” en deze zeide: „Hier ben ik mijn zoon”....

En hij zeide: „Hier zijn de vuursteen en het hout, maar waar is het lam, dat tot brandoffer dienen zal?”

Toen zeide Abraham: „God zal zich van het lam tot brandoffer voorzien, mijn zoon”.... En zij gingen weder te zamen verder....

Chajem glimlachte. Het kind zou het niet begrijpen.

Maar niet waar? hij bracht de jeugd van zijn jongen ten offer: en er ging een vaag begripen door zijn hoofd: zoo zouden duizenden wetende vaders hun kinderen nu uitleveren, om den woest-rechtvaardigen God van de maatschappij te verzoenen, en den vrede en het geluk van de toekomst der menschen te verzekeren.

Na de eerste kort-schrijnende door-droeving van den ernst kreeg hij dra een oogenblik plezier in zijn gedachtenspel; hij ging voort zich met Abraham te vergelijken en meende in zijn ernstige vroolijkheid, dat die het wel beter gehad zou hebben dan hij; geen Jijs, geen Sophie, geen Sjimmi en geen Lijp Gotspe thuis; een Soore die misschien niet minder eigenwijs dan de zijne was, maar wat meer in de melk te brokkelen had dan zij, en meer have en goed dan hij behoorlijk in zijn opslagplaats aan de Jodenhouthuinen zou kunnen bergen. En hij bedacht met een warmen lach langs zijn grooten neus, dat de Zeeburgerdijk wel bijster weinig van de weiden van Bar-Seba zou hebben en de timmerfabriek niet veel op den berg Moriah lijken zou, en het was ook maar verduiveld jammer dat er zoo weinig kans was op den bok, dien hij met de horens in de struiken verward zou vinden, en die stellig voor dezen keer meegenomen zou worden en geslacht tot een behoorlijken maaltijd voor vanavond.

Sjimmi had niet meer naar de fabriek gevraagd, want zij stond reeds groot en plomp in haar vierkante dreiging voor hem, als gereed zijn teer gebeente ineen te knauwen en hem in één enkele kaakbeweging te verslinden. Chajem voelde het, en hij wist, het was zijn voornemen, die kwaadwillige begeerte te weerstaan en zijn jongen er sterk tegen te maken. Nu hopen, en vastberaden zijn; alle weekheid bannen met de zekere bewustheid der bedoeling.

Zij gingen de middenpoort onderdoor en de binnenplaats op; daar wachtte een troep werkbegeerigen, mannen, vrouwen en kinderen, opgesteld voor het hokje van den portier, die hen scheen in te boeken. Chajem en Sjimmie sloten zich aan, en wachtten stil. Zij hoorden boven het bangelijk-zachte gepraat der op aanneming hopen de wachtenden uit, het gestamp van machines, zwaarzwoegend, in een stagen, moeizamen ademhaal, als het hoorbaar bereiden van den pijnlijken maaltijd van den arbeid, waar het een voorrecht en een geluk moest zijn te worden toegelaten. Maar Sjimmie voelde dat diep-bonzend gedreun als een benauwenis aan; hij zou er nu dadelijk, onder deze vreemden en de honderden die reeds binnen waren, worden opgenomen als een onopgemerkte nietswaardigheid. Hij begon zich al eenzaam te voelen, en inniger en stil-heviger te genieten van het nog korte bijzijn van zijn vader. Hij zag hem aan en zei niets meer, verbleekend. Er werd een kruisje achter zijn reeds ingeschreven naam gezet en hij werd doorgelaten. Aan den ingang, een zij-ingang, naast de machinekamer, waar achter ramen, groote wielen wentelden over drijfriemen en stangen en armen dwazig-wijde sprongen aan- en terug-buitelden, stond een baas in blauwe kiel en broek en hield hen staande.

„Allebei?” vroeg hij.

Zij antwoordden tegelijk, schuchter. „Nee.... mijn zoon,”.... wees Chajem zacht, terwijl Sjimmie in bangelijk opzien, verward hoofdschudde. Hij had zijn jongen nog bij de hand, waarin hij hem warmvochtig voelde knijpen. Het zweet sterde in zijn bleekgroene gezichtje.

„Deze deur,” zei de baas.

Chajem zag hem aan.

„Ik ook?” vroeg hij verlegen.

„Welnee, — nie nodig.... u werkt toch niet, wel? — welnou.... laat de jongen dan alleen gaan.... anders krije me alle families binne, dat gaat niet op, niewaar?”

Chajem prevelde wat, overbluft. Hij wist niet dat het zoo spoedig afgeloopen zou zijn.

„Nou ga maar,” zei-ie zacht tot Sjimmie en maakte zijn hand los.

Het kind zag hem aan en hij schrok van het kleine angstige gezichtje, dat bleek-bezweet stond van angst, met witte lippen, die waren begonnen te trillen. Sjimmie had er niet op gerekend, dat zijn vader reeds zoo spoedig van hem weg zou gaan. In zijn stille vrees voor de groote, monsterachtig-gedachte fabriek het heele laatste deel van den weg over, steeds heimelijk benauwender zijn lichte jonge lijf bezwarend, had hij de blijmoedige, levendige vertrouwelijkheid van zijn vader gretig en driftig genoten als een troost en een bemoediging en bescherming. En nu hij hier stond, in die lage deur-opening, met vóór zich de bijna donkere gang, waarnaast en waarachter hij het ratelend gestamp der onbekende schrik-opdrijvende machinevervaarlijkheden in zijn reeds levenden angst voelde stooten en klemmen, was het gebouw hem als een reusachtige spokige grot, waarin hij meedoogenloos werd neergedreven, onbeschermd en tot gillens toe rondgejaagd. Het gedrocht overmeesterde hem, het greep hem met zijn haat-scherpen, nijpenden klauw in zijn broze, magere onverweerbare lijf; het ont-scheurde hem zonder bedenking, in een enkel, als een moord overrompelend oogenblik, aan al de warmte en de veiligheid en de liefde van zijn vader en zijn kring, en sleepte hem mee om hem te wurgen. Hij kon niet meer spreken, te machtig in al zijn eigenheid overmeesterd door den baas, om zijn vader nog te

durven groeten. En Chajem zag hem opeens, tot zijn eigen verschrikkende teleurstelling, met groote tranen in de oogen den hoek omgaan, even kort-knikkend, met brandend-klagelijken blik als met den kreet van een omhelzing. In een grooten, smartelijken angst, verwrongen van trekken, als zou hij in den dood stappen, zag hij hem nog even vóór zich, onder het schielijk verdwijnen. Chajem voelde de snijdende kneep van het leed en het medelijden zijn hart benauwen. En niet bij machte zich om te keeren, nog vastgehouden door de begeerte naar de nauwe deur, waardoor het kind gegaan was, liep hij langzaam achteruit naar de poort terug, met steeds het verwrongen gezicht van zijn jongen voor zich, met de bijtende groote tranen in de hoeken van zijn oogen, zóó, gek van angst en verdriet en van het uitberstend verlangen, zijn vader weer in de armen te springen en weg te rennen, naast hem voort, aan zijn hand, van deze kille doodende dreiging weg, naar zijn huis, naar de warmte en de armoede en de genegenheid.

Chajem liep langzaam de poort uit, de handen in de broekzakken, zwaar zuchtend, den mond breed toegeklemd, in een wijs-diep peilen van het verdriet. Zijn jongen, zijn arme, vroolijke jongen. En even de smartend-doorschietende gedachte van het opstandig-begeeren: hem terughalen, terughalen? En laten loopen en rennen langs den dijk en met hem stoeien gaan onder de boomen en den heelen dag met hem wegblijven?

Hij stond stil. Maar dan.... Dàn?.... Hij rukte zijn lijf verder. En morgen, morgen? O, was het te verkeerren? Het kon niet anders, het moest immers zoo. Door de pijn moest hij heen, door die marteling, door de walglijke ellende van dit zelfverwijt. Zoo liepen de dingen hun gang, zoo rolde de wereld: over de

lichamen heen van hen, die begrepen. De wereld was niet tegen te houden. De wereld most zijn beloop hebben. — Later, later zou de jongen dan misschien toch wel weten, waarom dit vanmorgen had moeten gebeuren. Dan zou zijn jongen groot zijn, en sterk en bewust. En hem niets verwijten. En zijn vriend zijn. O, zijn vriend zijn in het begrip van al deze vloekbaarheid. En helpen met zijn kleine kracht, voor een betere wereld te vechten.

Neen, het kon niet anders; hij moest hem daar laten, in die vreemdheid, in dat eerste barre verdriet van zijn kinderangst. En zelf moedig zijn, en volharden, doorzetten, voortgaan, voortgaan naar huis.

Hij dacht nog even met een diep-indringende innigheid aan zijn jongen, in wat kalmer ondergaan en doorproeven van de pijn, zuchtend, smakkend met zijn mond, als in een zware aanvaarding.

En om niet kinderachtig te doen, begon hij op den weg in de morgenfrissche lucht, met zijn valsche, bijna doorschreide geluid, zacht voor zich zelve heen, een deuntje te neurieën, een deuntje van iederen dag, — een deuntje van de Internationale.

Maart 1911.

DE ONVERBETERLIJKE

DE ONVERBETERLIJKE

LEGEN acht uur had Bets het oudste meisje van driehoog-vóór gehaald, dat beloofd had op de wurmen te passen, had haar omslagdoek toegespeld en was de deur uit gegaan. Na de warmte van het vuurtje binnen schrok zij even van de kou, die haar in de windstille dwarsstraat al om het lijf greep. Het was een fel-overvallende, wreede kou, die, waar geen overdaad van kleeren beschermde, slechts door de warmte der beweging en het verzet van den lichaams-wil in haar vijandige bevangenis te overwinnen was. Zij voelde ze dadelijk in haar neus schrijnen als een pijnende prikkeling, en om haar huis-warme leden dringen als ijzige wanden; en zij stapte, na de eerste rilling, koppig door, terwijl de schoenen het scherp-aanvretende koude-leven inzogen van de sneeuw, die in de dwarsstraat nog met geen bezem beroerd, tot een vast, dik baksel en een bovenlaag van droog poeder was geworden. Zij trok wat aan haar gebreide doek, maar merkte dat die daar niet warmer of grooter van werd; zij borg haar handen er onder, die in een oogenblik tijds pijn deden; zij drong de leden ineen, en riep al de warmte van haar lichaam op, om zich voort te wagen; zij wilde haar vent aan het station gaan zien en in die aandrift naar het doel had zij geen tijd en geen gelegenheid zich te beklagen. Toen zij

's middags gehoord had, dat hij met de trein van half negen naar Mokem zou komen, had zij zich voorgenomen te gaan, hoe hij haar ook zou ontvangen. De zes maanden dat haar kerel weg was, had Bets het eenzaam en moeilijk gehad. Eerst, een maand na zijn vertrek, haar vierde bevalling. Zij had er van langs gehad, en zij had nu zelf gevoeld, wat het beteekende voor Rika beneden, de vrouw van den matroos, die al een paar maal een verlossing had doorgevochten zonder haar man. Maar toen had Tines nog een hartelijke brief uit Duitschland gestuurd en wat extra uitgespaarde centen, en met de hulp van den dokter, dien ze in haar nood flink had aangepakt, en wat versterkende middelen van de stad, had ze zich er weer wat opgenageld; de bureu redderden de boel en de kinderen. Daarna, toen ze weer over de vloer was, kwamen de harde dagen. De stad liet haar los: ze was geen zieke meer; de noodstand was voorbij, ze kon weer werken. En ze sjouwde haar slappe lijf naar de werkhuizen, vier, vijf van de zeven dagen, om voor de veel-eischende juffrouwen een verdieping de goeie beurt te geven voor de heele week, voor een gulden en de schuw-haastig geslikte kost, met een boterham toe naar huis. Van de kinderen was ze den heelen dag weg, maar ze had wat voor ze te eten. Zij voelde zich afbeulen, zij kon niet, maar trok zich op aan de noodzaak om rond te komen; haar magere krachtlooze lijf voelde onder het werk aan als door stalen tangen genepen, met dien zonderlingen overvloed van de melk voor het kind, die nog een heelen tijd bleef, en waarvan zij niet wist, voor wie de ontlading, tweemaal per dag na een ren naar huis, wel het grootste genot was: voor haar, die het zich als een smartelijke last voelde ontstroomen, of voor den jongen, die het haar schrokken ont-

scheurde als een redeloos-zelfzuchtig dier. Tines kon weinig oversturen, want de kost was duur in Moffenland; en toen zij enkele maanden lang geregeld haar tien mark per week had gekregen, ontving ze, nadat de brieven waren begonnen te minderen, in een geheele maand niets anders dan een brief uit de gevangenis, waarin hij vertelde dat men hem dertig dagen gegeven had wegens Majesteitsschennis. Maar zij had de oude hartelijkheid in zijn woorden gemist; zijn laatste brieven waren kort geweest en vriendschappelijk; en na een poosje had zij gehoord, dat hij daarginds een andere Hollandsche vrouw had leeren kennen, met wie hij openlijk was gaan saamwonen. Voor Bets was het als een klap op haar hart, als een verraad in de moeilijkste oogenblikken; het leek valscher, wreeder dan een doodsbbericht. Zij was bitter, omdat zij het geld, dat hij steeds bleef zenden, niet kon weigeren, nu zij voelde dat hij het overige afdroeg aan die andere, met zijn hartelijkheid en zijn liefde, die haar ontsleurd waren. En in haar geslagenheid en haar zwaren lichamelijken strijd zich herinnerend hoe zij geweigerd had, mee te gaan naar dat vreemde land, bleef zij toch dien onwil hardnekkig verdedigen. Zij bedacht slechts een oogenblik dat zijn gemis aan vrouw en kind hem spoediger tot die andere gebracht had, en dreef haar toornige machteloze spijt altijd weer aan op den smaad dien hij haar aandeed, door zijn genegenheid aan die andere te geven. In het uitputtende leed van haar zware dagen bleef zij hem alles verwijten, hoezeer zij wist, dat hij, toen het hier week aan week hongeren bleef, wel uit nood had moeten heengaan ondanks haar hevig verzet. En toen zij gehoord had dat hij vandaag terug moest komen, had zij besloten zich te vertoonen als de vrouw die recht op hem had, ondanks alles.

Het groote beweeg van de ros-lichte avondstad zoog haar op. In het verwarrend gewoel van den Dam, tusschen de nijdigklingende trams, de waarschuwend-roepende koetsiers en de dreigend-toeterende auto's voelde zij zich klein verzonken, vluchtend, schichtig zich bergend voor het geweld van een driftigen gang, bij de jacht van welker belangen zij zeker niet gerekend kon worden. De leden ineengedrongen, de paarse handen onder de schort, voelde zij zich aan den voet der groote huizen van het Damrak voortschuifelen als een nietigheid, snel en schichtig, wijkend voor iedereen, daar zij iedereen meer vond dan zichzelf. Zij keek met onzekere blikken van eerbied en haat naar de heeren in hun stevige jassen en de dames als fraai-verpakte lekkernijen gewikkeld in fluweel en bont; er waren jonge mannen, die zij als meiden vond, met kleine hoedjes op hun witte, verwijfde hoofden en lange dassen afhangend ver over de halzen, tot op rug of buik. Soms keek zij even om onder het voortschuifelen, om er een na te zien; de wereld waar ieder het goed had, bleef toch altijd vreemd, een zonderlinge, doch benijdbare wereld, die een waai van levensrijkdom naar haar overdreef, waarvan zij soms stil werd, maar waar men toch op een of andere wijze — zij wist niet juist hoè — ten koste van haar en de haren zich een warme plaats had toegeëigend. Maar zij voelde zich machteloos en zij meende dat de werkman wel altijd onder zou blijven liggen in de wereld; en zoo was haar haat nog zonder kracht van bewustzijn gebleven en haar snakken naar de eerste uiterlijkheden van kleeding en voedsel zoo hevig, dat boven haar verachting uit voor de aan-gevoelde verwijfdheid en de ontaarding haar korte, diepe, felle doormijmeringen leefden over de weelde die zij achter bont en odeur zag schitteren. En zoo

wist zij zich, gaande als een onwelriekende gedulde in dien glans der zich gemakkelijk vermakende avondstad, en zij dacht met bewondering en ontzag aan de orde, die hier het eerst de straten met honderden handen had doen schoonvegen, waar de weg voor de rijtuigen en automobielen der rijken en grooten van de wereld maar altijd effen en rein moest zijn.

Zij had, na vele malen de aankomstplaats van de Duitsche trein te hebben gevraagd, eindelijk het juiste perron gevonden, en toen zij daar in de groote, ijsig-koude, van lampen doorsterde ruimte stond, werd het haar pas bang om het hart. Hoe zou zij hem aantreffen? Was hij vervreemd van haar? Zou hij haar niet toespreken? Hoe was het, als een man van een andere vrouw was? Zij poogde het zich in te denken, maar zij durfde niet. Er was een vage, donkere poorting in de voorstelling, waarin zij den moed niet had, door te dringen. En toch, zij wilde het wagen, een aanval te doen op haar rechtmatig deel van hem, zij wilde van hem nemen wat zij veroveren kon. Zij dacht niet aan het recht van de ander, die zij slechts kon veroordeelen; zij kon niet aan zijn verlangens, zijn behoeften denken, zij voelde zich slechts daar staan, in haar beroofdheid, met achter zich de onbeschermden kinderen, voor wie zij de veiligheid te bevechten had. Zij was half verkleumd en moest een oogenblik heen en weer loopen, trampelend van de kou in haar voeten. En zij voelde zich geheel nietig, weggeslingerd uit het kleine koninkrijk van de bovenkamer, waar haar belangen te heerschen hadden, naar dit brok jachtveld van de wereld, die in de drift naar een doel dat zij niet kende, en toch slechts ontzagwekkend kon vinden, de groote schokkende treinen langs haar dreunende voetenplek heen liet sissen en gillend de donkere kap binnenrennen,

onder het gerep der beduidenis-volle reizigers. Het was wat een gehaast en gedoe met die treinen, dacht Bets. Ze was er bang voor. Dat reizen en trekken en altijd maar oppassen en oppassen en weten waar je wezen moest. Mannen durfden dat wel.... jawel, die durfden wel, met 'r brutale bek.... en 'r sterke knuisten, en 'r onverschilligheid. Tines ook. Een rakker was-ie, Tines. Voor geen dood of ongeluk bang.

Toen zij een half uur gewacht had, eens loopend en weer stilstaand en trampelend, niet wetend hoe te doen van kou en ongeduld en spanning, bracht de komst van de Deutsche trein haar eindelijk den schok toe, die haar het uitputtende leed van kou en angst vergeten deed en haar tot handelen dreef. En zij sjouwde naar de derde klasse wagens en stond wit te loeren naar de open portieren. Was-ie er niet? Zou-ie d'r niet zijn? En zou zij, zij.... bij hem....? God als 't maar niet.... Dan kon ze toch niet eens fatsoenlijk dicht bij komen? 't Gaf een relletje.... Nee, een relletje wou ze niet.

Met Tines wou ze geen relletjes nu, o nee.... De tranen kropen naar haar oogen. Ze kneep haar gezicht tot rust, ze wou niet huilen, nee.... En ze trampelde eens en keerde zich huilende om. Zoo was 't weg. Daar ginds, was-ie dat niet? Met die groote hoed? Ja, o god.... daar had je 'm...."

„Tines....!" riep ze. En ze zag 't al. Een bons in haar hart. Aan zijn blik zag ze, dat 't nog zoo was. Hij gaf niet om 'r, nee. Zij had een aandrang gehad, naar hem toe te loopen; met een schok bleef zij staan. Maar hij had haar nu tòch al gezien en zij schuifelde maar langzaam, als om ook onverschillig te doen, naar hem heen. Ja, gelukkig; alleen was hij tenminste. Hij zag naar haar, even verwonderd, dan dadelijk

aanvaardend, maar zonder verheuging. En hij sprak tot twee mannen, die hem de handen schudden en lachten. 't Waren Jan de Lange en Dirk Martens van de vereeniging. Langzaam kwam Bets naar hen toe.

„Dag Bets,” zei hij vriendelijk.

„Dag Tines.”

Hij stak zijn hand uit; zij drukte dien en bleef weer staan.

„Wie geht 's? Hoe staat het leven,” vroeg hij.

„Goed,” zei ze.

„Thuis ook?”

„Best.”

Zij groette Jan en Dirk, en bleef staan en liet hen even spreken. Jan was voorzitter, Dirk secretaris van de federatie der grondwerkers. Nu hij slachtoffer was geworden van zijn overtuigingswerk voor de organisatie, waren zij hem komen begroeten namens het bestuur en al de aangesloten kameraden. Zij deden het zonder overgevoelig beklag; en Tines bleek wel op niets anders te hebben gerekend. Men beschouwde de zaak niet als iets ongebeurlijks en zelfs niet als iets maar in het minst verwonderlijks.

„Och.... Je bint daar heelendal in 't nikkele helmenland, hè,” zei Martens eenvoudig, „dat is jachtterrein van de jonker.... verboden te belooopen op straffe bij de keizerlijke wet bepaald.... afblijvedrie-dage-zweep-en vier dage-honger....” En men lachte en vermaakte zich met hooghartig minachtenden spot om den vermetelen waan, waarmee het korsterig stolsel eener vergane wereldorde in haar stinkende schimmelings met amechtigen wanhoop werd vastgenepen, zonder dat men zag, hoe het in de nieuwe lucht der tijden onder deskelettige handen vervluchtigde.

Voor Bets was de meeningsuitwisseling der mannen slechts het gesprek van haar meesters, wier knapheid

en wier durf zij niet zonder genegenheid vereerde en bewonderde; goed af, dacht zij intusschen van Martens.... een mooie baan maar met z'n zestien gulden alle week vast. Maar hij moest wel knap zijn, in vereenigingszaken en zoo, met schrijven en lezen allemaal in de kranten en spreken op de vergaderingen, wist zij wat al niet meer, voor 'n gewoon werkman dat-ie toch maar geweest was. En ze zag eens naar Tines op: knap was-ie gebleven, van ter zij nam ze hem met behagelijkheid op: z'n zwaar-gebruilde, donkere, vriendelijke en ernstige gezicht met de groote, eerlijke oogen, en onder den stevigen, rechten neus z'n aardige, frissche, ruige kortgeknipte snor. Wat 'n groote hoed! Droegen ze die daar in Duitschland? Goed stond 'm dat, zoo'n groote hoed. Ze had zeker zin in 'm gehad, die daar ginder in 't Moffenland. En ze zag weer schuin langs de mannen heen, in kwaadaardige gedachten jegens die vreemde vrouw, die hem daar genomen had. Ze bleef nog even met de handen onder haar schort staan, zachtjes trampelelend, om niet meelijwekkend te doen, snuivend van de kou, en opzettelijk zich van openlijk luisteren onthoudend, om geen deel te eischen aan hun bespreking van organisatie- en vergaderingwerk. In wezenlijkheid was zij aan dat alles vreemd gebleven. Zij had er geen sterke liefde voor, zij kon het niet begrijpen. Zij volgde slechts uit de verte van een nederigen, gehoorzamen eerbied den taaïen arbeid van haar man, waarvan zij den hartstocht nimmer had kunnen navoelen. Zij mokte slechts zelden voorzichtig tegen de blijmoedige offering van al zijn vrijen tijd. Zij had de ontbering door staking en uitwerping, de wraak der patroons op zijn voorvechter-schap bij karwei en vakbeweging zonder groot verzet aanvaard; zij kon zijn krachtige opstandigheid

slechts liefhebben als de uitleving van zijn mannelijke bloedwarme stevigheid; en zelve was zij, immer ontevreden wijl immer arm en hongerig, slechts bitter in de oogenblikken van radeloosheid, wanneer zij zich met haar kinderen en haar burens en haar wijk en haar gansche klasse tillend naakt en afgestroopt voelde tegenover den vollen glanzigen levensrijkdom der zelfgenoegzaam voorbijgaande, lachende, vierende, zonder bedenking nemende wereld van kleine en groote bezitters.

„Ga je niet mee?” vroeg Martens bij het afscheid nemen.

Bets zag langs hen heen; zij beefde. Maar zij staarde naar het heen en weer rennen der reizigers, alsof zij het antwoord van haar man niet zou hooren.

Tines zag naar haar om.

„Nee,” zei hij.

„Respect,” lachte Martens, en tikte aan zijn pet.
„Tot ziens dan.”

„Tot ziens,” zei De Lange, „dag Bets.”

Bets groette en Tines zwaaide: „Tabee jonges.”

Nu stonden zij met hun tweeën bij de sissende locomotief van den terug-rangeerenden trein. Bets met de handen nog onder haar schort, zacht trampelelend en naar hem opoogend. Tines met de handen in zijn broekzakken een oogenblik voor zich uitstarend de kameraden achterna; zijn blauw-katoenen stukkenzak, waarin wat rommel geborgen was, slingerde als eenigste bagage aan zijn linkerpols. Hij stond groot en recht, en zij zag schuin op naar zijn sterk, ruig, zwaarbrauwig, maar fijn en vriendelijk gezicht, en zij voelde den angst dat hij nu niet mee zou gaan als een pijn die bezig was haar hart langzaam uit te hollen.

„Nou,” zei hij, „daar binne we dan, hè?”

„Tenminste ik ben d'r,” zei ze bang.

„En wat nou?” vroeg hij, zich naar haar keerend, om tot eenige stelligheid te geraken.

„Wat nou?” herhaalde ze witjes, „'k zou denke, dat 't hier niet warm is, om te blijve staan.”

Hij nikte krachtig, en boog zijn lijf wat achteruit in een beslissende zegging. En met zijn hoofd en bovenlijf zwaaiend zei hij, naar haar angstig gezicht vriendelijk neerblikkend:

„Ik kan toch mit jou nou toch niet meegoan, Bets.... ik kan toch mit geen twee vrouwe tegelijk.... da' kan ik toch niet....”

„Twee vrouwe?.... twee vrouwe....” zei ze bleek.... „nou, da's ook wat moois.... en je kindere dan?.... je het toch kindere?.... daar bin-je toch nie' vreemd an, wel?”

Hij zag voor zich. „La we maar 's oploope,” zei-ie, „want da's geen werrek, om hier te staan.... vooruit maar, van 't peron af....”

Zij gingen de trappen af naar buiten. Daar zei hij, zijn kregelige pijnlijkheid geheel vermeersterend in het ernstig besef van haar recht:

„Da'k kindere heb.... da' weet ik wel.... en daar maak ik me ook as man zijnde niet van of....”

Zij schrok even van zijn antwoord; zij kon niet veel tegenwerpen.

„Ik bin toch je vrouw?” verweet ze, „bin ik je vrouw niet?.... je het toch al die tijd met me geleefd.... A'j dan niet op me bint.... had me dan late loope....”

„Da's waarheid....” nikte hij. „Maar daar kan 'k nou mit jou nou niet verder over prate; ik zeg alleen maar: ik ken toch mit geen twee vrouwe tegelijk zijn.... da's geen mannewerk....”

Hij voelde in een golf naar zijn hoofd zijn innige genegenheid voor de jonge vrouw, die hij daarginds

had moeten achterlaten; het nieuwe, jonge, nimmer gekende of verwachte leven, dat daar voor hem was opengebroken, en waarin hij door allen strijd heen gegaan was als in een groote schep frissche zon alle dagen door. Hij kon daarover nu dadelijk niet spreken met Bets; zij kon het niet voelen, en als ze het zou kunnen nu ja.... ze was toch zijn wijf.... je kon toch ook alles niet verlangen.

„Is dat dan wel mannewerk?” vroeg ze, steeds in den mukkenden toon met meer beklag dan bitterheid of vijandschap, „om je vrouw zoo te late zitte? om zoo al die tijd niks van je te late hoore as 'n paar cente nou en dan.... dààr hond pak an, en niks geen asem bijkans naar je kindere te geve....? is dat soms wel mannewerk....? as dat dan mannewerk is.... dat noem ik dan ook geen mannewerk....”

„Die kindere.... die kindere....” zei hij, „a'j buite in je arbit zit.... en mit die vuiligheid in de mijne.... en je wil 's avends dan nog 'n schijntje voor je organisatie doen.... dan raak je d'r wel 'n kleinigheid uit.... A'j dan 's an je kindere denkt.... dan denk je wel....nou die vrouw die zal daar nou wel 't hare voor doen.... da' ken 'k nou niet of....”

„Ik zeg toch maar.... je blijft toch vader....” mokte ze.

„Da' blijf je ook....” besloot hij, „maar je ken daar toch ommers niet over blijve doorpiekere.... a'j nog wat anders an je kop het....? Dat is nou eenmaal zoo.... nou.... Da's toch mit slot van rekening allegaar centewerk.... die heele vaderbeweging.... teminste voor z'n grooste porsie.... nou!.... De kapitalist die ken wel mooi vader spele.... a'j maar dat heb.... en dan mag je d'r desnoo's nog vier vrouwe bij hebbe.... en dan ma'j een heele hoarem d'r op na houwe.... en 'n half regement

kindere.... dan blij'e nog de mooie voader om'da'je van d'at het.... nou!.... En a'me r' s' eenmoal 'n beetje knappere wereld magge hebbe....dan zou dat ook gar nie' meer leelijk heete ook.... nou!...."

Hij schokte zijn lijf opzij.... hij had uitgesproken, en Bets voelde zijn greep, en zij zweeg. Ze kon toch niet tegen hem op.... as-die daar op neerkwam, dan was je uitgepraat....

....,,W'rvoor bi-je dan nou werom....?" vroeg zij na even stil doorloopen, even schuchter.

„W'rvan ik werom bin?... wis-je dat dan heelegaar niet?"

„'k Zal nog al veel wete van jou...." mokte ze weer, „'k weet toch van jou niks of niemendal af...."

„Nou...." zei hij, „da' wist ik toch niet, da'j dat gaar nie' wist.... ik bin toch ommers mit groot verlot uit Moffeland gezet, om d'r nooit weer in te komme...."

„Zoo....?" vroeg ze, „wat is dat dan.... mag je dan niet weer naar Deutschland komme....?"

„Ik mag gaan waar 'k wil.... a'k maar niet bij haarlui kom...."

„Nooit meer....?" vroeg ze, „en w'rvoor dan....?"

„Nou... omdat 'k ondeugend bin geweest... hè..."

„Mooi is dat...." nikte ze, zonder goed te hebben begrepen, „maar je het toch nie' gestole....?"

„Gestole niet.... dat zelle ze niet zegge.... maar ze binne nou eenmaal niet op mijn gesteld, wa' praat je nou," spotte hij goedigjes tegen haar.... „ze binne nou eenmaal niet op mijn daar.... 't is toch haarlui land.... a'jij d'r een niet bove wil hebbe.... dan se' je toch ook niet blijf ete en slape.... of wel....?"

„....'k Heb wat 'n angste uitgestaan die eerste dage...." vertelde zij, „mit al wa'j hoort prate van die mijne daar.... mit al die ongelukke...."

„....Nou.... ze hebbe mijn ganz heel afgeleverd,... da' sie je.... d'r binne d'r in mijn tijdje niet zooveel ongelukke gebeur.... da's net die eene Pool, die d'r bij mijn beroerd afgekonne is. De' had 'k 'm nog zoo zien staan, en ik ga naar mijn gat toe, en d'r hoor ik 'n schreeuw op m'n of komme, en d'r tippelt me de heele kerel van boven af vlak voor m'n voete.... hè.... en in drie stukke hoor.... 'k most 'm zellef oprape.... maar da' was allegaar bloed en breuk wat d'r an was....”

„O....!” riep Bets ontsteld.... „en he-jij 'm opgeraapt?”.... Ze neep haar hand tegen den mond van gruwend medelijden. „O.... gòod.... 't is toch een ellende in de wereld he.... a'j zoo terecht komt hè. Da's toch allegaar bij de rijke maar niet hè.... o.... foei.... en was-ie zeker dood hè....?”

„Nou.... of-ie,” vertelde hij, „a'j zoo'n val doet, dan ka'j wel zegge schrijf mijn maar af voor de karrewei da ka-je geloove hoor.... Of ik d'r effe beroerd van was.... da' blijft je niet an de buitenkant zitte. Maar 'n half uur later stong ik toch weer op me hak.... je mot wel hè.... daar wordt niet naar gevraagd....”

Zij zweeg, geslagen.

„En waarom mot je dan nou weg....,” vroeg ze nog eens weer na een poos.

„Weet je 't nou nog niet....?” lachte hij, „ik docht nou toch da'j wel soo goochem was.... da'se me in de gate hadde toch ommers?” en wat harts-tochtelijker toen zij hem steeds onbevredigd aanzag: „da 'k ze daar niet aanstond he? mit mijn overtuiging.... da'k d'r te viel hinterheen zat he.... mit de loon-beweging en mit de revelusjenaire actie.... dat is daar fel die rotzooi he.... a'j niet soet bint....”

„Mooi is dat....” zei ze, hem van ter zij steeds aanziend, om meer uitleg.

„Ja....” lachte hij, „da's zeker mooi.... die gaste van de politsei die hadde me daar in 't verdomboekie staan hè.... vooral na die zitterij.... toe kon 'k nie' mit de broek of om zoo te zegge of d'r had 'k zoo'n slampamper die maar immer-an hinter me heen zat.... o'j daar de grootste dief en moordenaar bint.... ja.... zoo binne die gaste daar.... Nou, toe d'r dan voor 'n paar weke her die stakingsbeweging was, toe was 't heelegaar dondere he.... Stong 'k daar 's morreges bij het werk op de plaats, en daar ware ze nog netjes an de krui.... of d'r geen kou an de lucht was. Ik zeg jonges zeg ik.... mot dat zoo vraag ik.... ik zeg nee da's geen degelijk werk.... ik zeg a'j arbeiter bint en de orgenesasie die zeg stake.... ik zeg dan mot 't ook stake weze en blijve, dan ook de boel d'r bij neer zeg ik, want anders dan gaat de kapitalist die gaat daar op rekene, die denkt dat gaat wel goed zoo.... dat is de manier niet om d'r een beetje knappe boel van te make. Nou en 't eene woord over 't andere, he.... En die heere van de politsei dan, die hadde dat gauw in de smieze wat ik daar uitvoerde en da' was dadelijk mee, en da' heette met wat groote poespas dan zooveel as ophitserij hè.... Nou toe was 't uit ook.... toe ware ze d'r as de drommel bij.... daar zate die slampampers van de mijn vanzellef tusschen.... da' snap je. Die politsei da's niks as werk voor de mijnkoninkies hè.... nou toe ha'k toch in een paar uur tijd netjes me stuk in hande mit zoo'n half doetzend stempels en vliegepootjes d'r op.... dat was dan dat bevel tot uitzetting, weet ik veel.... binne vier-en-twintig uur most 'k weg.

Nou toe binne d'r dan twee van die palfreniers mit me meegegoan en die hebbe me dan „over de grenze gezet....” dat was bij Oldenzaal vanzellef hè....

dat was eergistere.... Nou toe bin ik daar nog 'n daggie gebleve, 'k heb daar dan nog 'n los karreweitje gehad.... he'k nog 'n paar stuivers mee verdiend.... nou en toe dacht ik nou dan maar weer terug, nach 's liebe Vaterland hè....?"

Hij lachte haar toe, opgewekt tegenover de angstig-ontstelde aandacht in haar wijde oogen vol wit, over zooveel durf en overmacht en gevaarlijkheid.

„En dan hebbe se je d'r uitgezet?" vroeg ze nog eens, niet kunnende gelooven aan zooveel onrecht.

„En wat netjes hoor.... doch je soms da' se d'r eige d'r voor sjeneere zoue, jij? Hà! Ik zeg tegen die eene klabak.... ik zeg: Sie werden doch auch wohl nicht alzeit sufrieden sein.... zeg ik.... want dat binne zulke grappemakers daar.... en da's net zulke hongerlijders as hier ook, hoor.... ik weet niet gar.... da' mag een paar fenning meer zijn as hier.... da' sal dan toch ook geen half miljoen misloope denk ik.... maar dat binne dan ook net as hier opscheppers van niks.... dat binne daar halve keizers. Toe zegt-ie.... halt's maul.... zegt-ie.... du bist ein sozialist.... zegt-ie, du bist ein aufhetzer.... zegt-ie. Ik zeg das wist du auch nich von duselbst, zeg ik.... want da' Duitsch da' gong daar zoo goed en zoo kwaad as 't kon.... ik zeg maar da' mocht je willen da'j 't ook was, ik zeg dan was je niet zoo'n stukkje saggerijn as nou.... want da' was d'r een, nou, die zag groen van de gal.... zoo'n stuk gift en zurigheid was dat...."

Zij lachte hem van terzij toe: „De' was zekers een hooge zeg, die jou d'r uit most zette.... zoo'n bullebak as jij...." Dan, even teederder, vroeg ze met een nik achter zich, uit kieschheid tegenover een haar oneervol toeschijnende herinnering.

„En hè-je dan ook een maand daar...."

„Ja,” nikte hij vertrouwelijk blikkend, „vier weke... zuiver uitgediend hoor....”

„We’ ha-je dan gedaan,” vroeg ze, nu even in haar vertrouwelijkheid moediger, met den scherpen aandrang van den ernst der bijna lijfelijk-gelijke in belang.

„Wa’k gedaan heb?” vroeg hij, zich verontwaardigd afwendend, „’k heb heelegaar niks gedaan.”

„Wat dan?”

„Och,” schudde hij verachtelijk van zich: „ze hebbe me vier weekies gegee.... da’k effe bij vergissing Zijne Stommigheid gezegd heb inplaats van Zijne Majesteit!....”

„O-o-o!....” schrok zij, „Tines!.... en he-je daarvoor?.... vier weke?.... of j’n ’n dief bint hè.... ze durreve toch maar wat met je te doen he.... voor zoo’n woordje.... o-o o!.... goffergeef me!....”

Zij was er een oogenblik stil van. Zij dacht met een indringing van leedbevangenheid aan het verblijf in die donkere vernederende cel, en zij zag, schuw, met eerbied naar hem op. Dan, plots, in die teedere stemming:

„En was je toen al mit haar?”

Hij nikte. „Da’ was net zoowat een paar maande goed an toe....” zei hij eerlijk, en terwijl hij haar rustig aanzag: „Ze was een paar maal bij me daar....”

„Het ze dan mit je gewoond daar....?”

„Daar kom je van zellef in hè....”

Zij mokte voor zich: „’k Vin ’t toch niet netjes om ’t met een getrouwde man an te legge.... ’k kan ’t niet helpe, maar ’k ken ’t toch niet degelijk vinde.... d’r ware toch zeker wel jonge jongens van haar leeftijd plentie?.... laat ze daar dan mee gaan...”

„Ja,” deed hij voor zich zelf, „daar kan ’k wel inkomme.... selbstverständlich....”

Met een blik naar zijn knappe gezicht moest zij plotseling lachen.

„Jij met je moffeduis,” schoot ze uit, „wat is dat nou wat’j daar zegt.... a’j mijn nou effe neme wil....”

„Nou ja.... da’s gewoonte hè.... je spreekt daar allegaar Moffrikaansch onder mekaar van-zellef.... maar dat zal gauw genoeg weer afwenne....”

„En blijft zij daar nou....?” vroeg zij weer met schuinschen blik naar hem op.

„Ze het ’r arbit daer hè.... en ik mag niet werom.... ik heb me loffelijk ontslag.... mit goed gevolg.... ’t zit tussche me pruimpie in me tebaksdoos.... da’s goed voor de mot.”

Zij wachtte even. Dan, innerlijk stilbevend, waagde ze weer:

„En la’je d’r dan niet hier komme?”

„D’r he’k onbedingt nog niet over uitgeprakkezeerd Bets....” zei hij kalmjes.

Zij zag even toornig naar hem op, langs zijn gezicht. Maar zijn rustige zekerheid hield haar bedwongen.

„Je hoef mijn geen graasie te doen hoor....” zei ze, „a’j geen zin het, dan blijf je maar. Ik he’t al die tijd zonder je motte doen, zonder woord of omkijke bijkans.... ik zal ’t nou ook wel verder buite je stelle.... nou.... wees daar maar sekuur van....” Zij schoof de gekruiste armen over haar borst heen en weer, en schuurde haar voeten onder haar driftig-draaiend lijf over de straat, bij het onderdrukte toornige mokken.

Hij gaf geen antwoord. Dan zei hij:

„Je zal wel bijkans verkleumd zijn, wie?”

„Da’ scheelt nie’ veel....” sprak ze wat vriendelijker nu ook weer door zijn vraag.

Ze waren den Dam al over, in de Paleisstraat. Het schuren der trams klonk droog en grommend, en

de metalen belgeluiden sloegen hel en fel door de dunne scherpe lucht. En Bets voelde zich als naakt in haar dunne kleeven, onder haar in de stalen kou volkomen waardeloos omslagdoekje. Haar hoofd was koortsig-warm, maar haar gansche lichaam leek verhard, en vooral nu, onder het wijken der spanning van het gesprek leek het een oogenblik niet meer te verdragen.

„Wil je dan een tas chokela?” bood Tines, „ik heb jetzt nog lood.”

„'k Gaan thuis koffie zette,” zei ze, „Dirkie van vóór past op.... a'j nou wou, ko'j meesnuive....”

„Dat mag wel zain....” zei hij, voor zich kijkend.

Zij was blij, maar zij wilde niets laten merken. Zij had hem eerst moedig-weg willen opeischen, maar zijn kalme meerderheid, niet volkomen begrepen, verraste haar altijd weer opnieuw, in een krachtige overheersing, die haar voornemens eenvoudig deed vervluchten. En zij moest er toe komen, zijn verhouding tot die vreemde vrouw te aanvaarden, als iets waartoe een man als de hare geraken kon. Zij voelde het in haar hart niet meer als een misdaad; zijn krachtige rustige houding had haar gedwongen, iets van zijn rijpe genegenheid te voelen, te eerbiedigen althans. En zij sprak er niet meer over, en behield slechts een machteloos-stil morren tegen het lot, dat haar nog een deel van het weinige schamele geluk in haar leven had ontnomen.

Zij stonden voor de trap in de dwarsstraat. Bets trampelde. „Goddank,” kreunde zij, en zij zag hem aan, zoekend in zijn gezicht.

Hij had zonder nadenken gewacht. En zij ging naar boven, hem voor. Hij volgde, als de gast in haar huis. Toen zij, na driemaal de donkere trappen te hebben opgedraaid, boven stonden, kwam het veertien-

jarige meisje van vóór hen al tegengeloopen. Het kind lachte.

„Slape ze?” vroeg Bets, „binne ze zoet geweest?”

„Heelendal hoor,” verzekerde het meisje. „Jantje heb eenmaal om water gevraagd, en Sientje heb 'k op 't potje gelate.”

„Ko-je wel?” lachte Bets vriendelijk en toen het kind trots-geringschattend nikte, „wel bedankt hoor meid.... kom morge maar hoor.... krijje wat lekkers van me hoor.... hoor Dirk....”

Tines stond recht-op in het geluw-lichte kamertje. Zijn hoofd was niet ver van de zoldering. Het raampje van de dwarsstraat was vlak bij zijn eene hand; aan de andere zij, als om te grijpen zoo dichtbij, de kierende bedsteedeuren waarachter de kinderen sliepen. Op de stoel daarvoor lag het kleine kleergoed dooreen, een tweede stond bij de tafel. Hij zag rond, hij nikte lang achtereen als een bezegeling van wat hij goed scheen te begrijpen, en keek naar Bets op, die op den tweeden stoel was neergevallen en bij het roode potkachtje geschoven, kreunend van de tinteling-pijn der plots in de dikke warmte-lucht overgebrachte leden.

„Ich sehe wohl....” zei hij, „'t is hier ook al geen rijke beweging.”

Zij gaf geen antwoord.

„Binne dat al je meubele?” vroeg hij.

Zij nikte van ja, kreunend en zuchtend voor het potkachtje gebogen.

„En de rest noa de jood?”

Zij nikte, en verschoof, even geprikkeld.

„Och man.... laat me nou effe op asem komme.... 'k bin bevrore.... jij mit je meubele....”

„Je lijkt anders gauw angebrand,” zei hij zuchtend. Hij wierp zijn zakje neer, slingerde zijn grooten hoed

in den hoek, en zag nog eens rond, zorgelijk, met gebogen hoofd nadenkend. Langs den grond zag hij, en vandaar langs de kale muren, en omhoog naar de lage zoldering, en een kleinen blik zwenkte hij het kamertje door. Het was hier benauwd, eng. Hij wist niet.... Het was of hij van de ruimte kwam, van een open slagveld, hier in het vunzige hok, dat hij wel scheen te kunnen fijnknijpen tusschen zijn beide vingers. En hij liep naar het raam en schoof het een eind open.

„Da's geen gezond werrek,” zei hij, „frissche luft musz sein.”

Zij had water uit het keukentje gehaald en op de potkachel gezet.

„Zeg is?” schertste ze, „je doet o'j hier de baas bint, jij....”

„Wen ik hier bin, bin ik de baas,” vertelde hij kalm.

„A'j tegen mijn zoo pertaal bint as daarginder,” lachte ze, van de kou en de eerste huiveringen bekomend, „dan krij'je met de pook hoor....”

Hij lachte. Zij zag er afgevallen uit, Bets. En ze was toch ook nog jong, nog bij lange na geen dertig. Nee, nou an de meid daarginder denken, was niet eerlijk tegenover haar. Die had nog niks gehad. En zij vier kinderen en een hoop armoei, dat was pandoer vol. — Rotzooi. Overal rotzooi. De vrouw van de groote baas ken wel mooi blijve. Wij bediene meneer, onze vrouwe bediene de medams. Anders blijve ze nie jong genoeg. Rotzooi. Hij stond voor het kleine raam, waardoor de kou tegen zijn knieën sneed, en staarde naar de dwarsstraat — Hier wonen we. Hier wone wij. — Hij zag niets dan wat lichtschemer aan de overzij, van een lantaren, en er was geen geluid dan een enkele stap door de dempende sneeuw, en het toeslaan van een deur. — Verdomd was het hier.

Daar zat-ie. Zou d'r wel niet weer vandaan kommen. Zij zat 'r toch ook — en de kinderen. En de rest. De heele buurt, die al mafte, om morgen weer vroeg aan te vallen. Gauw d'r bij zijn, anders kreeg je niks. Belooning voor de ijver. Wie 't eerste zegt asjeblijf meneer, die mag z'n eige 't klapzuur werke, voor 'n hap brood. Verdomd was 't in de wereld. Vooruit. D'r door. Blijve. In de vuiligheid weerom. Voor haar ook niet plezierig, dat dat nou gebeurd was met die meid. En ze had 't extra beroerd gehad. Netuurlijk — je was blij, a'j je kerel is weerom had — tenminste a'j geen mannetjesputter was. Nee, da' was Bets niet. Hij zag om. Met oogen vol tranen zat Bets stil naar zijn rug te kijken. Donders. Daar ha'je 't al. Zij veegde haastig over haar oogen.

Hij zei ruw-vriendelijk: „Zet jij koffie?.... 'k goa n'effe wat koope.... d'r mot toch wat te bikke weze ook....”

„Goed;” zei ze, en zij lachte als of er niets gebeurd was.

Tines liep de trap af en kwam even later terug met 'n stuk krentenbrood, wat allerhande en een eind leverworst. Zij lachte glanzend.

„Wat 'n overdaad,” zei ze, nieuwe tranen tegenhoudend. „Nou, jij het ze, hoor....”

„'k Kan de heele State Generaal nog wel omkoope,” zei hij, „wen ze maar mit 'n beetje tevreeje binne....”

Hij had het kinderkleerenrommeltje teedertjes aangepakt en op den grond gelegd, en was op den tweeden stoel tegenover haar gaan zitten, van een opgestoken witte pijp blauwe rookwolkjes de kamer inkringelend.

„Zie zoo....” zei hij, „da's Hollandsche tebak.... da's goeie waar.... 'n rijksdaaldertje an gewaagd voor een half onsie.... da'kenne wij doen as rijk

man zijnde hè....havanna puur.... Da's daar buite allegaer duur en slecht wa'j krijgt."

Zij zweeg. Tegenover hem bij het beetje lamplicht en in de warmte, bij zijn geurig gerook en het gepraat over het zachte ademen der kinderen heen achter de bedgordijnen, onderging zij de overstelpende vreugde van zijn terugkomst in de kamer, die zonder hem maandenlang als een worstelplek vol wanhoop om haar was geweest. Als de man er niet was, bleek de overmacht van de kwaadaardige wereld heel en al knauwend en verscheurend. Zij kon zichzelf en de kinderen er niet tegen verdedigen, het kostte vel en vleesch en bloed van het zwakke lijf. Zij was afgemat en moegepijnigd, en zijn komst in de kamer was als de wenking van een machtige, zwaartredende, vriendelijk-vertrouwde bescherming. Zij snoof het uit den geur van zijn tabak, zij zoog het op uit het warme geluid van zijn stem. Zooals hij daar weer voor haar zat, met zijn zwarte, knappe ruigheid, zijn strijdbare rust, zijn taaie mannenkracht tegen de in haar sluwe ingewikkeldheid wel overmachtige, maar althans aarzelloos doorziene wereld, schonk hij weer een warme stroom van koestering over haar uit, en zij voelde het leven luwen, de pijn van de schrappe worsteling bedaren, die zoolang gegaan was ver boven haar kleine kracht. Telkens kwamen de tranen. Het was zoo heerlijk zoo, het was weer een beetje gelukkig zoo, er was een beetje gezelligheid, een beetje steun in huis. Als hij nu eens blijven wou. Je kon niet veel zeggen.... maar de man buitenshuis was niks. Ze hield niet van de wijven, die altijd kwaad konden spreken van d'r kerels.... je, je had wel slechte vanzellef.... maar onder de vrouwen net zoo goed.... maar je most wat van ze kennen verdragen. Een vrouw zonder de man was niks. Ze zou

wat graag een paar dagen in de week blijven werken, om wat bij te verdienen. As-ie bleef. Ja, ze was stom geweest om 'm tegen te houden, toen-ie weg wou, omdat 't hier zoo krap was. Stom, om niet mee te gaan. Was d'r niks gebeurd. Maar zoo'n vreemd land. A'j nooit anders as bij moeder thuis was geweest en nooit geen stad uit of niks.

„'t Is jammer da'j niet wat eerder hier was....” zocht ze, „ha'j misschien bij 't sneeuwscheppe kenne komme.... van de stad.”

„Dat is toch allegaar al veel vroeger vergeve,” zei hij, „da' begint al met de zomer, die bedelbeweging. Anders ook 'n royale boel.... En de binne toch heelegaar maar 'n paar luizige dage.... As God de suiker binnehoudt, dan kè je mit je koart noa de kemedie goan....”

„Binne toch 'n paar cente die je teminste het a'j niks anders vindt....” zei ze.

Hij zoog een haal aan zijn pijp en schoof een schuinschen ontevreden blik langs haar heen.

„Dat is zoo,” zei hij, en stond op en rekte zich. Zij zag hem aan, maar begreep niet. Als tergende, zoetige gedweeheid voelde hij haar praat, en de zekerheid, dat al zijn tegenspreken, hoezeer tot kalme uiteenzetting bedwongen, haar als de tegenwerping van een onhandelbare toeklonken, maakte hem woedend. O, hij had het benauwd hier. Met groote passen begon hij op en neer te loopen, twee, drie passen door de belachelijke breedte van het hok, en weer terug. Hij stond stil, en wendde zich en zag rond. O, wat was het eng, hier in dit huishouwentje, hier bij Bets. Hij had een gevoel van krachttuitzetting, als vernietigde hij dit huisje met zijn inhoud. Hij slikte het raam in, en de muur, en het zoldertje, en Bets en de twee stoelen. Zij waren er niet meer, hij

had ze ingeslikt en er kwam ruimte. De muur aan den overkant week. Hij drong ze met zijn wil terug; de buitenmuur met de lantaren brak, hij had ze met zijn knie opzij geschoven en met zijn vuist vernield. Maar hij zag rond en alles was er. Hij was woedend. En hij bleef met hangenden kop staan, en dacht. Hoe moest dat nou? Met de meid.... met die lieve meid daarginder? Zoo laten loopen? Zoo maar afbreken, en uit? En afgedaan? Ze had daar werk en hier laten komen ging maar zoo niet. Ze had gewild, maar je kon toch een beetje goeie verdienste maar zoo niet wegsnijten.... je wist maar niet of je ergens anders nog weer 's wat kreeg. In Holland was daar vast geen kijk op. En Bets?.... Dan maar zoo afgedaan hè.... dan maar zoo je eige poot afbijte.... Zijn verzet sloeg naar binnen — hij kreunde innerlijk van de pijn. Met brandende genegenheid, met snijdende behoefte dacht hij aan haar. Dat was werk. Als maats zoo bij elkaar te komen. Zoo rustig, zoo open had zij zich bij hem gevoegd, als een eenvoudige natuurlijkheid, als een noodzakelijkheid. Als een sterke, lieve kameraad, liep zij 's morgens mee op naar de fabriek, 's avonds mee terug naar huis. Toen hij haar ontmoette, had de barsche tucht van de wereld haar reeds tot een persoonlijkheid gemaakt, die, onder de honderden en duizenden in de fabriek geduwd, gevoeld had, gelijk de mannen met de makkers uit te moeten gaan om zich tegen de slooping van haar lijf en de verdoeming van haar levensvreugde te verdedigen. Samen hadden zij onder de maats voor de organisatie gewerkt, altijd door, altijd denzelfden taaien tegenstand bij de nieuw gekomenen moedig en vol sterke, eenvoudige matig-uitgesproken liefde omgrijpend en omvoerend tot de gewillige overgave aan de reeds levende kameraadschap voor allen, zij bij de vrouwen, hij bij de mannen.

Zoo was een wijf nog wat anders als huispik. Een vaste, dubbele vreugde van nieuwe levensbestending had zij hem gegeven; het jonge, pittige wijf en het hartelijke frissche maatschap, zonder den zorg, zonder de klemming der huiselijkheid die, altijd de zwakste, altijd vraagt om alle overgave tot beveiliging. Wat kreeg hij er voor terug hier? Want stond ze eigenlijk niet buiten hem, Bets? Had hij 't niet gemerkt, toen hij goed en wel met die andere bezig was, dat zij tweeën hier toch geen paar waren? Dat je maar trouwde en trouwde en hokte, bij duizenden, en maar de vrouwen uit de handen van de stomme moeders aanpakte, zonder eigenlijk fatsoenlijk je kop te gebruiken? Vroeg Bets nou eigenlijk een woord over zijn doen en laten? En ze was de kwaadste nog niet. Maar kinderachtig, maar stinkend-kinderachtig om niet eens uit 't huissie ommers te durven naar een ander land — met je eigen kerel mee toch? Zou Jans niet dadelijk gevraagd hebben: en kwam de staking d'r door, waar je dan zooveel veere voor gelate het? Nee, daar had Bets geen weet van. Of dat taaie werk voor je partij en je vakbeweging toch maar niet zoo'n beetje je heele heerlijke ziel en zaligheid was geworden. En of je jonge hart hier maar niet gauw oud werd — bij 'n wijf dat met al 'r goeigheid je toch geen fut gaf, nooit. Tines dacht over de meid, de witblonde frissche sterke meid, met 'r kraakheldere kleeren altijd, met 'r levendige grijze kijkers en 'r mooie snuit met tanden. Drie en twintig was ze — hij vijf en dertig. Maar dien avond, toen hij, na veel gescharrel en gestoei en ernstig praten, gezegd had, dat ze nou toch eigenlijk niet altijd als twee melkmuilen verloofd konden blijven spazieren, wie? — toen had ze toch maar d'r hand op z'n schouders gelegd. En 'r lachend in toegestemd, dat ze, om goed onderdak te komen,

maar bij elkaar in de kost zouden gaan. Ze hadden saam een huisje gehuurd en afgesproken, de kindertjes maar in Afrika te laten. — Pijn deed het nou, te denken dat die tijd van hartstochtelijke werkzaamheid en stevige vreugde zoo bloedig was afgeknapt. Toen was die maand zitten gekomen, in tevreden opstandigheid begonnen, beu en met bitterder en vuriger voornemens geëindigd. Voor dat woordje. Stom, a'j 't weten kon, ja. Maar altijd je bek maar in te toome, da' was ook geen kleinigheid. Aj zoo'n avond voor de lui stond en je liep warm.... en je had die luizekoppe van klabakke om je heen staan mit 'r slaperig poorum — van geen boe of bah van de heele vuile mikmak te snappe.... dan haj je pedoome wel 's zin om 'r in te snije — rang! dan reje de woorde je kop uit. En da' stonge die smuigers mit 'r tamme boekie klaar.... Affijn.... gehad.... wist-ie tenminste hoe de Mofrikaansche Bajes d'r ui' zag van binne ook Maar da' die nou van Jans weg was.... da' was een bezope klap op z'n wang. Mit Bets kon-ie z'n eige nou' wel in een kloostertje doen.... nou ja.... 't was toch waar? A'j eenmaal weer 'n jonge snuiter was geworre.... dan wier je maar zoo licht niet weer 'n suffert.... 't Was waar: ze had 'r beste jaren gegeven, Bets. Haalt je de rooie duivel — a'j werkmanskind en werkmansvrouw was, en je had dan vier kuikens in 't nest, dan bleef je geen jongedame, en dan gebrek maar plentie.... Maar da' was ook verkeerd ingepikt, da' was vast. Nee, hij kon niet weer weg — da' was hier de nieuwe Bajes hoor.... en voor lang....

Hij voelde de diepe snijding van het verlies, want hij begreep dat hij dan wel hier zou blijven klitten en insleuren, dat dat nieuwe, verjongende leven hem dan wel voor goed ontnomen zou blijven. O,

ja, de wereld was nog sterk tegen wie zijn hand tegen haar ophief. Dat duurde nog wel even, voor 't beter werd. A'j 't maar wist.... as iedere werkman 't maar snapte.... De stem van Bets riep hem: of-ie nog koffie wou? Hij zag haar eens aan. Je kon 't haar toch niet laten voelen, da'j eigenlijk niet genoeg meer an 'r had? Maar da' nam nie' weg.... je zat 'r in.... Koffie? Nee, hij wou geen leut meer. En hij begon even te zingen door de kamer, het hatelijk verloop der dingen honend, zonder Bets te kunnen kwetsen.

„Tines pas op, de koffie die kookt.

Van een-twee-drie!....”

In bed schuifelde beweging, en opeens, door de eerst vreemde, zingende stem gewekt, staken twee kinderen hun hoofdjes tusschen de gore gordijnlappen uit en sprongen op den houten vloer. Slaperig nog, voorttastend onder de lichte verwarring van het onverwachte leven in huis, drentelden Jantje en Tienesje aarzelend op den vader toe.

Het waren de twee oudsten, van vier en vijf jaar. „Zoo jonges?” riep Tines hen toe. Hij nam zijn pijp uit den mond, en noodigde hen bij zich. Een oogenblik terughoudend, daar vader's afwezigheid van een half jaar de vertrouwelijkheid had uitgesleten, raakten de kinderen toch langzaam klaar-wakker en met Tines aan het stoeien. Hij was er goed bij gaan zitten en zij klommen op zijn knie, ieder een knuist in vaders hand. Het was toch aardig goed. Hij lachte hen toe, en terwijl zij elkander aanmoedigden, kwam hun herinnering los en hun genegenheid terug, en er was toch een kleinere, warme, zoete vreugde in hem, ze weer eens bij zich te hebben. Hij gaf hen elk een zoen, een eind krentenbrood in de eene hand en een stuk leverworst in de andere en een paar mopjes tus-

schen de tanden; zij aanvaardden het grinnkend en met schitterende blikken in de zijne, van plezier om die overvloedige vereeniging van worst en krentenbrood en allerhande. Zij lachten naar hun moeder en hielden het in de hoogte en zagen rond en schitteroogden weer tegen elkander, steeds grinnkend en schouderchokkend van zoo overstelpende weelde. Na een oogenblik was door het geruchtige plezier ook Stientje wakker geworden; zij kroop uit bed en waggelde met nog dikke gesloten oogen naar hen toe.

„Hoho....” lachte Bets, „d'r hai je die ook.... val niet over je hemd meid.... ze het 'n hemd van Tines an.... kijk es.... kijk es!”

„Vooruit maar.... d'r kan nog meer bij!” riep Tines.... „nee meid.... 'k heb nur twee knieë hoor.” Het werd een oogenblik luidruchtig, en Bets schaterde van scherp-bewuste blijdschap, tot ze plots inhield en met roode oogen sst! riep, omdat zij vreesde dat de kleinste wakker zou worden.

„Da's waar ook,” zei Tines, „die he'k nog heelendal nie' gezien, da' kuiken....” En hij liep even naar de keuken, waar in een ledikant, dat 's avonds naar de kamer werd overgebracht, het halfjarig jongste sliep.

„Net eender as de rest....” zei hij onverschillig toen hij terug kwam, „a'j voor 'n hallefie gebore wordt.... dan wor je geen rijksdaalder....” De kinderen, na aan al het lekkers geknauwd en gescheurd te hebben, gingen weer in bed, toen Tines met de beide jongens een rondgang door de kamer had gezongen. Op den rand van den beddeplank loerden zij hem lachend toe; hij zag hun kale kopjes met verliefd-gerekte langzaamheid wijken om de gordijnen, en hij voelde de groote vriendschap, waarmee hun oolijke oogen hem al weer toelachten.

Hij stond op, de handen in zijn zakken. Bets had geen woord tot de kinderen over hem gesproken. Ja, dat was toch maar zoo. Dat was 'n beroerd werk met dat goed. Dat smoesde je toch maar niet makkelijk weg, da'j toch nog 'n hoop om ze gaf. Vanzellef.... 't waren 'r toch ook van je zellef hè.... En ze kregen naderhand net precies zoo'n kluif as jij ook, om 'r te komen. Hij sprak niet; hij vocht in zichzelf de laatste aarzeling van onverklaardheid uit, die er hokte tusschen zijn liefde voor Jans, en voor de kinderen. Nou ja.... da wàs nou eenmaal zoo. Hij had toch nooit niks verzwegen of gehuicheld.... je was vader — maar je bleef toch kerel — daar ging niks van af.... Hij keerde zich naar Bets.

„Zal d'r wel van motte komme hè?” zei hij kalm-zwaar.

„De moj eigens maar wete hoor....” zei ze, „ik dwing je niet....”

„Jij niet....” zei hij.

Zij zag op, gereed tegen hem uit te vallen.

„Nou ja,” redeneerde hij, „ik sie toch ommers wel, da'k voor de wage mot, Bets.... jij krijgt 'm d'r toch zoo niet uit — en de rommel zit zoo vast wie 'n muur....”

Zij had omlaag gezien. Als hij maar bleef. Dan kwam de rest wel.

„De rommel?,” grapte zij met onderdrukte vreugde, „de rommel sit in de lommerd....”

„Daar sit ze ja vast genoeg” — zei hij.

Hij bedwong zich verder. En zuchtte stil, diep op. De rommel zàt — en hij d'r bij.... Hij stond met zijn kop omlaag, zijn bovenlichaam gedoken, als wilde hij het leed opvangen, dat hem, van voor hem in het gezicht, grimmig-weg op zijn nek werd geladen. Het leed van den afmattenden nood in den zwaren

tob om een slag werk, waartegen hij nu weer opnieuw moest gaan vechten — en nu voor goed. Het leed van het groote gemis der rijke, verjongende levensaanwinst, dat hij nu al voelde als een groei-benauwende overplanting, voor zijn eigen lijf, voor de verruimende bestendiging en kweeking zijner beste krachten. Dat hij er ook nooit aan gedacht had, dat dit eens uit zou zijn. Dat de wereld hem dit immers niet zou laten....

Den volgenden morgen, uren lang in de stad, was het voornemen om van haar af te zien een leed als een afsterving van jeugd, als een uitsnijding van jong vleesch, zoo knagend en bloedig. Hij bleef heel den morgen weg; hij slenterde langs de kaden en zocht geen werk, hij ontliep de maats vanuit de verte, en proefde als een bitterheid en een brand het verdriet van de groote, lange, afgeneepen en ontscheurde offering. Moe in zijn kop van de pijn liep hij naar huis en sprak niet. De kinderen om hem heen begonnen te stoeien, hij weerde ze af. Hij stond voor het raam naar den overkant van grauwe geveltjes te staren, die als één schenen met de vuile, verwaarloosde sneeuwkorst van de steeg, en hij walgde van tegenzin in de nieuwe omgeving, die zich om hem klemde en hem scheen te verontreinigen met een ouden, aan zijn vurigheid en zijn jonge kracht moorddadig-vijandigen adem.

Maar in den namiddag kwamen vroolijke mannenstappen de trap op, en opgewekte stemmen klonken op het portaal.

Of hij boven was? Of Tines er was? Het waren Martens en Kees Jongemans, een hardlooper voor de Beweging. Hij sloeg hem op den schouder, dat hij een eind terugviel en kneep hem zijn vingers bijna af.

„Smeerlap!” lachte hij, „mo’jij de Moffebaas z’n vrouw verleie? Ja, kèk maar nie zoo sip. . . . doàarvan

mos je weg.... om a'j de vrouw van de keizer te graze heb gehad nie? — was de rijkskanselier bang, dat-ie hem z'n wijf ook nog neme zou.... 'n mooie jonge bi-jij hoor.... Nou affijn.... Dirk.... zeg jij de boo'skap maar...."

Tines zag naar Kees op. Een windvlaag van ruige levenslust woei de kerel hem toe. Hij hijgde van 't harde trappenloopen — zoo'n plezier had hij gehad, om den ouden uitgeworpen maat even gedag te zeggen.

„Wat is t-ie wild hè?" lachte Tines kalm, „maar wat hè jullie op je hart, jonges?"

„We komme vrage o'j vanavond vooral vrij houdt, om op de Rozengracht te komme, op de vergadering."

„Wat is dat dan?" vroeg Tines.

„'n Openbare," lei Martens uit.... „da zal ik je vertelle.... Da's 'n openbare vergadering, die is hier uitgeschreve voor 'n tusschentijds verkiezinkie voor de Raad."

„En wie — wie spreekt daar dan?"

„'n Stukkie liberaal," zei Kees, die bijgekomen was.

„Liberaal?" verbeterde Dirk. „Dat wil zegge, hij noemt 'm vrijzinnig demokraat."

„Nou ja....," weerde Kees af, „vrijzinnig dimmekraat.... da' scheelt geen revelutie die twee...."

Tines stond er ernstig bij te luisteren. „Voor mijn part is-ie alle twee tegelijk," zei ie „da's toch allegaar één bonk lijn."

„Nou," ging Martens voort, „maar luister nou's effe — dat is 't 'm nou jonges.... Tines die mot vanavond mee.... en die mot daar effe 'n woordje zegge over Duitschland, en meteen die meneer een beetje te woord staan."

„Da' kan toch niet?" vroeg Tines, „op 'n openbare vergadering van Duitschland vertelle.... hoe wou je dat dan?"

Kees begon te schitter-oogen en te lachen van genot.

„Da'sal ik jou nou wèl vertelle,” sprak Martens, „op die vergadering daar spreek die meneer liberaal.”

„Over de vrijheid,” onderbrak Kees.

„Ja „Over de vrijheid van de uitbuiting,” ging Dirk voort, „en nou zijn wij zoo liberaal geweest om in onze eigen vergadering-buurt 'n massa van onze jonges op te kloppe.... zoodat die vergadering die wordt zoo'n beetje van ons.... dat wordt allemaal arbeiders, snap je....”

„Da' spaart zaalhuur,” lachte Kees, „pedoome de pertaligheid om hier bij ons te durve komme.... da' wordt ook tijd, dat ze dat afleere zeg, da' motte we stees toezjoer an volhoue....”

„Da' motte we volhoue,” bevestigde Martens Dirk's onderbreking, „en wat nou gebeurde mot is dit: dat jij daar óók komt, om te debatteere.... en da' je die lui mit 'r mooie smoessies buiten de kamer 's flink aftuigt.... zie je.... in 't algemeen.... om da'j nou misschien met de laa'ste tijd nie' zoo op de hoogte bent....”

„k Heb geregeld me krante geleze....” zei Tines, „maar van alles op de hoogte.... da' sa 'k nou nie' zegge....”

„Nou.... dat hoeft ook niet.... want d'r binne d'r van onze kant nog meer, die wat te zegge hebbe,” spotte hij, terwijl Kees zich stond te verkneuteren, „maar in elk geval.... daar zitte dan onze jonges.... voor 't meerendeel.... en dan kan dat heer 's zien wat 'n mooie vergadering of hij daar bij ons in de buurt voor zijn candidatuur het, begrepen?”

„Maar vast,” zei Tines, „da's allang kits hoor.... die zelle we z'n heere-mendaat naar huis sture, dat nummer.... da' sal d'r an mijn vast ook nie' legge....

„Ajuu,” groette Martens met de vijf.

„Loop je nie' mee op jong?" noodde Kees, „'k heb nog 'n oud dubbeltje voor twee biertjes.... op je weerzien, nou?"

Tines lachte vriendelijk, maar wees af.

„Nou niet," zei hij, „'k mot wat anders doen, da' komt wel goed, bewaar jij jòu dubbeltje maar...."

De jongens gingen heen, en Tines bleef een oogeblik voor het raam staan. Als Jans nou hier was, zou ze lol hebben, wie? Als 'n kind zoo uitgelaten kon ze om zulke sachen zijn. Dat-ie 't nou toch missen moest hè? Dat 't nou niet samen kon gaan. Ja, dat was waar.... zij zou haar leven wel verder leven. Hij dacht aan haar.... hij had haar nodig, maar het kon niet. Juist nu voelde hij zich zoo sterk, zoo jong nog. Zij zou haar hart wel uitleven.... dat was 't erge niet. Zij zou haar portie werk wel doen zonder hem, daar was-ie zeker van. En van de twee vrouwen was zij de sterkste, daar was geen twijfel an. Zij had hem het minst nodig.

Maar voor hem — dat was het eenige. Dat moest uitgevochten. Het was als een bloedige scheur binnen in hem, toen hij de deur uitliep. Hij ging in een kroegje zitten en kocht een velletje postpapier, en vroeg om pen en inkt. Daar schreef hij aan Jans.

„Ik heb gezien hoe het er hier bij staat," schreef hij, „ik heb jou nooit niets of niemendal verzwegen, en het staat er hier bedroefd bij dat ik bin hier noodiger dan bij jou. Naar ons zelf wordt niet gevraagd Jans, wij moeten dat maar slikken. Een zwakke vrouw, die nog niet zoo ver is als jij en trouwens dat kan ook niet en vier kinderen. Ik moet nu wel voor ze zorgen, anders kwam jij misschien toch wel bij mij, dan bleven wij bij mekaar. Laat ik maar zeggen Jans, dat ik dankbaar ben voor al wat ik aan jou gehad heb, het is hard voor mij, dat zul je wel begrijpen. Want wij

hoeven ons niets wijs te maken, voor mij komt niet zoo'n nieuw leven terug. Want ik bin voor jou de hemel niet. Maar wij zullen wel altijd met veel plezier aan onze goeie dagen terugdenken, en zullen wij altijd, altijd goeie genossen blijven.

Nu meid, je kent mij door en door meid, jij bent nog jong en moet je uitleven. De kapitalistische wereld is zoo, alles is rot, en wij kennen ons leven niet nemen waar wij recht op hebben als mensch zoo goed als het kan te handelen. Maar wij moeten er niet over tobben of zeuren, want er is nu niets aan te veranderen. Wij moeten er dapper doorheenbijten en flink werken voor de organisatie, en niet kletsmeijers zijn, want wij zijn geen dames en heeren uit de komedie. Want het is zoo gelegen Jans, dat de schöne strijd die is overal. Ik moet vanavond debatteeren, moedig d'r op los en zal ook vertellen van de Mofrikaansche uitzuigerij en de Beweging en het optreden van de polizei — trouwens het is overal gelijk dat weten wij wel. Totdat wij het allemaal weten — internationaal Jans, de kerkelijke zoo goed als de ongeloovige en allemaal, dan is het gedaan en krijgen wij een betere wereld Jans.... om de mensch z'n eigen vrij uit te laten leven in alles.... zoo wie het beste is voor ieder.... en voor allemaal...."

Juli 1912.

DE HENGELWEDSTRIJD

DE HENGELWEDSTRIJD

DE eerste serie zal bestaan uit honderd hengelaars.

De hengelaars zullen elkaar niet mogen hinderen.

Er zal slechts met steenwurm gevischt worden.

De commissarissen van orde zullen elk oogenblik het recht hebben het aas te controleeren.

Bij het vallen van het eerste schot zal de eerste serie den hengel in het water hebben te werpen.

Bij het vallen van het tweede schot zullen alle hengels onmiddellijk uit het water genomen worden.

De visch na het vallen van het laatste schot opgehaald, zal niet meer worden meegerekend.

Alleen de baars komt in aanmerking."

Deze en meerdere bepalingen hadden Kees en Manus en Piet op het aanplakbiljet voor de kroeg, met hun neuzen tegen de ruit en hun knieën tegen den muur, gelezen, en zij hadden onmiddellijk elkaar aangekeken en op de pilow dijen geklopt van de verrassende lol. Het was het reglement van orde, het was de majestueuze aankondiging, het was de kapitale herauting van een ontzaglijken vischwedstrijd, door de federatie van hengel-organisaties op initiatief van „Het Dobbertje" uitgeschreven. De jongens hadden hun hoofden bijeengestoken, te wonder verrast door

't fijne vooruitzicht. Het zou een geweldige meeting worden, een monsterring van al de stoere hengelskrachten in 't land, een parade van het fijnste geduld, een vertoon van alle piendere vinding om de gladde klanten onder het water te vernaggelen; en er zouden lollige jongens komen, tappers van moppen en jenever, maats die ze vangen konden overal, en die bang waren voor vrouw noch vat. Er waren groote prijzen uitgelooft van tweehonderd vijftig tot veertig gulden. De Schele had zich over het hart gewreven en Rooie Piet had gevraagd of ie nou al trek had.

„k Heb last van hartwoater,” zei de Schele.

„Wat?” — zei Manus, — „hàrtwoater, — woater is niet hard.”

Maar Kees deed pijnlijk en de Zeere was 't met hem eens; 't was om onplesierig in je maag van te worre, want voor wie 't goed begreep, was 't 'n tof daggie voor de keel.

Onderwijl had Piet 't affiche grimmig achterna gemompeld, en in een geveinsde afkeuring, die slechts zijn ontroerende bewondering te verbergen had, herhaalde hij dof de deftigheid der bepalingen.

„Hu,” zei hij schouderschokkend, „alleen de baars komt in aanmerking, hei jai 't al meer gehoord.... die deftigheid; wat 'n fàne boel hè?”....

„Nou,” zei Manus, die ze om zijn mankpoot, de „Zeere” noemden. „O'je doar nog wat anders kan vange as baars, an 't bruggetje....

„Nièt soms?” schoot de Schele uit, en hij lachte gemeen, „bruinvissche dan niet?”....

De Zeere stikte bijna.

„Rondel!” riep-ie en hij kringde met zijn vinger een onvoegzame teekening, terwijl ze schaterend liepen over de straat.

„Alleen met steenwurm mag gevischt worde,”

citeerde de Rooie nog eens, „weet jai van wie die deftighaàd is?” vroeg-ie naar den Zeere.

En zelf meteen antwoordend:

„Da's van de pokdaolige barbier uit de Hartestroat, hè, dat is zoo'n broanie.”

„Och man,” nikte de Zeere met zijn borst vooruit, „of dat 'n broanie is, die skrijft ongezonde stukke in de krant, ferloast nog, in de Dobber, waar was dat ook weer over van die snuiter....”

„Over me laars,” zei de Schele, en hij stiet het gesprek over den mottigen scheerder af met een schouderduw. Wat kon 't 'm waaie, hij was nou vol over den wedstrijd; z'n kop zat vol met 't gewirwar der prijzen.

„Reken es an,” fantaseerde hij, „aje toch es zoo'n paar honderd gulde kon binne krège, hè, mit soon paar fissies,” en hij neep z'n vuist alsof hij een lichte hengel omhoog trok.

„Soo'n twee honderd twee honderd fàftig gulde — jonge jonge.... je mot 'r door den dag heel wat meer voor na bove hoale”....

Alle handen in de broekzakken, schurkten de losse kielen op, van zuivere beamings-innigheid, en de Zeere smakte met de lippen.

't Is 'n pure goudmèn-beweging,” meende hij, „twee honderd fàftig gulde.... goa d'r moar anstoan”....

Een half uur lang onder het naar-huis gaan deden zij zich te goed aan de schitterende toekomsten, die 't affiche van „het Dobbertje” voor hen open brak.

Zij smeten met de honderden guldens en zwommen door het zilver. Ze behaalden alle prijzen met hun drieën, en na menigen plezierigen avond zaten ze reeds gezamenlijk bestemmingen vast te stellen voor de resteerende groote bom. De Rooie wou twee maanden

lang plat in de zon gaan liggen, vlak voor z'n baas z'n deur om 'm te pesten.

Kees vond dat niet wijsgeerig.

„Wat hai d'van”.... schurkte hij. En ernstig, met mannelijke gebaren bezwoer hij hen iets goeds voor de huishouding te koopen. Dan was je degelik en je had geen mot mit je wêf.

„Mit de wêf, mit de wêf”.... minachtte de Zeere oolijk, „alle wêve fer måen part”....

„Nou, woar dan mit je smoesies?” zei de Schele.

„In 't fêfertje,” zei de Zeere, „bai de boars”....

Maar Piet nikte smalend met z'n hoofd. „Loat-ie 'r nou 't eerst bai weze om ze d'r uit te hoale, en lekker ook,” strafte hij. De Schele grinnikte.

„Da was geen kwoaje boan om se zoo spier uit 't woater op te hoale, wa Seere?”....

De Zeere grinnikte nog wel even van de gesmeerde fijnigheid, maar hij trok toch zeker besloten zijn wenkbrauwen op. As 't hèm nog 's gelukke mocht, hai sou rêcht an toe 'n autemebiel koope voor z'n poot, de'was de eenigste die-ie tot goed vrind had te houe. En informeerend naar Kees.

„En jai dan, seliede man?”

„Ikke”.... mompelde Kees, en hij morrelde wat aan zijn pijp. „Ikke?.... Ik sou me wêf 'n mesjien kedò doen voor doekies te spoele, net as op de wasserai, want das bai ons 'n gedoe mit die viezighèd mit die jonge allegoar, mit da klène goed, da'k geseg heb as 'k 'n loterai krèg, ik seg dan krai je 'n mesjien va me, da ka je de jonge mit de luier en al soo in gooie, da komt ie d'r heelegoar wit weer uit. — Nou wàt?”.... vraag-nikte hij om zich heen, „is dat, is dat nou zoo'n onmogelijke soak, net as mit de krant ommers”....

„Netuurlijk,” zei de Zeere.

En Piet zei droog:

„Je mot 'r niks fe segge, 'k hê gehoord fan 'n mesjien die d'r komme sal, da's soo'n beweging — doar gee je an de eene kant e mèd op stroat 'n soen en aan de andere kant sit 'n kerel 't in de krant te lese"....

„Nou breek me klomp," zei de Scheele, „moar goa we mit se drieë noar die visserai?"

Ze spraken onmiddellijk af, met luide klappen in elkaars handen en duwen en stompen. En Piet, opgewonden, zei rood, met een kriebeling in z'n keel:

„Loate me nou mit se drieë jonges toch effe de hoogste praize in de wacht slepe,.... loate me nou es manne wese"....

„'t Is de moeite," smaalde de Zeere, „mit 'n boarsie of wat."

Ze knipoogden tegen elkaar en lachten, en 't was afgesproken om te gaan en de boel te verneuriën.

* * *

Zaterdagnacht vier uur hadden ze afgesproken bij de Zeere aan huis. Maar de popeling zat er zoo in, dat de Schele al om drie uur de ramen van Piet bombardeerde, die onmiddellijk naar buiten rende omdat-ie in zoo'n nacht van verwachting aan slapen niet had kunnen denken. En 't was nog geen vier en al klaar lichte dag met wat vroege fijne zon, toen ze met de gelukwenschen der vrouwen, dezen keer bijster gezind, ook met die van de Zeere's hospita, wijl ze hopende was, als geestelijke toerusting — en met voor de overige goede slaging drie fleschjes in drie binnenzakken met één glas zonder voet, uit het nog luwe stadshart naar den buitenkant slenterden. De hengels in de handen, de vischtrommels aan riempjes op den rug, lolden ze voort met gepraat en gelach, dat gedempt verliep in de groote Zondagmorgenstilte rondom.

Zij hadden het oogenblik van vertrek schoon weten te benutten om een stillen eersten morgendronk uit den binnenzak te wijden aan de goede hoop en de sterke voornemens. En dit was zoo om de twee-, drie straathoecken herhaald, bijna onbewust, in een soort kinderlijk telkens heropenen van de feestelijkheid. En bij elken toast waren ze enkele minuten blijven staan, geduldig wachtend tot 't eene glaasje driemaal ingeschonken en driemaal geleege was, en de heilwenschen klonken als krachtige beslotenheden, als een ridderlijke gezworenheid om al wat ginds aan visch en prijs mocht leven, gezamenlijk te veroveren. Toen de eerste flinke teugen gedronken waren, kwam er geestdrift in de hoofden; verwachting en wijn deden de blikken allengs ontvonken, en na den zesden borrel, op de helft van den weg binnen de stad vermeersterd, stonden zij lichtelijk verheugd reeds midden in de straten stil; zij stieten elkaar aan, de plannen zwollen, er zouden geweldige dingen gebeuren, het was of zij het gerucht van de ontzaglijke visschen reeds hoorden, die ginds, in spanning, op hun meesterhengels lagen te wachten. Na het zevende glas werd het een zacht tumult in de straat, en, schoon taai in den strijd tegen de vijandige klare, en dus verre van dronken, had de bijzonder feestelijke hoeveelheid toch in de van spijs nog nuchtere lichamen de opgewondenheid tot een vurige vervoering doen opbranden. Reeds sloegen hun heldhaftige geluiden echo's in de leege straten, en een diender, met de handen op zijn rug, had al met fronsende blikken langs hen heen gewandeld, doch het getij van den vroegen Zondagmorgen had hem doen zwijgen en erger dingen voorkomen. Zij hadden hem niet opgemerkt, slechts bezig met hun zegetocht, waarvan de glorie reeds begonnen scheen. Zij maten hun heldhaftige plannen tegen elkaar

uit, en er was geen twijfel aan, of in een zoó teedere eensgezindheid zouden zij met hun drieën, eer de tijd van den wedstrijd halverwege verstreken was, de plas gansch en al van visschen hebben geleege. Zij waren reeds luidruchtig geworden, voor 't eind van de stad was bereikt, en dáar, aan den Zeeburgerdijk, was de Schele regelrecht op een kroeg toegelopen en schelde den waard op om nieuwen jenever. 't Gretigst van allen, had hij al tweemaal met 't fleschje van Piet en éens met dat van den minder gullen ongehuwden Zeere een ernstig onderhoud gehad; doch daar hij naar hun meening zijn gevechtskracht en dus zijn waarde in de vennootschap begon te verliezen, had men hem eindelijk, onder ernstige vermaning geen gebbetjes te maken, geweigerd en koos hij nu voor den tweeden maal den koninklijken weg naar den tapper. Het ging niet aan zelfs den meest nobelen waard voor een enkele jajem te wekken, en dus, meer uit edelmoedigheid plichtsbefesf dan wel uit begeerigheid, had hij bij elk een halfmaatje ingeslagen en de overtollige moeite van het overgieten in de flesch maar uit zuiver inzicht vermeden. Intusschen scheen zijn tong gezwollen, zijn blik en toon teeder tot weifeling toe, zijn plannen en beenen wankel geworden. En de Zeere, het nuchterst gebleven tijdens den tocht door de stad, het felst van beslotenheid, zijn helderheid en zijn klare spaarzaam te bewaren, vreesde een weinig heldhaftigen intocht op de strijdplaats en ried Kees met ernstigen drang naar huis te gaan. De Schele, vriendschappelijk bewogen, blafte dure eeden op zijn eerlijke voornemens en bezwoer hen, hem niet te verstooten en hem zijn deel der eer van het driemanschap te laten. Hij was een solide jongen, geen gebbetjes, geen trucs, geen smuigerij. Hij was geen verrájer, hij was een maat, 'n goeie maat, en ze moesten samen degelijke jongens

blijven. Drie uit — drie thuis, geen kindere werk. De Rooie, die lollig was, stond bij hem in een schitterende rede, hij zwoer hem trouw met opgestoken vingers, en al onderbrak hij zijn kameraadschappelijk pleidooi met fel-schokkende lachbuien, hij stond op het punt den Schele als een kostbaar bewijs van zijn solidariteit een simpele lafenis aan te bieden uit den binnenzak, toen de Zeere hem in een kloeke, doch korte toespraak wist te overtuigen van de broederschapsviering af te zien en den meer dan zwakken Benjamin dezen dronk, hoe noodig ook, te onthouden. Doch de grootste moeilijkheden bleven hun bespaard, want waar ook hier de liefde woonde, scheen de zege zich niet eindeloos te laten wachten en de menschelijke natuur kwam den kloeken en moedigen Zeere uit de pijnlijkheid dezer diplomatieke benarring verlossen, daar Kees plotseling zoo overmand scheen van slaap, dat hij in een soort van genoegelijke onwelheid met kleine oogjes, onder een lachenden vloek ineenkronkelde en op slag met een kinderlijke zucht in het gras scheen in te slapen.

Piet boog zich verrast over hem heen om een oogenblik naar zijn verdere voornemens te informeerden. Maar de Zeere nam hem bij den arm, en, na het vischgerei bij Kees te hebben neergelegd, trok hij Piet mee verder den weg op, schijnbaar en tegenover de wereld die immer oordeelt, in innige vertrouwelijkheid zijn arm houdend, doch in waarheid, wyl ook deze broeder in den moeilijken tocht naar de plaats van den strijd reeds menigen droppel bitters geslikt en veel van zijn kracht en zekerheid scheen te hebben ingeboet. Zoo dan, terwijl hij zich voelde als een soldaat, die op weg naar de zekere zege reeds den eenen makker had zien vallen, en van den anderen, ernstig getroffen, weinig meer te verwachten had, bereikte de Zeere

met Piet als getrokken gevolg, het terrein van den wedstrijd, waar midden in zwaar geboomte de plas in de reeds aan-warmende zon bijna rimpelloos lag te blinken. Daar was een plechtig gekrioel van heldhaftige, nauw van zenuwen bewogen strijders het water rond, een geblink van blikpuntjes aan de toppen der hengels, als het glansen en schitteren van zoovele koel-wreede lanstoppen vóór den schrikkelijken aanvang van den strijd. Daar, onder de blauwe lucht, die in haar wijze bejaardheid onbeweeglijk bleef, tusschen het machtige geboomte, dat wel bestemd scheen als een dichte wacht om bange samenzweringen, en dat wel de waardige omheining eener zoo volkskrachtkweekende bijeenkomst genoemd kon worden, als eens het woud op den bodem van hetzelfde land, waar Claudius den Bataven opstandigen durf instookte — daar zou dan binnen weinige oogenblikken, na het knallen der schoten, een pittig deel der natie zijn geoeffende handen strekken, opdat de edelsten uit het puik der strijdvaardigen elkander tarten zouden in den strijd tegen het glibberige gedierte. En inderdaad, de plas lag daar uit binnen de omzooming van nerveus-warrelic groen, als een waar ontstellend strijdperk, vlak en onbewogen, in die schijnbaar koele wachting voor het schrikwekkende oogenblik, met alleen de weinige rimpels plots hier en daar, als vluchtige diepe zenuwtrekken, kort-hevige benauwdheden van de aan het Groote te offeren visschen, die het geweld van den kampschenen te voorvoelen als sidderende stieren in de arena-hokken. Na het aandienen en wisselen van kaartjes en nummers had de Zeere, koen besloten, en met in zijn bijna gansch heldergebleven kop een krachtige driftige stemming tot aller vaardigheids vertoon — tusschen de vele deelnemers zijn plaats genomen aan den graskant van het water. Achter

hem stond de Rooie, bloedrood gewond van den wijn en nevelig van blik en bewustzijn, doch trots alles blijmoedig; hij neuriede liedekens van kaai en brugleuning en hoezeer dan door Manus geraden van den strijd af te zien, hij had gezworen zich achter den Zeere als schildknaap op te stellen en niet te wijken eer hij dien in triomf van baars en dobber naar zijn hopende hospita terug zou kunnen voeren. En bovendien, zag men omhoog, men moest ook omlaag blikken, en vermocht hij zich niet blij te maken in de prikkeling van het bloedig toernooi — hij kon nochtans trotsch zijn, zich in den kamp tegen de Klare te hebben staande gehouden, wanneer hij de velen opgemerkt had, die hier en ginds, overal in den omtrek, langs water en weg, in die worsteling waren gevallen. Hij had er bij groepen van drie en vier, en ontelbaren in eenzaamheid gezien, de ongelukkigen voor wie zelfs het genaken aan den roemruchtigen strijd niet was weggelegd; zij lagen daar overal rondom, buiten het gewoel der moedig-beslotenen, en het knetteren van de bevelen der commandeurs en orde-commis-sarissen, neergesmaakt in een ontzenuwende verslagenheid. De Klare was verschenen als de machtige kampioen, die een aanzienlijk deel der hengelridders buiten gevecht had gesteld; het scheen een Sphinx, die zich vóór den toegang tot de strijdplaats had uitgestrekt, en de moedige kampvechters, nadat zij vergeefs het raadsel van den brandewijn hadden pogen op te lossen, met schrikkelijke klauwen verwurgd en langs de wegen had neergeworpen. Geen van allen scheen geheel aan den greep van dit geweld te zijn ontkomen, geen scheen het raadsel volkomen te hebben afgewikkeld; want ofschoon thans menig arm gestrekt stond boven het water — geen die niet even beefde, geen aangezicht dat niet gekwetst was, geen blik

waarin niet het mysterie van den brandewijn de vreemde verschrikking harer onvolledige geopenbaardheid had gespookt. Intusschen, nadat de afstanden onderzoekend geschikt waren, de hengels gekeurd en de steenwurm, als tusschen-offer hing te spartelen aan de kanten, gelijk onwillige soldaten die het hun belang niet rekenen, voor de grooten van hun land ten oorlog te reizen — had de Zeere, zonder naar zijn schildknaap om te zien, met schijnbaar achtelooze beweging den dobber nog even ten leste onderzocht en kalmsnel den steenwurm verwisseld voor blauwen wurm uit zijn jaszak. Hij had daar zijn massief beproefde vertrouwen in; nimmer nog had hij daarmee gefaald. Een oogenblik nadat het schot was gevallen, dat de partijen van water en land met bittere hevigheid op elkaar in had te drijven, dat de gestrekte armen met trilling van moed en vaardigheids-spanning doorschokken zou en de visschen als glinsterende bliksemstralen zou doen opschieten naar het verwenschte menschenras om den kostelijken spijs van den wurm met een listigen ruk te vermeesteren — terwijl als een leegte van geluidloosheid geworden was rond het water, waarin de strijd van mensch en dier nu hevig stil lag ontbrand, zag de Zeere reeds een schoonen worp beloond en had een kapitalen baars omhoog getild. En dat, terwijl niemand rondom nog beweging in zijn dobber gevoeld of slechts een uitgeworpen, een gebanvloekte snoek, voorn of blanke blei vergeefs had opgetrokken. Een luid gelach lolde achter de Zeere op, het was de Rooie, die begrepen had en uitbundig vertrouwelijk juichte; hij was naderbij gekomen en werd luidruchtig, en reeds voelde de Zeere de beklemming van het gevaar der al te gunstige victorie. Doch hij durfde niet beter dan met zijn onbegrepen blikken waarschuwen, opdat men niet dadelijk toe-

snellen en hem ontmaskeren zou. Hij poogde het verboden aas vergeefs voor de Rooie te verbergen, en die stond reeds op de knieën te slaan en uitbundig te dazen en te gieren: „Jai kan de fan, Seere!” riep ie, „gedorie, jai weet 'r... jai weet 'r van of hoor, mit... mit je boarsies en je steenwurrum”... en hij stond met rood verhitte kop en gloeiende oogjes rond te roepen, van louter plezier en innige zoetigheid om de Zeere zijn goochemigät. — Terwijl men de Rooie zat toe te sissen om zijn jolig lawaai, en hij als antwoord de visschers bespote en uit zijn plezier luidkeels vieze liedjes begon te zingen, om de visschen op te jagen naar de dobbers, zei hij, haalde de Zeere een schoone serie beminnesswaardige baarzen op, tot men hem met wantrouwende blikken aanzag en van de eerlijkheid en de kemissie begon te spreken. Naast hem lagen de dobbers roerloos in het verraderlijke en als behekste water, een enkele medestrijder in zijn nabijheid had een door den Sphinx betooverden walhapper omver getrokken en bijna in den plas doen vallen. Doch reeds daagde een commissaris op, terwijl de Rooie te luider te gieren en te zingen stond nu hij „spul” zag komen. „Je goat d'r uit,” riep hij, „Zeere, ik geloof dat je ze selles an je hoak doet.” — De Zeere zag zuur-spijtig doch vroolijk om: „Hou je smoel jai!” riep hij nijdig, doch hij kon niet verder, want de aanblik van den Rooie deed hem zelf in lachen uitbarsten. Hoe sterk hij gebleven was — toch had hem dan de Klare van den makker geveld — de Sphinx had hem aangeraakt en uitgewezen. En na een tumult, een opstand, een luidruchtigheid van ernstige vechtwoorden en van plechtig geformuleerde beschuldiging, waaronder steeds ondanks het onherstelbare verlies, de Rooie schateren en zingen bleef — omdat de Zeere toch zoo skandalig-suiver in de val liep, mit z'n boars as olifante die-die

vast uit se binnesak hoalde — omdat de Seere dan toch mit se proats as 'n geheel-enthouwer d'r uit wier gemikmakt, mit se deftig smoel om de jonges te verlakke, dat 't om te barste was van de sof die-die had.... werd toch plotseling de Zeere zelf de leutigheid van zijn uitgang gewaar en naast de Rooie stond hij te schateren van den mislukten lol.

„U heb de eerbaarheid van de wedstrijd aangerand,” veroordeelde de commissie-voorzitter, „ik zie me genoodzaakt U te schorse — ik ken u niet langer an de wedstrijd doen late deelneme.”

De Zeere stond hem aan te gapen, van zooveel geweld verbluft. Hij nikte, een oogenblik overmand, waarlijk verlegen, zwijgend, naar het plechtstatige, dikke Zondagsgezicht van den man der orde en der gerechtigheid. Dan, onder de deels afkeurende, deels om leut en kansgroeï oolijke of verheugde blikken van den kring van eerlijke bevoorrechten — keerde hij zich naar den Rooie en nam diens arm. „Lach moar,” mompelde hij naar de hengelaars, „soete jonges allemoal, 'k mag laie da-je se vangt hoor, moar da-je se ruike kan ook”.... En lachend naar den Rooie, met wien ie reeds voortliep: „we sai-je de' van? wat-e heër hè? 'k Hè de vischvereeniging verkracht, niet? sèd-ie dat niet, de slokkert? 't Lijkt wel 'n moagd.... gedooime Rooie, me motte mit de poote werom. Joa,” zei-ie, „jai heb me verroaje, stinkert.... mit je sang-beweging en mit jauw drukte.... skoreme luisekop!”

De Rooie kon niet rechtstreeks antwoorden. Hij liep maar z'n maat op den schouder te slaan en in de zij te porren van het plezier, en hij herhaalde slechts zijn opgewonden beschuldigingen als even zoovele liefkozingen om de vreugde van het brutale, dikke bedrog.

„Nou,” zei de Zeere met 'n zucht, „feruit moar, wat selle me anders doen? we binne toch gesjochte lui.”

„Toch towwe jonges,” lachte de Rooie, „wè Seere? toch towwe jonges, wat? loate me nou toch de pest an de gansche mikmak hebbe. . . . wat Seere?

De Zeere stemde wijselijk toe, en terwijl hij probeerde te foeteren tegen de commissie, speende hij zich tegelijkertijd van het vooruitzicht, ooit een auto-mobiel onder zijn manken poot te voelen wiegen — en liep maar met den Rooie verder op.

Op den weg vonden zij den Scheele in 't gras liggen, zwaar snurkend met zijn kop half in een kuil. Hij groeven hem met hun tweeën uit en brachten hem overeind, en die krachtige beweging met den schrik der plotselinge aanraking en beschreeuwing hadden hem dadelijk een stevig eind ontnuchterd. Hij wreef z'n oogen uit, en vroeg wat er gewonnen was.

„Gewonne? Gewonne?” zei de Rooie.

„We hadde bekans 'n pak mekaajem gewonne. We jai Seere?

De Zeere zou straks wel vertellen, en zag eerst rond, nadenkend over de goede verdere leiding. Hij stelde voor, verder te loopen en vooraan in de stad, om toch te rijden, een bakkie te nemen. Men juichte hem toe, en toen, na tien minuten, ze met hun drieën in het aapje geheschen zaten, was het als keerden zij in volle zege naar huis terug.

De Zeere was zijn leed vergeten, de Rooie zong met smaak zijn nauw doordachte straatliedjes en Kees deed hen schudden van dwaas plezier met het verhaal van wat hij daar in 't gras had gedroomd: Hij had zijn vrouw een schitterende machien gekocht, waar het heele huis in gereinigd kon worden. 'k He se d'r allemaal in zien stappe,” vertelde hij, „me wèf en de beide jonges, en de heele santepetiekroam mit

de borde en de voate en de stoele en toafel en de hond d'r bai, en toen ik gong kàke wie d'r stond te draaie, toe lachten ik m'n àge me moag stuk.... sèg.... d'r stong me soo'n groote boars s'n àge 't klapsuur aan 'n rad te droaje.... mit de hoak nog in se bek en 'n stuk wurrum d'r an bengele man....!"

Men schaterde in het rijtuig en de koetsier, omkijkend van z'n bok, glunderde hen kameraadschappelijk toe, vrijgevig zonder 't noodig te achten de reden te weten. Zij reden langs een vischstal op de Haarlemmerstraat en kochten daar poon, drie zakken vol, en toen ze bij den Scheele thuis kwamen, slopen ze naar de keuken om zich in den geur en de pittigheid van die droge buit te verdiepen. Maar Jans, de vrouw, had het gerucht gehoord en op de scherpe lucht van de visch was ze uit bed gesprongen en in haar nachtjak schoof ze na een ommezien bij om haar deel van de fijne snoeperij als ontbijt te genieten.

De nederlaag was volkomen vergeten, en zij zaten nu met hun vieren in rijken vrede te bijten en te scheuren en te stikken van het lachen bij de gerookte poon, die de eenige droge herinnering was aan den grootschen tocht naar den vischwedstrijd.

October 1910.

MOEDER ZIJPE'S VERJAARDAG

MOEDER ZIJPE'S VERJAARDAG

ROUW Zijpe was den weg van zes uren langs de rivier komen loopen, om zich door haar kinderen te laten feliciteeren. Zij was vijf-en-zeventig jaar vandaag en al had zij geen moed en geen reden om groote feestelijkheden te verwachten, het vooruitzicht van een onderscheidende ontvangst op haar verjaardag had haar toch eenige uren in jachtiger stap voortgedreven, omdat ze hen nog graag voor den avond wilde bereiken. Zij kon niet vergen, dat men h   r zou komen bezoeken, want zij had nergens een adres, daar zij, na den dood van haar man en het heengaan der laatste kinderen, te oud bleek om nog te werken en wat zwervende was geraakt.

De dorpen slechts doortrekkend om een stuk brood en een nachtverblijf te bedelen, liep zij van stad naar stad, om daar, steeds schuil zoekend bij de kracht der menigte, de te snel sloopende ontberingen te onderbreken met de versnapering van een open plaatsje in een werkhuis. Zoo meende zij het gedurig-dreigende oogenblik der algeheele verlatenheid, telkens een eindje terug te dringen.

En in die drift van de schichtige bewustheid, steeds voort te moeten, steeds den duur der lange wegen te bekorten en de onderkomens te bereiken, waar

het leven, al was het slechts in de alleruitersten der verzorging van het lichaam, weer een weinig gewoon en dragelijk en verkalmend scheen — had zij haar gang bovenmatig opgejaagd vanaf den eersten dag dat zij was uitgetrokken. Zij had het oogenblik niet weten te vinden, waarop de geest, in een overblikking der onafwendbaarheden, het bestuur van zinnen en daden in een kloeken greep had kunnen nemen, om zoo de schamele rust te winnen der zorgzaam-sparende aanvaarding. Zij was niet bij machte geraakt, haar dagen kalm en taai te verdedigen tegen den wilden vijand der vernietiging, die zich op haar geworpen had. Zij kon niet met de kracht der bedaardheid den dood tegenblikken en voor zich uit dwingen; en zij rende hijgend de wegen over, jagend naar de rust-plekken, die nooit anders dan doorgangshuizen konden blijven; zij had zich de beenen al scheef geloopt, die den bij de voeten spits eindigenden stand van een tang dreigden aan te nemen — en nog had zij het draven niet afgeleerd.

Het was een heldere winterdag, blauw en zuiver en zacht; met de pittige liefelijkheid van het voorjaar, die al te bespeuren en te besnuiven was in de wijdheid van de lucht en met een zonnigheid, die haar zwakke warmte al met de kracht van een innige begeerte had rondgedreven en haar glanzingen langs boomen en bouwsels gelegd, in een kinderlijk ongeduld. Het was of de wereld, gelijk een jonge vrouw veel uren voor het bal, de schoonheid en de kracht van haar tooi wilde beproeven, voor het geweldige feest van den zomer.

Vrouw Zijpe had den ganschen dag langs de rivier gehold, met slechts een korte tusschenpoos van rust, waarin zij aan het water gezeten, een stuk brood had genuttigd. En onder het haastige voortsjokken

was het al bijna schemer geworden. De blanke dag was bezig zich te verteederen en uit te storten in den avond, die zacht ontstond, in een langzame verworping, een langzame overgave van het licht aan de groote nachtelijkheid.

En hoog door de lucht, door de frissche vroolijk rijdende wind, scheen een groot gerucht te varen van fijne zacht uitgestooten trompetroepen, wijde en stille en heimelijk-vertrouwelijke uitzuchtingen van beloften, zoet-verraderlijk langs de horizonnen geblazen en die met een fijnheid van vreugdigheden vervullend, en langs den ijlen hemel witte streepen koelend als huiverende sidderingen van ontroering.

Vrouw Zijpe was al de fraaie bochten afgesjouwd, waarin de rivier langs den witten weg en de naakte weiden uitlag, langs de groote zware boomen, waarin het getak vol windezuchtende fluistering was, als zooveel jonge samenzweringen van de krachten der stilte en van de lente. Jachtig, met haar krom-geloopten beenen onder haar wrakke, als ineengezakte ontwrichte heupen, hijgde zij voort door het fijne beduidenisvolle gerucht, waarin de avond bezig was zich voluit over de wereld te bouwen.

Ondanks de pijn der beproefde leden zette zij telkens haar gang aan; zij had haast, zij moest verder, want zij wilde naar de stad, waar het goed zou zijn, en eerst, voor donker vandaag, zou zij ginds bij de kinderen haar verjaardag vieren. Bezweet en uitgeput, hijgend, blazend en haar voorhoofd en oogen wrijvend, kwam zij in het nest aan, vlak langs de rivier, waar haar dochter woonde. Maar men vertelde haar dat ze verhuisd waren, en zij moest nog een eindje binnenwaarts loopen, het land in, een zijwegje op. Daar vond zij eindelijk een meisje van zeven, aan wie zij niet geheel vreemd voorkwam, en die haar zei, dat

moeder dadelijk zou komen. Zij was al in het krotje gekropen, waaraan zij, daar het slechts uit een enkele kamer en een zolder bestond, merkte, dat de kinderen er minder op waren geworden; zij wachtte en poogde een weinig rust te vinden. Maar vier kinderen kwamen achtereenvolgens binnen en begonnen, na haar een oogenblik te hebben aangegaapt en toegegrijnsd, het stinkende kamertje vol te lawaaïen met hun geschreeuw en geravot en gekijf. Zij deed vergeefsche moeite iets van hun genegenheid te winnen, daar de kinderen, nadat zij hadden gezien dat de heks niets voor hen had medegebracht, met een stelligheid die het gevolg scheen van een hecht beginsel, weigerden te gelooven dat zij hun grootmoeder was, of haar als zoodanig te herkennen. Zij stonden haar luidlachend en als jonge honden proestend, te bespotten, en waren al begonnen sarrend om haar heen te rennen, in een sluwe opzettelijkheid haar tegenwoordigheid loochenend, toen in den zich om het huis sluitenden avond, de klink van de deur werd gelicht en de vrouw binnen kwam. Zij zocht een oogenblik om de oude gestalte, die met haar zwarte mutsje op en haar doekje nog om de schouders, voor de tafel zat zooals zij zich daar had laten neervallen. Dan zei ze, zonder groote verwondering, met haar bitse langklankige dorpsstem:

„O.... moeder.... was jai daar....? Kom, da's ook wat ny's dan....”

„Ik was 't Rieke,” zei de moeder.

Na een stilte vroeg de vrouw:

„Bije dan nog zoo waïd kommen loopen vandaag?”

Moeder Zijpe knikte.

„'k Was doch jarig vandaag....” zei hijgerig haar zwakke stem, „en nou dach ik.... 'k mo' doch ewwe naar ze toe....”

„Zoo.... was je jarig.... nou dan fusseteer ik je nog wèl....”

Zij bleef staan.

„En waar is de weg dan naar toe?”

„Naar de stad.... naar de stad....” lei vrouw Zijpe haastig uit. Haar lijf schokte een oogenblik op, als wilde ze zich verheffen, en zij wees met haar arm vooruit, als omgonsde en omratelde haar reeds het gebonden gezoem en het geweld van de stad, waar zij een nieuw stukje heil zou gaan zoeken.

„En dan nog zoo laat?” vroeg de dochter langzaam beleefd, „dan hai-je wel vroger van hois magge gaan.... hai-je niet?”

Moeder Zijpe schudde haar hoofd; zij begreep niet wel.

„Jah,” zei ze, kinderlijk-kort meedeelend, „van vanmorregen af ben 'k al op weg....” en dan even met het eenvoudig herdenken van haar gejaagdheid, wees zij weer met de hand: „En al maar sjouwen! al maar sjouwen! al maar draven!”

Zij bleef stil zitten, zwijgend, met groote flauwe vochtige oogen van vermoeidheid, niets vragend en niets verwachtend, zich buigend voor den harden onwil aller dingen.

„Kom,” zei de dochter, „'k zal de loike is sloite gaan.”

Zij ging naar buiten en neep een oogenblik de kamer tot dichte duisternis ineen; alleen de flauwe glans van een stukje spiegel en een Christusbeeldje op het kastje waren nog herkenbaar in het vertrek. De kinderen waren in een hoek gekropen, en vochten en lachten ingebonden, met snijdend scherp gefluister. Toen de vrouw de olielamp had aangestoken, zei ze tot het grootste meisje:

„Allo Na.... ga koffie halen....”

Het kind trok een gezicht vol onwil, maar kwam dan met de uitgestoken hand naar voren.

„Vooruit maar....” beval de vrouw, „laa’ ze ’t maar op de lat schraiven....”

En haar terugroepend van den drempel:

„En ’n ons allerhâande bai de Bakker.... Na.... gauw.... òok maar....”

De andere kinderen sprongen plotseling bij en dansten uitzinnig rond, tot de vrouw hen beschreeuwde, de klomp van de voeten nam om hen die naar het hoofd te slingeren en ze wegvluhtten, het meisje achterna en de deur uit.

Toen de man binnenkwam, hadden moeder en dochter nog geen woord verder gewisseld. Moeder Zijpe zag op, en keek den schoonzoon een oogenblik angstig in zijn grooten, vierkanten glad-velligen kop, met onder het smalle platte voorhoofd kleine spleetige hel-groenige oogen, waarachter weggehouden was de loerende kreuning van rauwe wilde driften als in de voren om de kaken en den dunnen heimelijk lachenden breedten mond.

„Was jai ook hier....?” vroeg hij bot, en hij zag haar zijdelings aan. Vrouw Zijpe beefde en zag weer voor zich. Zijn kil-flitsende honende blikken waren als messteken.

„Ze was jarig vandaag,” zei de dochter, wat kopjes te voorschijn nemend.

„Daar steek ’keen paip bai op,” besloot hij. Hij schoof achteruit en dampte haar de rook in het gezicht.

„En hoe oud was je nou moeder?” vroeg de dochter.

„Da’s vaif en zeventig,” zei ze, ietwat verschrikt op haar stoel heen en weer schuivend.

Schreeuwend, en allen knabbelend, stormden de kinderen binnen. Het meisje reikte het botervette zakje over, verfrommeld in het moeilijk hervouwen.

„Wa’ vreet je?” vroeg de vrouw, de zak bekijkend, „he’j d’r weer met je pooten angezeten?”

„He'we toegekregen!” snauwde het kind terug met beslissende vermetele sluwheid.

De restjes kalm verknabbelend en verzuigend, slopen de andere kleinen rond. En de dochter zette koffie, het dunne vale brouwsel dadelijk schenkend tot over den rand der koppen die ze rondgaf. Moeder Zijpe greep met beide handen haar kommetje en slurpte schokkend met haar dunne lippen de eerste verkwikkende slokken van haar verjaardag. De vrouw lei op elk der schoteltjes een bruinig vettig koekje, en toen de kinderen om koffie dwongen en schreeuwden onder het gedurig zwijgend en smalend lachen van den vader, gaf zij ze samen een kom, waaruit ze vechtend en schreeuwend om beurten te slurpen stonden, spuwend en hortend en elkander stootend en trappend zonder naar de grooten om te zien.

In het zwijgen van den man en de vrouw, vroeg vrouw Zijpe:

„Waarom be'j verhuisd?”

„We zijn d'r oitgezet,” zei de dochter, schuw naar den man opblikkend. „'Dè' was te duur,” trachtte ze dan te verbeteren, „de' was 'vaife en veertig stoivers.... hier doet 't maar een gulden...., da scheelt....” Zij stiet met een fellen stomp een jongen van haar weg, die zeurend om meer lekkers aan haar arm stond te trekken.

„Je het gehad.... je het toch gestolen.... d'r was baikans niks meer over....” bitste de vrouw.

„Niewaar.... niewaar!” schreeuwde het meisje, „we hewwe toegekregen.... kai-je zelf vrage, awwie niet toegekregen hewwe....” De tweede en derde jongen begonnen mee te schreeuwen en te lawaaien, en tergend trampelend met hatelijke grimassen de handen uit te steken naar het zakdodje op tafel; zij stonden hun moeder op te jagen, en, onder het beweeg-

loos zitten en onafgebroken smalend lachen van den vader, dansten zij eindelijk lallend en bulkend de kamer rond, tot de vrouw het laatst gebleven lekkers verdeelde en de kruimels op hun handen uitschudde.

„En nou naar bed.... allàh!” riep de vrouw. Zij opende de deur van den zolder en duwde moeizaam de schreeuwende kinderen er door naar boven. De grootmoeder was stil blijven zitten, angstig, verontrust, wachtend en slechts hopend op het tweede bakje koffie, om daarbij haar zuinig bewaarde koekje op te eten. Doch op eens had een der jongens zijn weg langs haar stoel genomen, en met een kreun en een grijnslach graaide hij naar het schoteltje. Moeder Zijpe zag met hevig spijtigen blik aan, hoe haar koekje gegrepen werd en onmiddellijk weggestoken en stukgevreten in den wild-lachenden mond van het kind, dat met een scheut van zijn zwenkende lijf naar boven vluchtte. Zij zag naar haar dochter, en al wat zij doen kon was slechts even haar hoofd te schudden: „Die kinders toch,” zei ze met een machteloze poging tot glimlachen. Het was haar eenige voedsel sinds van morgen. Schuchter, tersluiks, zag ze toen op naar den schoonzoon, en vond op zijn gezicht wat ze in haar angst verwacht had: een stillen, nauw verborgen lach van verheugenis. Moeder Zijpe voelde een trilling van vrees rukken aan de stevigheid van haar mond.

Een oogenblik bleven zij nog sprakeloos zitten. Dan stond opeens de man op.

„Ik ga slape,” zei-ie.

„’t Is alle avende vroeg bedtaid bai ons,” verklaarde de vrouw naar de moeder.

„Jah,” sprak vrouw Zijpe, knikkend.

Zij keek een oogenblik onbeholpen om zich heen, bangelijk, niet in staat tot besluiten. Dan stond ook

zij op. De man had de bedsteedeuren opengeworpen en was reeds bezig zich te ontkleeden.

„Ga je dan nog dóór naar stad dan?” vroeg de vrouw.

Moeder Zijpe zag haar dochter aan met een blik zonder inhoud. Zij voelde zich overgeleverd aan den dwang, den greep, waarmee de machtige tegenstand der dingen haar beving en voortdreef. En zonder iets anders te willen dan antwoorden op de vraag die haar gedaan was, niets hopen en niets eischend, veegde zij zich den mond af, en trok haar doekje om de schouders.

„Zoo waid a'k komme kan,” verklaarde ze eenvoudig.

De dochter liet haar uit; schuw knikte ze naar den schoonzoon. Zij zag, hoe hij reeds bijna geheel ontkleed, langs haar groet heenblikte, en als een bliksem in haar lijf voelde zij de verholten flikkering van nu plots openlijker, verscheurend-honende verachting.

„Gendag,” groette de dochter kalm. „Maar fikschanhoue dan, maar niet te wild.”

Heimelijk bang voor wat er zou gaan gebeuren, keerde zich moeder Zijpe om, en knikte, zonder een woord.

Zij wilde reeds den donkeren avond instrompelen, de rivier langs, om nog ergens een stuk brood en een bos stroo te zoeken, toen zij plots opschrok en staan bleef. Binnen beukte een uitzinnig-woedende vuistslag op de tafel neer, het glaswerk te rinkel stootend. Een vloekende en schreeuwende bek braakte een geweld van opgekropten haat uit, in een uitgescheurde drift die het krotje scheen te zullen splijten. Moeder Zijpe stond een kort oogenblik en beefde over haar gansche lijf.

Dan sjokte ze haastig heen, in de richting van de stad.
Febr. 1912.

KINDEREN

In de groote leerschool. 10

KINDEREN

NDERAAN de keldertrap, dicht naar het daglicht van de dwarsstraat, zat Jaapie tusschen zijn bergjes vodden, en sorteerde. Hij zat gezellig zoo, met zijn zitvlak op een kleedje, en de beenen uitgerekt tegen de hoopjes wol en zelfkant en gebreid, afgezonderd van de kamer in het achterste deel van den kelder, vanwaar, door de glazen deur, die op een kier stond, de stem van zijn moeder en het gepraat of gehuil der kleinen bij onverstaanbare brokken hoorbaar was, als een niet hinderende maar genoegelijke aanwezigheid. Vóór hem stond de ruige roodsteenen trap met haar vijf treden, als een hoogte, waarachter de bovenlichamen der voorbijgangers langs gleden: meest kinderen en grooten van de buurt, een enkele maal een bovengestalte in wat weelderiger kleedij, die dan vreemd van vermetele eigengerechtigheid kleurde in de eerbiedwaardigheid van de armoede der straat. Als grauwe wieken lagen de kelderluiken naar beide zijden opengeslagen, en de trapgeul, als de donkere bek van het krot, zoog gretig de karige strooming in van den warmen, levenwekkenden, herfst-doorzonnigden dagschijn.

Achter de huizen van den dichtbijen overkant klonk het verzwakte geluid van de wereld tot hem door: gedempt en versluimerd tramgeklingel, ge-

bonden ratelkwijning van karren en wagens, en zwervende naslierten van ventergeroep. Bij het werk dat hem nog het liefste was van alles, was het gezellig zitten zoo, tusschen die twee werelden in: de verre stem van het prikkelend aantrekkelijk stadsgeweld, dat zonder hindernis, als met afgestompte scherpte, vriendelijk aankwam over de huizen, die als goede oude vrienden waren, met hun pittige vuile gaten en dofheden van deurnissen en ramen; en achter zich de gedurige zachter duiding van de binnenkamer. Hij kon daar rustig bij denken, onder het afpluizen van de vodjes stuk voor stuk, door zijn vingers, in hun zachtheid van aanvoeling, in de vertrouwelijkheid van hun stof en hun duffen geur en de afzonderende ombouwing van hun hoopjes. Het was zooveel beter dan de zware en moeilijke meubelingen, zakken en rommel, met vader en moeder te versjouwen, van binnen op de kar of uit de stad weg naar huis. En ook nog beter dan het uitgaan met de voddenkar, met vader alleen, de buitenbuurten in of nog verder, de stad uit, soms uren weg en heele dagen lang. Al was dat vaak plezierig, omdat vader dan aardig was en dikwijls wat weggaf, krentenbrood, of kokernoot, of een kop chocola in een warm koffiehuis; maar het duurde zoo lang en je werd zoo moe, en hij wou nooit in de kar gaan zitten, omdat dat zoo aggenebbiesch was — nou, hij wou 't nou eenmaal niet. Soms ging 't regenen of nog erger, dat was gemeen; dan kwam je koud en rillig en doornat terug, maar dan was 't ook wel fijn thuis. Maar erger, o, 't ergste was: beene.... Als Japie dacht aan het inhalen en uitzoeken van beenderen, de rauwe, glibberige, bloederige, ontbindende beenderen van de koppenslagers, 's zomers volgekropen van stille, sluwe, wittige gladde maden, als zooveel kleine verstorven lichaampjes, geheel

overmeesterd en bedekt door de schrokkige vastzuiging van het luie aaszuchtige gedierte, terugstootend van aantastelijkheid en ziekmakend van zwaren, brutaal in het bloed binnendrijvenden stank, — vond-ie sorteeren een heerlijkheid. Soms ook, geniepig en verstorend, zaten ze tusschen de vodden: soepbeenderen, bij slordige dienstmeiden of vrouwen die ze opzettelijk bewaarden om ze te gelde te kunnen maken. 's Zomers, met de witte maden, was het 't ergste. Dan worstelde er verzet in hem tegen dat stuk voor stuk moeten aanpakken van die vuile glibberigheid, dat weeë, walging-verwekkende weeke, en dien stank van verrotting, die in de keel sloeg. Dan kon-ie er niet door en walgde bij iedere nieuwe viezigheid. Dan woelde de walging nog in hem rond, als 't afgeloopen was, en pijnde de opstand nog na, en de tegenzin in de aanvaarding van die onverbiddelijke en onoverkomelijke lijfelijke vernedering. Als ze eindelijk in de kapotte zakken op de kar lagen, liep-ie erachter, en vooral als de wind naar hem toe was, dikte de stank weer in zijn keel; hij kneep zijn mond toe en keerde zich af, en duwde, duwde, op zij van de kar ademhalend bij wilde groote teugen. En bij 't pakhuis of de schuit begon 't nog eens opnieuw. . . . o, dat was verschrikkelijk. Dan was sorteeren rustig, een spelletje, een pleziertje.

Jaapie dreef met kracht de gedachte aan de beenderen van zich en schikte zich genoegelijk tusschen zijn hoopjes. Dat was nu niet. . . . dat was nu lekker niet. . . . Je genoot daar zoo van, als je voelde, dat nare dingen nu niet wàren. . . . Een van de groote gonjebalen, die tegen den muur stonden, lag half uitgestort vóór hem, tusschen zijn gespreide voeten, en daaruit graaide hij telkens een plok ruw, en zocht elk reepje en lapje en dodje uit, ze ophoepend naar hun waarde: katoen,

eerst licht, dan donkerbont, nieuw laken, en 't duurste: gebreid en zelfkant. Het moest nauwkeurig gebeuren, want je moest voorzichtig met de opkoozers zijn, die streng waren op de sorteering en dadelijk kortten op 't gewicht, en niet meer vertrouwden, wanneer een enkel stukje minderwaardigs tusschen hooger-geprijsde soort gevonden werd. Jaapie sorteerde zorgvuldig. Hij had 't van zijn vader geleerd; hij wist ook goed de prijzen en had er genegenheid voor; want 't was een plezier, als je veel gebreid en zelfkant vond: gebreid was duur, als 't zuiver wol was: veertig centen een kilo. Hij keek ernaar als naar koper bij de metalen. Je deedt ook een hoop moeite, om te kijken of iets koper was. Je had er gelukjes bij, waar je met vader om lachte.... Als 't een groot stukkie was, en je hadt 't eerst voor ijzer gehouën, en dan kwam bij 't schuren erover opeens geel of rood van koper te voorschijn....

Jaapie dacht met groote genegenheid aan veel rood koper en veel gebreid, aan buitensporige vondsten, aan lekkere goeie toevalletjes; hij dijdde ze uit tot grooter gelukkigheden, hij liet zijn verbeelding al-lengs vrij varen, en huppelen naar den droom van goede en heerlijk-blijge gebeurens.... Jaapie verlangde dien morgen hevig naar geluk, en warmte, rijkdom, weelde.... Want er was iets, dat hij van-morgen had aangewezen, om hem die heerlijkheden aan te brengen....: een tafel, een antieke tafel.... Vader was er nu mee uit, en het was Vrijdag. Op Vrijdag moest altijd het geluk komen. Dat voelde hij zoo. Want dan ging het Sjabbes worden. o, God, dan werd het Sjabbes in huis.... dan werd het rustdag.... dan kwam de avond van feestelijk bijeenzitten, met onuitgesproken, onberoerde genegenheid, vreugde, verademing en terugduiking van de machtig-vijandige,

veelsoortig-gewapende bekamping van de wereld weg gedurende al de zes overige dagen van de week. Op Vrijdag lag het leven als een zonnige heuveling, waarvan alle blijdschap, elken keer weer nieuw, niet te overzien was. Dan braken, even, wijde uitzichten in den tijd, en het oogenblik scheen altijd weer gekomen, om het verlangen en de hoop aan te warmen en op te drijven tot de plotselinge verwachting der schitterende verschijning van het geluk, dat een zoet, veilig leven was, vol bloei van droom en liefelijke koestering, en een genezing voor immer van de snauwende grijnzing en de wondende stooten en de vrede-besmettende en de liefden vergiftigende overvallen van het gebrek.

Hij had zich opzettelijk meer afgezonderd dan anders, want toen vader straks was weggegaan met de tafel op zijn hoofd, die misschien wel veel zou opbrengen, had hij zich blij gemaakt met stil in den voorkelder te gaan zitten sorteeren en alle lompen klaar te maken, omdat het zoo glanzend speelde in zijn hoofd van gedachten aan verrassing, aan plotseling rijk worden, of een beetje rijk.... Jaapie dacht vaak aan rijk worden, stil, gretig, eenzelvig, gelukkig met den goudigen glans der verbeelding. Soms ook, als-ie met vader uit was, spraken ze er samen over, ernstig, en zonder aarzeling van schaamte om den kinderlijken aard van hun bespiegelingsplezier, hun verwachtingen elkaar uitwisselend met korte opmerkingen van stelligheid tusschen de vele onderbrekingen door van stilte, waarin elk zijn inniger vermeening vierde. Het kon op veel manieren gebeuren, zei vader rondweg; hij dacht altijd nog eens, dat er wel een gelukje zou komen waarom niet? En waarom dan bij een ander wel? Was dat soms zoo'n merakel? Gebeurde 't niet elke dag? As die smerige loterij maar 's wou.... je

speelde nou al twintig jaar, en nog nooit, nog nooit van z'n leven kwam er iets anders als op z'n allerbest je eigen centen eruit. En je zag 't zoo voor je oogen; 't ging soms zoo rakelings langs je heen, dat je 't voelen kon, dat je d'r warm van werd.... Was niet verleden jaar vlak naast 'm op de mart een portie van de honderd duizend gevallen? bij vier sog'rem,*) arme luizebossen, die 't toch ook maar zoo maar in denschootgesmeten werd? Dat je 'tkon hooren rinkelen? Was Simon van Beever niet een mooie antiekzaak begonnen in de Hoogstraat? Waarom kon 't dan niet evenzoo goed bij hem gebeuren?.... Hij zou er wel raad mee weten, lachte vader, maar best.... Een zaak beginnen, die wat wàs.... en anders.... nog wel niks doen ook.... was best, best uit te houden. Elke dag een endje wandelen, met een knap pakkie an.... een beetje de stad door, hier en daar 's kijken, of een endje naar buiten, dat was ook nog zoo kwaad niet, al naar je zin zoo stond.... En moeder en de kinderen alles op tijd, je eten en drinken, dat was ook nog wel te boeren. Natuurlijk mocht Jaapie mee.... hij zou 't ook goed hebben.

En elke avond kesouse mangele?....

Elke avond.... 'n half pònd, dààr....

Maar dan, vaak, tusschen de vriendelijk-gestemde besprekingen met zijn vader door, onder de bloedige knauwen der ontbering, waarvan hij veel met droomlustige blijmoedigheid had leeren verdragen, hield Jaapie zelf stille feesten van gelukkige verwachting. Dan tooide en verheerlijkte hij de sjofele naakte waarschijnlijkheid van de toekomst met den gouden glans en het licht en de matige weelde van zijn zachtinnig geliefkoosde hoop en zijn warme begeerte, in de

*) Kooplui.

eenzaamheid der armoede met al het vermogen van zijn stille liefde begroet als den eenigen rijkdom van zijn leven. Dan genoot hij eenzelviger, gretiger, ongebondener. Bij de voddendekens, wanneer-ie stil alleen zat tusschen de stapelingetjes voor in den kelder bij de straat, die de innigheid hadden gekregen van de beddedekens, waarin je je rolde, waarin je de brandende oogen sloot, en alles, alles kon denken.... Of van de plee, achter aan de steeg.... Op de plee kon je ook heerlijk denken.... Je zat dan ook afgesloten, heelemaal van alles af, met de deur dicht, op een knippie.... Hij had zelf een knippie gemaakt, omdat de kinderen altijd zoo gek deeën. Izakkie en Rachelletje. Dan kwamen ze naar hem toe dreutelen, hand in hand; ze trokken de deur open en riepen: „Jaapié.... Jaapié-ié....” en vertelden mekaar. Bij vader deeën ze 't ook altijd. Die joeg ze weg: „Ah, vort, jongens.... wi-je weggaan? vuile smerige jongen....” mopperde-ie dan half lachend: „konden je nooit met rust laten....” en nog meer. En moeder riep-ie toe, dat ze ze binnen zou halen; maar hij had nog nooit aan een knippie gedacht. Jaapie had het gemaakt, om ongestoord te blijven, en dan vooral weer te denken aan al de heerlijke dingen, rijkdom, rust, plezier, die zouden kunnen zijn....

Vanmorgen was hij onrustiger dan ooit in zijn gemijmer, en zijn verbeelding, schokkend en heftig, riep, in stee van de kalm-blij groeiende vreugdheden van anders, korte, diep-verrassende voorstellingen op, roezig, gebroken en opgejaagd. Nu was het een van die weinige oogenblikken, waarin de mogelijkheid van, in hun bevredigbaarheid overweldigende verlangens, nabij scheen. Waarin het geluk, als met een geurende ruisching van fijne kleederen langs hem

heen waaide, en zijn gansche wezen in wilde bewogenheid stond om het te grijpen, o, en vast te houden en te betasten en de heerlijkheid voor altoos ervan in te drinken, nu het toeval, welks oppermacht hij met zoo beangstigende en verootmoedigende zekerheid begreep, het hem dezen keer scheen te willen toedrijven. O, het toeval, dat wonderlijke ding van grilligheid, dat menschen rijk deed zijn of arm, of gelukkig of ongelukkig, kinderen rijk of ongelukkig deed geboren worden.... Vaak dacht hij daaraan.... Hij, Jaapie, was nu geboren als de zoon van Joede Hamburger, van de arme, nakende Joede Hamburger, uit de dwarsstraat.... Gek was dat.... Hij spelde dan opnieuw zijn naam over, en proefde daarin heel zijn bevinding, en voelde zichzelf los van alles, met al de volkomen toevalligheid van zijn bestaan.... Hij luisterde naar zijn naam en bekeek zichzelf en zag zich gaan.... Andere kinderen waren anders, werden geboren op de Keizersgracht, of in een straat bij het Vondelpark, of op een buiten.... haha.... je moest er om lachen.... je kon er niks aan doen.... Hoe zouden die zijn, anderen? Vader was ook anders, natuurlijk, maar dichterbij.... hij wist wel van vader.... Maar de anderen.... aanden overkant?.... en rijken.... rijken....? Hij, Jaapie, had ook niet Jaapie kunnen zijn, en geboren worden als die andere kinderen, rijk, in een groot huis met juffrouwen en koetsen.... hihi.... ja, ja, toch, het kon toch.... Natuurlijk zou-ie dan anders denken als nu.... in de wereld.... Nee, verder kon-ie niet denken.... Hij wist niet van gedachten van anderen. Het dwarrelde dan, en hij ging terug.... Dat je van rijk àrm kon worden en van arm.... rijk.... Dat zooiets gebeurde.... Als het kwam, o, god.... als het nu toch kwam. Vader had nu toch een antieke tafel gekocht,

en hij wàs er nu toch werkelijk mee uit. . . . een tafel met berenklaauwen en gebogen pooten. Fijn lang hadden ze er gisterenavond over gepraat, tot in den nacht. . . . Dat wou-ie nog wel 's weerom denken. Moeder en vader smoesden nog na in bed. . . . hij had het wel gehoord. . . . Soms praatten ze heel zachies. . . . fluis-steren. . . . Maar hij had het nu verstaan. . . . Rachelletje en Izakkie naast 'm sliepen gelukkig. . . . Jaapie herdacht nog eens den Donderdag-avond, den heerlijken, warmen, van voluit gegeven kinderlijk onbedwongen illusie-viering doorfeesten Donderdag-avond. Hoe vader steeds dòor had zitten vertellen, groote moschels, *) waar ze warm bij werden, van Joden die merakelsche dingen hadden gevonden, ergens afgelegen, of bij de boeren, voor een trap d'r tegenan, en dan rijk, rijk waren geworden. Van antieke dingen, kleinigheden, prullen, die schatten opbrachten, as je d'r de man voor trof. Stapel waren de liefhebbers erop, zei vader; kapitalen werden ervoor betaald, voor ouë dingen. . . . Ja, je moest dat kennen van-zelf, je moest er verstand van hebben, want voor ons is dat nog geen omkijken waard. . . . Ouwe dingen van koningen, of oorlogen, of van de geschiedenis, voddën, soms nog te gemeen om je neus in te snuiten, dáar. . . . Geef jij wat om een stuk vlag, een rottige smerige lap, die als je de waarde nam, nog geen kwart cent opbracht op de schaal? Misschien hadden ze d'r duizend guldens voor betaald, omdat de kenners, geleerde lui vanzelf, geen stommelingen, daarom niet — omdat die wisten te vertellen, dat-ie op een schip had gezeten, waar ze mee gevochten hadden voor zooveel honderd jaar weerom? Een rooie zakdoek was nog beter. Maar de groote lui, die willen dat zien. . . . doe d'r

*) Treffende geschiedenis.

wat an, as je 't maar treft. Of een stukkie sabel, of, of een vuil endje veter van een schoen van een generaal of een koning of godweet wat? as je maar de brutaliteit had om te zeggen: dat is 't. Wie weet dat dan? Was 't dan niet waar?

Zoo'n tafel kon je totaal niks van zeggen. Dat was een loterij. 't Kon een Niet wezen, 't kon de honderdduizend wezen. God weet waarie vandaan kwam.

„Van Pomschtok,” spotte moeder.

„Van Pomschtok?” vroeg Joede, „nou, misschien van Pomschtok.... maar inderdaad, is 't dan niet zoo?”

„Weet u wat?” zei Jaapie met innigen lach, „misschien is 't wel de tafel, waar as, waar as Esther aan gezete is geweest, met Haman, uit de Megille, van Poerim.... adenoj, dan heb d'r aardig wat opgestaan op dat tafeltje, jonge.... dan heb d'r aardig veel fijne dingetjes op gelege.... mår....”

Moeder, ofschoon ze gelachen had om Jaapie's begeerige opwinding, had de tafel uit het gesprek gedrongen; en vader was voortgegaan met zijn uitwijdingen over wonderlijke vondsten, ordeloos, zacht-opgewonden ook, den schralen avond dompelend in den gouddamp van zijn taaie hartstochtelijke levensliefde.... D'r waren van z'n leven nog wel heel wat dingetjes gebeurd.... van die geschiedenisjes, die je nooit vergeet.... natuurlijk ook, omdat je altijd denkt, dat kan jou ook nog wel 's overkomen.... Wat moest je wel zeggen van die doodstervend-arme schlemiel, die die gouen kroon had gevonden?

Een kroon....? een gouen kroon....?

Ja, een kroon.... geen kroon van zellef.... een kroon was het niet.... 't was van een pastoor.... een priester dan eigenlijk.... een mijter heet dat.... Had

ie gevonden.... een vuil en versmeerd stuk drek.... tusschen de rommel in, tusschen een zoodje, dat-ie ergens buiten, hij wist niet waar, ver, ver weg.... ergens in Italië of zooiets.... had weggesleept.... met een karretje, precies en precies zooals wij dat ook doen.... en ook geen krummel anders.. Hij had het afgeveegd en gekrabd en gedaan, en was net zoo wit geworden als die doek daar, toen-ie gezien had, dat 't goud was, met diamant d'r in en alle rijkdom van dure steenen en al wat maar weelde was.... En hij was d'r mee op reis gegaan naar een bisschop, of een hooge pastoor, die het van hem gekocht had.

Vader had het heele verhaal gedaan: hoe de arme jood was binnengekomen bij de bisschop, met zijn koop in een ouwe vuile zak.... en hoe-ie z'n pet had afgenomen en gebogen had, en verteld, dat-ie wat bijzonders voor 'm te koop had.... En de vriendelijkheid van de rijke bisschop, een onderpaus of zooiets.... affijn, een groote, groote man.... tegen de arme jood, die een reuzebijhaal had gemaakt van de bijbel en de geschiedenis en de godsdienst, en die had mogen gaan zitten en z'n pet ophouen, omdat-ie toch niet met z'n bloote hoofd mocht zitten als jood. En hoe de bisschop had gelachen en was opgestaan en opgesprongen van blijdschap, toen-ie had gezien wat de jood bij zich had, en het h a r d - o p bewonderd had, zoo buitengewoon merakels prachtig had-ie 't gevonden.

En hoe-ie 'm dadelijk zooveel duizend guldens had uitgeteld — een eerlijke fijne gooj.... zei vader.... die 'm niet had willen afzetten.... en hoe de jood als een schatman naar huis was gegaan.

Een ander had op een verkoop, in een halve verrotte koffer, een oud schilderij gevonden, waar-ie een rijkdom voor gekregen had. En was een groote antiek-

souger geworden.... Een ouwe schilderij.... hoe was 't godsmogelijk?... gaven ze d'r voor.

En ze waren weer gaan spreken over de tafel. De bereklauwen waren goed, zei vader; die stonden 'm wel an. Dat was goed. Dat moest echt zijn. En de gebogen pooten waren 't ook. Was het daarom geen merakel, dat een arme voddensouger toch nog zooiets in handen kreeg? Veertig stuiver had het ding hem gekost, kon nooit wat aan gebeuren. Waar-ie ermee naar toe zou gaan? Niet naar een souger. Die moest zelf verdienen, die gaf je wat-ie kwijt wou wezen, en maakte zich d'r even binnen mee. Nee.... lef hebben en naar de man gaan; naar 't museum, naar de directeur van 't museum ging-ie. En binnen komen en petje af, en netjes en beleefd en laten zien:....

• Meneer, ik heb nou 's wat heel extra's voor u.... dat kunt u bij de h e e l e fijne boel zetten. En laten zien. Dan kreeg je wat je toekwam....

Opgewonden waren ze geweest, ook moeder, al had ze zich kalm willen houden. Met stil, schuw geloof aan vader's wonderlijke verhalen had ze zitten luisteren, en toch telkens koud-wantrouwend gedaan tegen den afloop van hùn gebeuren, in haar diep-weg angstig verholten, als met een klein deel van haar wezen maar, volgen van het wonder, dat langs haar ging als een gouden wolk, en dat haar slechts zou behoeven aan te raken, om haar tot een dame te maken.

Verdoofd van vermoeienis was Jaapie gaan slapen, zich troostend en zelfs verblijdend met de zekerheid, er den volgende morgen onder het sorteeren opnieuw lekker over te gaan denken. Vader was nu straks onder veel gerucht van opgewonden wenschen en van moeder's opzettelijk geringschattenden tegenspraak, met de tafel heengegaan. Zou-ie thuis komen met de goeie boodschap? Dat ze allemaal feest zouden

vieren, en groot, groot plezier hebben, omdat het iets was voor goed? Jaapie kon nu wel over niets anders meer denken dan over de antieke tafel. Hij zag vader ermee gaan door de stad, en binnenkomen bij den meneer van het museum, die zeker wel net zooveel te zeggen had als zoo'n bisschop. De meneer zou ook opspringen, en alle anderen erbij roepen, en vader bedanken en wie weet wat tracteeren.... wijn of zoo.... Je kon er immers niks van zeggen, van antiek. Daarbij werd alles mogelijk. Vader kwam terug met een zak vol bankpapier en geld, een reuzenkapitaal.... en ze waren ineens rijk.... Eerst alles lekker eten en feest vieren, en mooie kleeren.... en dan verhuizen en rijk wezen.... O, god, god, rijk wezen.... een lekker huis en mooi en warm.... en alles.... En uitgaan en eten en drinken, alle dagen.... Alle dagen koek en soep en eieren en visch.... En hij, leeren en wandelen, met boeken. Op sjabbes en jontef wandelen.... sugaretjes rooken, met mooie pakkies an.... met de jongetjes.... o, god.... de weelde, de warmte, de rijkdom....

's Middags in een kamer.... vader en moeder op een kleed.... in mooie stoelen, als het zoo stil was en je praatte.... Zoo had-ie 't wel 's gezien in rijke huizen.... En 'n piano. Hij an de piano. Vader en moeder d'r omheen, ook wel 's visite. Dat was rijk, zoo 's middags als de kinderen naar school zijn, en 't is stil aan de weg, zoo'n beetje buiten. Een piano was mooi.... rijk was een piano. Als ze rijk werden zou ie een piano vragen. Buitengewoon is dat, om er voor te zitten.... met muziekbouken.... Een viool is ook mooi, prachtig.... màr, als die speelde, een viool... o, o,.... wat is 't gelukkig.... om te gaan liggen en er aan te denken, heelernaal.... goddelijk.... o, goddelijk....

Achter hem barstte tegen de ruiten van de deur

gehuil van kinderen, en het harde stroeve geluid van moeder's bestraffende sterm. Hij dreef het weg uit zijn warme aandacht; hij stortte zijn bezigheid in de uitgelaten verheuging van zijn allengs bandelooze verbeelding, die de ruimte van het komende beademde, en aangloeide en besproeide met het licht en zijn vervoerde zinnen te glorie zette in den goudglans van zijn begeerenswaardigheden. Hij moest nu rijk worden, een rijk jongetje, deftig en mooi en met alles heerlijk en gelukzaligs.... Moeder duwde de deur open en schrok hem een oogenblik op.

„Jaapie.... is je vader er dan nog niet?”.... lijsde ze.

Hij zag om, vanwaar hij zat met de vodjes in zijn stille handen, een tijdlang weg van zijn werk en zijn goede voornemens, om tegen vader's terugkomst alles af te maken. Hij merkte plots, in den schok van den hevig-rukkenden overgang, even iets vreemds, hinderends, hatelijks. Maar dadelijk, in het begrijpen van haar vraag, voelde hij het wezenlijke heerlijke verband: of vader er nog niet was.... ja, vader.... o, vader.... Zijn moeder stond om de deur gebogen, het gorige, armelijk-gekapte hoofd, met de kleine groenige spleet-oogen, den uitzwellenden neus met de rauwroode wijde neusgaten, altijd vochtig, en den breeden mond, dun, waaruit ze haar lispelende, on-eigen-geluidige woorden sprak, gebrekkig, met de tong tusschen de slechte tanden bij de sisletters. Als een innigheid, een om te kussen en warm in het feest van het verbeelden op te nemen innigheid, voelde hij haar....

„Nee,” zei hij, „nog niet.... maar nou zou-ie toch wel gauw komen, niet?”

„Hij blijft mijn te lang weg,” zei moeder, en sloot de deur weer.

Ja, vader bleef lang weg. Hij begon roeziger te begeeren, koortsig van spanning om de werkelijkheid van het wordende. Zijn hoofd brandde en klopte, en de verbeelding vertroebelde. Hij dwong zich tot sorteeren, en sleurde weer een hand vol ruw uit de baal, over zijn knieën. Hij begon kinderachtig-geweten voortteekentjes te zoeken: als-ie nou nog een stukje gebreid vond, dan zou het goed zijn.... Hij vond een groot stuk zuiverwollen kous en liet het door zijn handen gaan, en wierp het dan weer weg, lekker bij de dure schoure. *) Veertig centen een kilo was een massa. Tien kilo was vier gulden. Maar tien kilo was een reuzenboel. Onzin.... ja, tien kilo.... En onzin, dat 't daàrom goed zou gaan.... Ja, zoo'n stukkje kous.... Hij vond een fluweelen lapje, en veegde het af met ongewone zorg, en bestreelde het met zijn handen, en bekeek het met genot, om den zachten, zwarten glans van de stof. Het leek een kostbaarheid, zooals het daar uit de zak kwam, tusschen reepjes verflard en draderig katoen in, en ouwe vuile kantjes en lintjes. Fijn was fluweel, dacht hij. Hij paste het reepje over zijn mouw, en bekeek het monsterehend, half opgericht. Dan boog hij zijn hoofd en aaide met zijn wang erover.... Zacht en warm was dat, zoo langs je gezicht. Hij kon niet besluiten, het bij de andere vodden te leggen, en lei het apart, zoo'n fijn lapje.... Plots jeukten de stofjes in het nat van zijn neus, en hij nam een katoenen vodge, en snoot erin, en veegde zijn gezicht af. En hij zat weer stil boven zijn werk en droomde weer.

Rijkdom. Op straat loopen, en centen in je zak. Je kocht natuurlijk van alles.... kesousies.... Nou ja, natuurlijk niet altijd kesousies.... Vijgedalen was ook

*) Schoure = waar.

fijn. En chokola.... en noga.... en o, broodjes met vleesch.... reusachtig was dat: broodjes met vleesch... zooals de slijpers, in de winkels of achter in de salon, met thee d'r bij.... kreëg je d'rbij.... Je kan 't ook op straat opete, maar as je rijk was.... je gaf een stuiver an de knecht. Fijn was dat ook, een stuiver an de knecht.... En in de trem.... à! in de trem.... Naar Schinkelhave, of Schollebrug.... in de tuin.... en limmenade.... Limmenade was ook wel fijn....

Rachelletje kwam aandrentelen uit de deur, en bleef voor hem staan. Hij zag haar aan, en nikte.

„Wat mot je dan, Chellie?” vroeg hij. Het kind lachte, en sloeg de armen uit, en krabde haar hoofd. „Niet krabbe”.... zei Jaapie. En hij dacht even aan haar hoofd, haar kortgeknipte zieke schedeltje. Rachelletje had een parrech. Zou-ie vader en moeder zeggen. Ja, dat ze'm over moest maken. Kon best.... As je cente had? In een gesticht of zoo, voor cente? Leelijk was dat, een parrech.... E'h, zoo groen, zoo iets ordinairs.... Nee.... Chelletje d'r parrech moest ook weg.

„Kijke”.... stamelde het kind, „kijke, as vader komt”.... Zij wees naar de straat. En moeder kwam haar zending bevestigen, door weer om de deur te buigen, en het hem toe te roepen:

„Jaapie, ga dan 's kijken, of vader nog niet komt, hij blijft zoo uit; hè.... die koffie wordt gif....”

Jaapie sprong op.

„Hij komt daar!” riep-ie, met zijn hand langs zijn hoofd gebarend, in een aanduiding van ongemeene verheugenis, „u zal zien, hij komt daar.... met zóó een zak vol van die schijfjes, moeder.... moeder.... hoort u?.... en van die vuile papiertjes.... màr, dan zel-u wel anders kijke.”

„Jazeker,” zei ze koel, met haar vinger onder haar dunne strak-bruine haar jeukend, „hij komt daar.... verbeel je maar wat.... doe maar niet zoo onwijs, jij.... Kom hier, Chellie, jij naar binne”....

Jaapie liep de trap op, en ging even de straat in. Maar hij kwam na weinig oogenblikken terug, omdat het nutteloos was, vader te gaan zoeken, zonder te weten van welken kant hij kwam. Zijn verheugde zinnen hadden zich in het veelsoortig rumoer van de Breestraat gedreven, dat als een druk en luid vreugde-orkest speelde om de drieste droomen van zijn verlangen en verwachten. De stad, zoo, was in haar geledingen van vreugde en weer oningedachte eenheid, een wereld, waarin hij straks als een met den glans van overvloed gezegende terug zou keeren, en welker geluiden slechts de aanstemming waren van zijn fijne blijdschap. Teruggekomen, bij zijn moeder, vond hij die weer koeler geworden, ontstemd al bijna om vader's lange uitblijven. Dat was weer niks, dat liep weer op nul uit. Jaapie verzette zich: Vader zou komen. De tafel was toch goed? had vader niet gezegd van de pooten? Dat ze echt waren? Was het niet zoo? was het niet werkelijk zoo? En kon het dan op niks uitloopen? Hij zei niet veel; hij sprak niet tot haar uit. Hij hield zijn stille, hartstochtelijke, hardnekkige hoop voor zich; hij wilde ze niet laten knauwen door zijn moeders ongeloof, dat zoo vaak, als een drukkende sluiping kroop, tot sluwen aanval klaar, langs de heerlijk-levende gestalten van zijn krachtige, begeerige verbeeldingen. O, nu, na zoo lang wachten, jaren achtereen, moest het geluk toch eens komen! Mocht de zeldzame kans niet zonder schittering voorbijgaan, moest het huis nu eens in zijn krottige dufheid van donker gebrek opgeheven; de jubel van het snakkend toegewenkte, hijgend begeerde moest nu eens binnen-

komen in den kelder, als goud en als licht van sprookjes, maar o, echt, echt, in de wezenlijke bereikbaarheid van dingen die waren, van een genoegzaamheid, die hij wist te bestaan, en die leefde in de wereld, hier, daar, overal. . . . O, dat het mocht in dit huis, dat het nu mocht komen, hier, in den voddenkelder, bij hen allen. . . . Hij had zich weer afgezonderd bij de vodden, bevend, alle kracht en warmte van zijn wezen saampersend en verinnigend tot verlangen, tot uitstortend heendringen, tot stil-zingend bidden om de heerlijkheid van het geluk, het geluk. . . . O, dat het feest mocht worden hier, dat hij Vader toch mocht zien verschijnen, daar, op de stoep van den voddenkelder, precies als Jaapie het zich denken kon; met den stillen, schranderen, vroolijken blik een oogenblik wachtend op de stoep, als om hen te lokken naar zich heen, en hen plots te overrompelen en te overweldigen en te overklateren met zijn goede boodschap, met het schitterende wonder, dat hij in zijn eenvoud had meegebracht en dat hen allen opeens in den gloed van het levensfeest zou zetten, tot lichtende vreugdigende oogen, tot krielend juichende kelen, tot overbuigende lichamen en lichte dansende voeten. . . . Dat zij allen mochten rondgaan in het huis, tegen elkaar dansend met lachende oogen. . . . En elkaar omarmen in een herborenwording van de liefde, met de als zwaar licht in het hoofd wegende zekerheid, niet het leven in de wereld te zullen moeten verbrenen in de grauwe afgescheidenheid van den druk, maar te zullen mogen gaan in de warme koestering van het bezit veler genietingen, en wezenlijk en wonderlijk-werkelijk, in een gloeiend-beleefbare tastelijkheid te mogen weten, dat zij nu zouden schrijden over de sombere grenslijn van het kommer-land heen, naar de wereld ginds, die hen altijd in haar malschen veilig-warmen

glans was voorgekomen als de eenige eenvoudige werkelijkheid van het bestaan, waarbij het slechts mogelijk en goed was te leven. Toen Jaapie er aan dacht, aan de mogelijkheid, dat zij allen, vader en moeder en de kinderen, gelukkig zouden worden, rilden huiveringen van vervoering door zijn lijf, koud en heet, langs zijn rug, en door zijn hoofd, dat scheen te spannen en van heerlijkheid leek een oogenblik te zullen bersten. O, God, hen gelukkig te zien! Was het niet om te schreien? En toch te voelen alsof het feest op de wereld was?.... Jaapie zat stil op zijn hurken, en droomde; goud-brandende tranen schitterden bevend voor zijn oogen. Hij huiverde, het was of hij ziek was en toch gelukkig, o, gelukkig.... Als het nu niet anders werd, als het nu zoo bleef, dit, zooals-ie het nou mogelijk dacht.... Als dat nu werd, straks, over een uur, daarzoo, dadelijk....

Door de geluiden van steengoed, die tinkelden, door eentonig geneurie en gestamp van kinderen achter zich, geraakte hij weer met een even-kouden schok tot de dadelijk-scherper levende voorstelling van den dag. Moeder had al koffie gezet; ja, het duurde wel lang, en het duurde voort. Dat was wel pijnlijk. Nu het verlangen drong, was elke stap, die aanschoorde om den hoek van den kelder, en die niet van hem was, een teleurstelling, die een klein schokje van smartelijkheid stiet, als een licht ijheidje van wanhoop, van de leegte der inzinking voelen om zich heen, een bonsje, een klein langszwiepinkje van het ongeluk, met een prikje, een fel adembenemend prikje in zijn hart. Dat bracht dan wel lange poozen van ontmoediging, van angst, waarin de oogen den blik hooger schenen te richten, dieper de ruimte van het verbeelden in, waar, achter het goudig gebied van de vreugde, de grauwe, kille, vochtig-zieke kuil was,

wijd en hol en grenzeloos en diep, en duldeloos-martelend van wee-bevang; een vernedering door de schrikkelijk-onverwinnbare vijandigheid van het lot, dat niet de begenadiging verkoos te schenken en zwijgend heenging, wegging, heentrok, en weer onzichtbaar werd.... voor hoelang? voor altijd?....

Die diepe inblik van de verlamrende ontzenuwing eener mogelijke teleurstelling, deed hem nog banger naar goede uitkomst snakken; en het verlangen naar Vader's terugkeer werd smartelijk-prangend, en de boodschap levenwekkend of doodelijk die hij brengen zou. Het werd al middag en Moeder en de kinderen waren al vele malen om beurten in den voorkelder komen kijken, toen Jaapie opeens, in een flits van gewaarwording en bewustmaking, zijn vaders kop zag, den verwilderd-harigen kop, met kleine plekje wang en een kleinen, opwippenden stompneus in den grooten, woest-ingegroeiden baard tot dicht onder de kleine ontstoken oogen.

Jaapie bleef staan. Hij voelde zich wit worden.

„Heb u verkocht?” vroeg hij ingehouden. Er was een koelheid in Vader's houding, die zijn dringende uitgelaten hoop al een knauw had gegeven, een vastgrijpende verkillung, waarvan het kind zich nog geen rekenschap gaf in het onzeker uitblijven van het bescheid. Moeder had al geluid van Jaapie vernomen en was uiterlijk-rustig naar voren gesloft, en met de dunne brauwen in rimpels gefronst op het smalle voorhoofd onder de armelijke weggetrokkenheid van het haar, scherpte ze een blik als in de spanning tot spreken en vroeg: „Nou?”

„'k Ben 'm kwijt,” zei Joede, „wat wi' je meer? — 'k ben toch uitgegaan om 'm kwijt te worden?”

„Wat an gehad?” vroeg ze in denzelfden toon.

Jaapie zweeg, met zijn blikken en zijn uiterste

kracht drinkend en slurpend al wat aan Vader te onderkennen viel.

„Wat rechtschapens?” nikte Moeder vertrouwelijk, „ja? wat goeds?”

Joede stond in den kelder, bij de vodden, en zag naar zijn vrouw en Jaapie, met een oogoptrekken als een minachting tegenover het gebeuren, en vertelde. Hij had zich moe geloopen, hij was op. Hij was de halve stad door geweest, sjouwend met de tafel op zijn hoofd, steeds gezonden van den een naar den ander, steeds, ondanks de vele teleurstellingen, hopen, iets van zijn gelukje terecht te brengen. Hij was vol verwachting van huis gegaan, in de diepte van zijn weinig geopenbaarde hart, even hartstochtelijk als Jaapie zich stellend tegenover het wonder van de plotselinge gelukkig-wording als in biddende ontvangelis. Maar hij had spoedig gemerkt, dat zoo het wonder ergens in de wereld leefde, — en het leefde, het moest leven, dat wist hij zeker — het niet van plan scheen te zijn, den kelder van Joede Hamburger te bezoeken. De direkteur van het Museum, in bevenden angst bezocht, had hem met zijn goedge onderschatting en zijn beklagende scherts de eerste helft van zijn verwoesting toegebracht. Hij moest maar naar een antiquair gaan; misschien voelde die er wat voor; 't was niet heelemaal echt, en algemeen, zeer, zeer algemeen.

„Algemeen.... algemeen....” had Joede na loopen mokken. „Wat deed-ie met die schmoesies? Neem 't of neem 't niet.... algemeen.... algemeen....” En hij had zijn hoop wat getemperd met de inschikkelijkheid, waarvan de nood zoo gemakkelijk den handgreep leert, en zijn verwachting maar dapper en met de taaiheid van zijn ondoodbaren levensmoed verschoven op den antiquair, die hij na een half uur wan-

delen met de tafel van tien kilo op zijn hoofd, bereikte. De antiquair had ook geglimlacht, een weinig goediger en een weinig zelfingenomener dan de museum-directeur, en had Joede een paar gulden winst geboden. Maar Joede was heengegaan en had zich daarmee heel wijs gerekend, want als de tafel wát waard was, was ze ook een boel waard. Na nog door vier kooplui in zijn dappere hoop te zijn gekrenkt, begon hij te gelooven, dat de groote dag dezen keer nog niet voor hem gekomen was, en hij begon er zelfs al weer een weinig aan te twifelen of hij wel ooit zou komen. Want hij was al wat moe en warm geworden en de kooplui hadden hem al gehoond in zijn brutale verzekeringen omtrent de waardevolle echtheid der tafelpooten; en twee hadden zelfs kalmweg na even kijken geweigerd te onderhandelen en hem heen gezonden, met zijn tafel en zijn bewondering-eischende aanprijzing en zijn overmoedige verwachting. En zoo was hij eindelijk met het bodje van den vijfden antiquair nogal blij geweest, en vooral ook blij, dat hij de tafel kwijt was, want zijn schedel deed ellendig pijn, zijn schouders en leden hingen verwrongen, en zijn geest was afgemat van al de gespannenheid en de langzame afpijniging van zijn hoop en zijn vreugde.

Joede vertelde eindelijk aan zijn vrouw en Jaapie zijn verkoop: dat was alles.... wat kon me der an doen? 't ding wàs niks, besloot hij maar dadelijk, 't was heelemaal niks, heelemaal niet compleet....

Jaapie had de oogen niet van Joede kunnen afwenden; de gang van de geschiedenis der tafel boorde als een martelwerktuig door zijn vleesch, alle leden en alle zenuwen saamkrimpens van de pijn der verdroevende, moordende ontgoocheling. De gemakkelijkheden, waarmee zijn moeder's harde onge-

loof den ganschen ongelukkigen loop van het gebeuren dadelijk gereed aanvaardde, verbitterde hem. Hij was wit geworden en zijn oogen stonden wijd, zijn mond trok samen omdat het schreien nabij was.

„Wat kan me d'r aan doen?” vroeg Joede, die iets van zijn verandering gemerkt had, „'t was niks.... 't wàs niks....”

„Wat dan?” vroeg moeder, naar Jaapie omkijkend.

Jaapie had nog niet alles gehoord; hij stond te hijgen, met op en neer bewegende schouders. En al wist hij al wel dat het groote, bloeiend-goudene geluk van zijn droom van enkele uren geleden al weer verstooten was, hij wilde toch alles hooren, tot het laatste toe de gunst van het lot afsmeekend in de stilte van zijn angstig beleven. En met zijn keel vol proppende zenuwen die hij vergeefs trachtte te verbergen, vroeg hij heesch:

En wat.... wat heb u d'r an verdiend?.... wat heb u verdiend?”

„Vijf gulde....” zei Joede zenuwachtig, als een bange bekentenis en een troostend, tot aanvaarden kalmeerende mededeeling tegelijk, „'k heb ze maar genome.... wat moest ik doen? As 'k verder gegaan was, had 'k er misschien nog minder afgekome....”

Zijn groote begeerens onder nijpende kwelling verschrompeld, had Jaapie tot het laatste oogenblik toe een klein, klein wonder verwacht, een kapitaaltje, dat niet alle dagen genoemd werd, een hoopje geld, dat groot zou lijken dan, en waarvan een klein glanzend feestje in huis zou kunnen worden gevierd. Toen Vader alles gezegd had, en er niets meer overbleef dan de onvermooibare werkelijkheid van die vijf gulden, een alledaagsche klank, een onuitstaanbare doffe egaalheid, een vloek van onverbiddelijke voortgang in de sombere gebrekkigheid van nu, — en al het

andere werkelijk, wezenlijk weg — zonk een ondukbare wanhoop van verdriet en opstand in hem neer. En in de marteling van zijn onmacht tot verdediging tegen dat onrecht, dat nu dit, hier, vóór hem, weer en weer langs hem heen had doen gaan, van hem weg had genomen voor altijd, — stiet hij alle aanklacht tegen die tot snikkens en trappens toe verbitterende misdeeling op het eenige dat hem van deze brekende bezoeking was gebleven: op zijn vader, daar, vóór hem, die het gedaan had, die weg was geweest en dien hij gevolgd had met zijn heete vervoering en zijn brandend en snakkend verlangen, en die daar nu immers aankwam met zijne sarrende gematigdheid en hem het doodvonnis zei van zijn innig, stil gekust en omstreeld geluk. Hij was opgestaan en, zijn hoofd alleen op zijn blauw-aderende hals zijn vader toegewend, riep hij gesmoord door een pijnlijke spleet van zijn dichtgekluwde keel:

„Vijf gulde?.... vijf gulde?.... is dat alles?....”

Joede schrok van zijn tot stikkens toe gepropte, smartlijke drift.

„Ja,” zei hij bang, en met een niet geheel uitgesproken, even achter zijn bewustzijn helderend medelijden: „wat wou jij dan? wou jij dan meer? kan me dat dan dwingen? kan me daar dan wat aan veranderen?....”

Jaapie's oogen waren met gloeiende, bijtende tranen volgelopen. Hij voelde dat het zoo was, onverzettelijk; in zijn zware wreedheid voelde hij het ongeluk van de teleurstelling in zijn lijf en zijn gedachten gevallen. Eerst kromp hij ineen van de pijn der wanhopige geslagenheid; het was alsof zijn hart samentrok en alle bloed week uit zijn in priemenden greep geknepene lijf, uit zijn lamgebeukte leden, en van zijn als in een ontmoeting van den dood ontspierde oogen

weg. Dan stiet het en dreef het in hem tot verzetten en wreken, en alle kracht scheen, met droefenis doorladen, terug te keeren en op te kruipen als een sombere driftige, zoekende aanval, naar die ééne plek, naar zijn arme berstens-beladene hoofd, dat onder dien aandrang in een vernietigenden breuk scheen te zullen springen van pijn. Zoo, in die donkere persing van wee, terwijl zijn keel zat toegesnoerd en het zwart en rood van de uitzinnigheid langs zijn oogen trok en trilde als een floersende en laaiende wolk, wrikte hij met zijn groenige gore hoofd, waarvan de kaken beefden onder het trillen der schreiende lippen. En niets meer volgend van de afwikkeling der werkelijkheid, barstte hij zijn wanhoop uit tegen zijn vader, die daar ook zoo kalm scheen te blijven staan, met zijn aanvaarding van het verdoembare kleine beetje, waaraan hij, Jaapie, na al wat er in hem gebeurd was, immers niets had, niets, o god, heelemaal niets.... Hij stond te trampelen tegen den grond, springend van spijtige drift en hij barstte in gebroken huilen uit.

„Prul!” schreeuwde hij, „Prul!.... Prul!....: je bint een vuile stomme prul.... dat ben je, dat ben je.... hoor.... hoor.... hoor!.... prul!.... prul!....”

Om zijn brandend verdriet te ontladen, schreeuwde van angstige bewustwording hij door, met zijn roode heete hoofd en zijn schorre huilstem. Maar hij sloeg plots met een ijzigen schrik terug, want als een dier, bitter van onbeheerschte spijt en miskendheidsgevoel, was Joede op hem toegesprongen en had hem met één in zijn woesten vaart tegen den grond gesmeten. Jaapie voelde het vernietigende van zijn vaders drift, en dadelijk, in een losbreking van bangere pijn, zijn eigen onrechtvaardigheid, en de onafwendbaarheid van het nieuwe ongeluk,

de breuk met zijn vader, dat nu wel een bloedig verlies scheen voor altijd, opeens veel dieper nog dan dat andere.... De slagen en trappen beukten op zijn lijf en zijn hoofd en zijn gezicht, want Joede was blind van drift en sloeg maar en trapte en schopte, tot Jaapie lag te kermen op den grond, ongelukkig al van schaamte alleen, en toch schaamteloos tegenover de onduldbare pijn, die de verzachting van het schreeuwen wel behoeftte. Waanzinnig van drift sloeg Joede door. Hij wist niet meer wien hij sloeg. Na Jaapie, het brutale kind, dat allen eerbied vergeten had en hem schandelijk beleedigde en miskende, en na den als gelijk-volwassen deelgenoot van het geheim der stille verwachting die hem de schuld verweet der mislukking, sloeg hij voort om de wereld, het lot, dat hem verongelijkt had; hij sloeg zijn eigen teleurstelling uit, hij sloeg de tafel, hij sloeg alle slechte treffing van zijn leven, de bittere ergernis der faling van zijn gang; en hij scheen te zullen doorhameren en trappen tot hij zich moe zou hebben geslagen, en zijn zenuwen, bevredigd, hem de rust van het evenwicht der aanvaarding en van den voortgang zouden herschenken. Onder het luid geschrei van de kinderen, die Jaapie zagen liggen kronkelen van de pijn en angstig waren geworden van den boozen bloedigen twistgeest, had Moeder Joede bij den arm gegrepen en geschud en getrokken: „Hou op, Joede!” riep ze, „hou op, Joede, je slaat 'm dood! Hou op Joede, bega geen ongeluk, zeg ik je.... Joede?” kreet ze. Met geheven handen liep ze verder den kelder in van hen af, en stiet haar wanhoop en haar haat uit: „Dat heb ik d'r van,” jammerde ze „van die vuiligheid, dat is mijn deel, o god! o god....!” Zij rende weer op Joede toe, en trok en sleurde hem nu weg, met al de kracht van haar angst voor een ongeluk, daar

Joede steeds zinneloos doorsloeg en Jaapie niet meer luid kon schreeuwen van de uitputtende lijfsmart. Hij begon nu te kermen, en na te schokken en zacht verknepen uit te huilen, met zachte hooge piepende pijngeluidjes en het onzegbare verdriet van schaamte en spijt en donkere ontzenuwing, dat nu wel nimmer meer te heelen scheen. Want hij had in een ootmoedigen spijt zijn vader om den hals willen pakken, maar hij kon nu niets daarvan doen, en het scheen nu wel of het ook nooit meer zou kunnen gebeuren. Hij kon niet eens verder doordringen in de overweldigende verwikkeling der ellende waarin hij neerlag, want alles van de groote, sterke wereld was hem nu vijandig. Hij vond alleen nog de vodden als eenige bekende vertrouwelijkheid en hij wierp zich daar in neer, tusschen een hoopje wol, waarvan de duffe geur hem als een vertroostende beschutting was. Moeder was voor Joede gaan staan, en als in een aanval tot hem, ook half huilend, spuwde zij haar spijt uit over alle verstorende ongeluk: „Dat komt van jou vuile praatjes!” schreeuwde ze met een snik in de keel, „ja, van jou vuile praatjes en je vertelseltjes... dat je 'm heb opgewarmd, jij stapele gek, jij gek, daar komt dat allemaal van, dat ongeluk... dat ongeluk...!” Zij barstte eindelijk in snikken uit, en bleef staan met de schort aan haar oogen, de tranen wisschend, die nu vol en brandend aandrongen. De kinderen huilden angstiger op, nu het huis overvallen lag van het twistrumoer en het geschrei der grooten, en Joede, boordevol machteloze spijt en onuitzeggbaar medelijden omkijkend naar Jaapie, die zich in een nis van afwending met zijn zachte lange versmoorde uithuilen tusschen de vodden had opgesloten, hield alle antwoord terug, en bleef staan. „Sta op, Jaap,” riep hij nog even zacht, als een vriendschappelijk-

gelijkstellende verteederling. Jaapie bewoog even, maar gaf geen antwoord. Hij had te veel pijn om zich nu te kunnen verzoenen; hij voelde nergens uitkomst tegen de wereld, die hem in zijn sidderend-naderende omhelzing teruggestooten en verslagen had; hij was grenzeloos bekommerd om zijn vader en zijn moeder en om zichzelf, en dook zijn schokkende hoofd dieper in de vodden, waarvan het krieuwelende vuil klitte aan zijn nat-heete gezicht.

Joede bleef stil staan. „Moet je niet opstaan Jaap?” vroeg hij nog eens, „en je gezicht afvegen? en naar binnen gaan?” . . . Hij zag het kind neen schudden en wendde zich af en bleef staan en scheen een oogenblik niet te kunnen voortbewegen. In zijn hoofd drong nu binnen alle diep-donkere wezenlijkheid der dingen en het was alsof hij zich voelde volloopen met een doorpijnend vocht, van ontstellende en brekende droefenis, dat overal in het stilkrimpemde lijf binnenvloeide, als een zwaar bevangende doodelijkheid. En hij vond als eenig overblijvende gedachte het voornemen, om Jaapie, zoo gauw het mogelijk was, alle vriendschap en alle warmte te geven, waarmee hij hem van zijn spijt en zijn boetwilligheid kon verzekeren, hem en zichzelf en den anderen aldus troostend en vergoedend voor het leed, dat de tafel hen had aangedaan, door hen vandaag niet te hebben rijk gemaakt.

IN DE ENGTE.

IN DE ENGTE

REEDS voor de tweede maal dien dag kwam boer Lammers terug van zijn zieke koe. Hij geloofde niet meer dat ze het er levend af zou brengen en zag maar verder af van de dure vee-arts-bezoeken. Hij beschouwde het ongeluk als een knauwenden slag, als een van de vele knauwende slagen, die hij in de laatste jaren van den Hemel te ontvangen had. En hij liep zich moe te peinzen, hoe hij zijn beetwortels weg zou krijgen, om met de opbrengst, zooal niet uit den nood te geraken, dan toch iets van zijn vele achterstalligheden te kunnen vereffenen. En zoo weer een weinig moed te winnen, om, hoe zwaar ook, althans weer voort te kunnen boeren.

Een groote staking was sinds een maand als een bolle drieste wind van verzet, als een zwellende hoos van verontwaardiging, als een korte, machtig-besloten stormloop op onderdrukking en knechtschap over het land gevaren, allen voortgang aantastend en opnemend en meevoerend in de vlucht van zijn bewust-vermetele, hooggestemde drift naar het groote, elke daad vooruitschitterende feest van de vrijmaking. Een stuk van de wereld scheen onder dien aanval ontzenuwd neer te liggen, en kreunde en kreet van machteloze woede; en hier, onder de wijde warme

openheid van land en water en hofsteden, tusschen den tragen gang van het stilverdagende leven der zorgelijk zwoegende en biddende boeren, trilden de zwiepend-getroffen zenuwen van het dagbestaan reeds verlammend door van uit de in ontredde ring en overvallenheid krampende stad.

Boer Lammers had het midden in het moeizaam wurmende bedrijf van zijn kleine pacht-erfje voelen komen, als een ziekte, door den onrustigen boosaardigen verdoemenis-zoekenden geest van fabrieken en werkplaatsen en kaden overgeademd naar zijn gebied van grond en hemel, krenking en verderf brengend overal. In vervoer en grootbedrijf was alles stilgezet. De suikerfabriek, die zijn beetworteloogst gekocht had, werd sinds eenige weken door een paar vreemde, met moeilijk geweld behouden krachten, in schamelen schijn van voortgang bewaard; en de werklieden, die hij voor laden en lossen had aangenomen, zelfs de daglooners uit de buurt, hadden man voor man uit saamhoorigheidszin geweigerd een schop voor hem ter hand te nemen.

Boer Lammers was in groote moeilijkheid. De jaren werden slecht; de pacht was, zelfs bij ontberend leven, slechts met grooten zorg op te brengen en hij wachtte op het geld van de beetwortelen om zijn derde termijn af te doen, waarmee hij al twee maanden achter was.

Het was de eerste keer in zijn leven geweest, dat de groote strijd ginds in de nieuwe wereld hem had gegrepen, en hij had met verwijde oogen voor de kalm-weigerende werkers gestaan, en zijn schade niet kunnen gelooven, en zijn armen in de lucht geslagen van onwillige verwondering en woede en teleurstelling. Hij was naar de stad geloopt om anderen te zoeken, hooger loonen biedend en steeds

bij de nieuwe weigeringen zich verslagen opwindend, en hij was half-ziek van spijt en toorn teruggekeerd, toen hij zag, dat hij zijn beetwortels moest laten liggen, terwijl er toch arbeiders waren en een boer, die loon wilde betalen. Dat hij zijn geld er niet voor kon ontvangen en weer een moeilijken gang zou moeten doen, om voor de derde maal uitstel te vragen bij den pachtheer, ten einde niet weer een koe te moeten verkoopen van de twee, die hij straks nog zou overhouden. Een paar dagen had hij uren achtereen aan den wal gestaan, uitblikkend over het water naar de verrijzing van de stad, met de woelende onrust in zijn hoofd en verwenschingen in zijn mond naar dit nieuwe geslacht van immer gering geschatten, dat dan nu ook nog met de ziekte van hun diep-vijandigen opzet zijn huis was komen treffen. Toen had hij eindelijk tegen ongemeen hoog loon een paar boerenjongens uit de buurt gevonden, die met zijn ouden koppigen vader samen dien morgen aan het werk zouden gaan, en die, schoon zijn hoop op uitkomst ook al weinig bestendigend, toch zijn redelooze hardnekkigheid zouden stijven met de schamele vorderingen van hun te langzamen en te kostbaren arbeid.

Toen hij bij zijn erf gekomen was, zag hij dat de schuit, die voor den wal lag, verlaten was; op den bodem lagen slechts een dun laagje gele vruchten verspreid, onbeduidend, nauwelijks merkbaar. Hij zag rond; zijn oudste dochttertje kwam den hof uit, het bruggetje afgehuppeld door den boog die haar beide knuistjes met het springtouw over haar blonde hoofdje sloegen.

„Woar binne Joacob en Piet en groovader dan?” vroeg hij: „hè....? binne die dan niet meer hier?”

Het kind hief haar hoofdje op, met graagte vertellend.

„Binne weggegoan,” zei ze springend.

„Wat weggegaan,” vroeg de vader, niet tot vriendelijkheid in staat.

„Om schofte?”

Het meisje schudde haar hoofd en sprong door.

„De stakers benne geweest,” vertelde ze hijgend, „en ze hebbe ruzie gemaakt.... mit Joacob en mit Piet ook.... en groo’vader het ook mit ze gevochte.... en doe binne ze allemoal weggegaon.... en Joacob en Piet ook, die binne noar hois gegaan....”

Boer Lammers zweeg. Hij zocht rondom zich, zijn handen in zijn broekzakken tot vuisten gebald. In de verte zag hij een wolkje mannen stadwaarts gaan: de stakers. In het rustige gaan na het afdoen van hun werk voelde hij hun overmacht; hij voelde zijn bijtende vernedering, nu zij zoo kalm waren gekomen om hem hun slag toe te brengen, en weer heentrokken in de vreugde van hun zekerheid, zonder naar hem om te zien. Zijn aderen zwollen op zijn slapen en zijn hoofd werd opgeperst rood; hij stiet een nijd-spuwenden vloek uit hen achterna, en het kind keek verwonderd-bang naar hem op, en sprong dan weer door haar touwtje huppelend om hem heen, om in zijn gezicht te zoeken.

„Goa noar binne maid!” barstte plots de vader los, en weer angstiger naar hem opblikkend liep het kind huilend heen.

Van den slootkant, tusschen de boomen uit, kwam toen de oude Lammers aangedrenteld, een groote bloedschram aan zijn slaap.

„Wel....,” lachte de zoon schamper, „bi-j’ ook al staker ’worre....?”

De oude bleef staan met geslagen blik.

„k Durreve d’r niet an, jong,” zei hij, zijn hoofd onder het spreken steeds schuddend van ouderdoms tragelijkheid.

„Wa' durref je niet, wa durref je nou niet....,”
hoonde stilletjes boer Lammers. „Hai-je mit ze ge-
vochte? Je kan doch nog wel teuge de loie stinkers
op, wa? da's doch maar allegaar schoorem, wa'?”

„We stonge an 't werrek,” vertelde de oude onder
gedurig hoofdschudden, „da was net zoowa' teuge
ellevē.... doe kwam d'r 'n troepie van stad af....
en da' kwam zoo bai ons staan.... Ik zeg: jonges,
deurwerreke, zeg ik.... loa de satansche smeer-
lappe moar komme, zeg ik. Ik zeg: dan sloa we ze
mi' de skop de kop in.... Moar Joacob en Piet die
woare al da'lijk bang.... die liepe van de schoit of,
want ze wazze d'r mit 'n heele köppel.... Nou doe
gong ik van zellef door.... Maar doe kwam d'r
een op main of.... da' wou proate zai-die, en da'
gong mi' sain radde tong van allerlai proatjes....
van de werrekman.... en van mekaar in de rug
valle.... en de pas ofsnaie om de boel wa' beter te
kraige.... en da' was dan voor de vraihaid van de
werrekman.... Ik zeg wai binne doch ook vrai om
te werreke.... doe zait-ie nee, zait-ie da' bi-je niet
zait-ie. Ik zeg da' bin ik wel zeg ik.... en ik zeg a'j
niet weggoat zeg ik, dan za'k je mi' de skop je godde-
looze kop in tweëe hakke zeg ik. En doe neem ik
de skop en doe wou ik 'm d'r een geve.... doe kwam
d'r een van achter en die gaf m'n 'n knauw tegen m'n
sloap.... doe liet ik de skop valle vanzellef. Maar
da's niks.... das nie' zoo erreg....”

Boer Lammers beet op zijn lippen en stond te
steunen van spijtige verbolgenheid.

„En nou loa' je de boel d'r moar bai legge hê?”
beet hij, schommelend op zijn voeten van ergernis,
„nou loa-je main moar veur alles opdraaie hê?....
da' mot nou maar zoo hê?”

De oude hoofdschudde:

„Ik bin te oud,” zei hij gelaten, „da's geen werrek meer veur main.... ze binne main te machtig....”

Boer Lammers zette zich pal voor hem neer.

„En a'k nou is bai je gong stoan....” zei hij gram-mend, „en ik nam een groot mes in main hande, en a'k nou bai je gong stoan mit een pestool.... en ik sneed en ik schoot d'rloi pens zoo merakels kapot.... da'ze allemaol op de vlucht sloege....”

De oude zag hem aan. Hij herkende zijn eigen jonge, blindwrokkige, tot uitersten van moorddadigheid drijvende hardnekkigheid; maar hij had gezien dat die hier onmachtig zou blijven.

„Ik bin te oud....” zei hij hoofdschuddend, en keerde zich peinzend naar den kant van het water. „A'k 'n jong kerel was.... dan wos 'k niet wa'k dee.... want da's arreg genogt.... da's slim....”

Boer Lammers zag zijn vaders' beslotenheid, en hij voelde nu voor goed zijn onmacht en hoe de laatste hoop op eenigen wreken den tegenstand aan die vijandschap hem ontzonk.

Hij liep naar binnen om eenige bevelen te geven, en te zeggen, dat hij naar Jansen ging om uitstel te vragen, want de betaling der huur, die door alle kwaad het eerst werd geschonden, was ook het eerste, waaraan hij met angst moest denken.

En hij ging, na de vele terging, teleurstelling en ontmoediging, met een gering blijf sel van hoop op een voorspoedig herstel der dingen, den warmen, frisch-doorwaaiden weg op, langs de groote olmen links vol lispeling en geruisch, met daarachter, in een zachte, ver-diepe glooiing, het weiland van den polder, waaruit de wind zoetige geuren opdreef. Rechts was het breede heenvlietende en heen-koerlende water, anders, hier dicht bij de stad, vol levendigheid van het kleine geweld der bootschroeven en motoren

en van het rookgepluim en geklink der werven en fabrieken. De rivier danste nu stil heen in de beweeglijke volheid van haar bedding, als een fraaie weelderigheid; de lichte overkant met zijn in de zon en tegen het fijndampige blauw van den hemel pittig-frisch kleurende bouwselen stond als in een spijtige verstijving, waarin de macht-gedijende wil van den arbeid hem met onverbiddelijke stelligheid had achtergelaten.

Het was tegen twaalfen, toen hij met een hart vol machtelooszen wrok en vol bitterheid het tuinhek van den pachtheer weer achter zich dichtsloeg. Hij had roodige koortsvlekken op de wangen, en zijn oogen lagen diep te gloeien van den verdoken haat, die getemd en getergd en verbeterd, zijn ingewanden in hem scheen weg te branden. Zijn kop hing neer; het was alsof er op gemokerd was tot hij duizelde. Terwijl hem de zakken werden volgestopt met lekkers en sigaren, had hem de pachtheer koelweg zijn moordende als onherroepelijk uitgesproken boodschap aangezegd: van een nieuwen huuropslag voor het volgend jaar. Het boeren was een goed werk, zei Jansen, het kon er wel af, en hij vertelde lachend, dat hij nog pas Lammers' kinderen gezien had, en dat zij er zoo frisch en zoo vroolijk uitzagen. Het waren lieve kinderen, zei Jansen, hij moest de lekkernij maar goed voor ze bergen; zijn vrouw was dol op kinderen. Bij die vernedering was een oogenblik in boer Lammers de drift van al zijn bloed omhooggezied, was zijn bittere haat in hem opgejammerd om uit te breken en den vriendelijk-lachenden vijand te vernietigen, en zijn huis en zijn hof en de stad en de gansche, stekende, tartende, opjagende wereld. En die smartelijk-opvlagende kracht was terug-

gekomen in hem, zonder haar werk te hebben gedaan, en haar gift had zich verspreid in zijn lijf en zijn bloed, tot een walging; hij had de prop van den eigen gal moeten doorslikken en gesidderd van het leed dier doodelijke bitterheid. Want hij had een oogenblik met wilde oogen opgezien naar den pachtheer en zijn huis — en hij had een oogenblik gevoeld, in een snelle doorflitsing der bewustheid, de machten die hem van die hevig-begeerde wraak terughielden, buiten hem en in hem. De pachtheer met zijn huis en zijn eigendom was buiten hem, en in zijn binnenste vermoordde hem de vrees voor de misdaad der opstandigheid. De pachtheer was groot en machtig; hij was ontzagwekkend en beheerschte Lammers' erf en land en zijn vrouw en zijn kinderen. En aan die macht en aan die ontzagwekkendheid en aan zijn recht tot bevelen en regeeren leefde van den goddelijken glans, die, boven alle begrip van menschen, in haar wereldbesturende verhevenheid niet zonder vrees voor ondergang en verdoemenis was te weerstreven. Door die lang gekweekte en bestendigde angst voor de overdaad en de wereldsche meerderheid was zijn kermende begeerte naar verzet en rechtvaardiging teruggeslagen en neergejaagd. Vernederd als een hond had hij toen zijn verzoek om uitstel nog slechts kunnen stamelen, zich beroepend op de staking, die hem belette, zijn geld te ontvangen, en zich beklagend over de ramp, waarmee de dood van de koe hem weer zou gaan treffen. Na een zwijgenspoos, die als een diepe kuil van boczen heimelijken haatgeest tusschen hen beefde, was zijn verzoek hem slechts aarzelend en als een zeldzame duldning toegestaan. En hij was heengegaan, met zijn pet in zijn hand groetend, en met zijn sigaren in de eene zak en de zoetigheid voor de kinderen in de andere, als

een tot verdooving nijpende sluwe kneveling. En met het onuitschreeuwbare leed van zijn onderdrukten toorn, dat zijn gang wankel maakte van ondragelijke beladenheid.

Hij drentelde rond over den weg, aarzelend en keerend, alsof hij niet besluiten kon, het huis van den pachtheer ongeschonden achter zich te laten. Zijn nog jonge, bleeke, koortsig-gevlamde kop hing neer, met die pijnlijkheid van de wijzerplaat eener fijne veerkrachtige schaal, die dreigt te zullen knappen van groven overlast. Intusschen hadden zijn voeten hem reeds verder gedragen; hij was het hek van de groote villa al voorbij, en liep den kant van zijn huis op, onwillig overgeleverd aan het gareel van den dwingenden voortgang. De zon zat op de schitterende hoogte van den nazomerdag ten troon, aan den hemel vol strijd van als groote pluimige vogels jagende wolken, over lucht en water en land en leven liefelijk regeerend.

Hij liep langen tijd over den korten afstand naar huis, en toen hij bij zijn erf kwam, en daar zijn vader gaan zag, met de bloedschram nog nat aan zijn wang, overwonnen, was het als kon hij zich niet weerhouden, iets van zijn marteling te ontladen, en liep hij, voelend hoe hij zichzelf wondde, in dien teugelloos-uitbrekenden drang op den oude toe.

„Je hoeft niet meer bai me te komme hoor!” kreet hij, „want ik skop je van 't erf af hoor!”

De oude bleef een oogenblik staan, geplant op zijn kromme wijdgespreide beenen, en schudde weer zijn hoofd.

„De mo'j niet zegge,” ried hij en keerde zich dan om, om heen te strompelen. Zijn woorden vervlogen ongehoord in de ruimte.

Vol stille gilling van wanhoop in zijn hoofd, om

dit nieuwe bijtende en toch onherstelbare wroegingsleed, stiet boer Lammers zich voort, het bruggetje over en den hof in. In het middaguur, terwijl de zomer al haar krachten scheen in te spannen, om ze in één groote en steeds gedijende vreugdegift uit te storten over de aarde, lag het erf, onder de steeds zuiverende, verjongende koelte van het water, als een verteederling achter den witten dijkweg in de laagte. In een volkomen afzonderende en zoete rustigheid omstonden de korte wijd-getakte vruchtboomen het grijze, groengelukte huisje met de schuur daarachter; door de hooiige geuren van den polder zoemde er gezang van insecten, en er ging vriendelijk gekakel van trippelende kippen over het gras, als in de liefelijke vredigheid van een kloosterhof. Weinig klimop kroop als een zachte besluiping van teedere genegenheid op tegen het lichte grijs van den eenen muur; over den anderen hadden twee ruizelende popels hun lenige fijnegroene bovenlichamen gelegd, aangedrukt tegen het dak en den nok zoekend, als hoopten zij nog eens het gansche huisje te kunnen omgrijpen in een zacht-hartstochtelijk verliefde omhelzing. Van binnen klonk zacht geklink van lepels en hakkend kindergepraat. De vrouw verscheen aan de deur en riep hem met haar zangerige stem toe, te komen eten. Boer Lammers slingerde zijn lijf door den hof, boordevol van wanhoop, spijt en woede. Hij voelde allen strijd te moeten verliezen, en wilde toch al zijn bitterheid uitleven. Hij liep naar achter het erf op, langs de oude vergroende varkenshokjes, de begroeide kalverschuur, en de stil-droomerige plek, waar oude weggeworpen stukken tuig in de kalme zon lagen te stoven met die molmige mijmering der in warmte verterende stof, waaruit de rust van uitgestreden leven schijnt op te suizen. Maar hij kon nergens de verstillng vinden van zijn

opjagende ontzinnende verbittering. En hij dreef zich naar binnen, om zich met weinig bitse woorden en verborgen blik aan tafel te zetten. De kinderen zaten reeds te trampelen en van de schaal te snoepen, daar vader hen zoo lang had laten wachten. En men ontblootte het hoofd en kruiste zich borst en voorhoofd, en bad. Boer Lammers had onder het oogensluiten aan niets van zijn gebed gedacht; hij had een hevigen tegenzin gevoeld in de ootmoedige overgave, hij was niet in staat voor den geringsten deemoed iets van zijn opstand te breken. De vrouw vroeg of hij uitstel gekregen had, en hij knikte; zij had zijn wilde oogen gezien en vroeg niet verder, maar snauwde bij de onbeduidende ondeugendheden der kinderen. De lepels klikten met het drukke en onregelmatige geluid van een onvoegzamen honger door de kamer, die was zonder een enkel woord. Opeens, terwijl van dicht langs het huis op den weg het zacht gedruisch van rijtuigbanden doorgromde in de kamer bij het dartel getwink van een hoofdstelbelletje, riepen de kinderen vol hunkerige bewondering:

„'n Raitoig.... 't raitoig van meheer Jansel!”

Zij lieten zich van de stoelen glijden, om naar het raam te gaan en de equipage na te zien. Boer Lammers sprong op, met een hoofd, waarnaar alle bloeddrang gestegen scheen, rond witte plekken van beving bij neus en mond, en oogen, waaraan het pupillenleven scheen ontnomen. Hij zag wild om zich heen, als om zich op iets te werpen, met een aandrift om naar buiten te loopen. Dan zette hij zich weer half neer en stoof opnieuw op, en begon luid-keels door het huis te schreeuwen:

„D'r hai-je n'em weer.... d'r rait-ie weer!” riep hij steeds hooger krijtend. „'t Is allemaal voor hem.... wai hewwe d'r niks van.... allemaal voor hem.... da' kan raie.... da' kan wel raie!....”

Hij was weer opgesprongen en liep de kamer uit, rennend als een met gloeiende staven gepijnigd dier. Hij stond op het erf en zag het rijtuig gaan, rollend in zijn zachte, veilige weelderigheid en zijn rustig onderhouden glans, en met even weinig bekommernis om al zijn nederlaag als hij straks de stakers had zien heentrekken, verheugd, zonder een oogwenk naar hem om te zien. Een vlag van onweerstaanbare vernielbegeerte bruischte in hem op; maar hij kreet gedempt van onmacht, en greep met de handen naar zijn hoofd. Neen hij kon niets: van allen kant kwam de vijandigheid opgezet, om op hem aan te vallen, om hem te stooten en neer te drukken en dood te knellen. De martelende onoplosbaarheid van zijn strijd was als een dikke laag kwaadaardige bitterheid op zijn tong, en als een giftige troebelheid van sluwe aantasting in zijn hersenen. Hij wilde zich op alles werpen, om te vernielen en te beuken, in een dierlijke zinneloosheid. Hij liep den hof in en de ruimte was als een wanhopige treitering om hem, en hij voelde dat er slechts één ding was, waaraan hij het schroeiende vuur van zijn pijn kon koelen, en zich uitvieren en vergripen.

Toen een oogenblik later de maaltijd binnen was afgeloopen, en de vrouw bezig was het eetgerei af te ruimen, kwam een der meisjes op de moeder toegelopen:

„Moeder....” vertelde het kind angstig. „Vader doet zoo raar hai lait heelendal in de boom.... bai de takke....”

„We sai-je Mie....?” riep de vrouw, „we sai-je.... in de boom?.... we sai-je?....”

Zij sidderde, en stond stil, en voelde plots het ongeluk uit de kamer op haar afkomen, en scheurde een kreet uit haar borst, en rende met de handen aan haar

hoofd genepen naar buiten. Toen zij den man aan een grooten boomtak zag hangen, jankte zij een langen gil uit, als onder een messteek, en drukte de handen in haar oogen. Zij liep terug en weer aan, en in de opgedreven zinnen had zij het begrip gewonnen, een mes uit huis te halen. Zij sprong op een stoel, die onder hem stond, en rekte en wrong zich met haar lijf vol angstig-opgedreven liefde naar hem heen tot bij zijn reeds paars-gezwollen hoofd, en rukte en kerfde en sneed het touw af en hield zijn lichaam tegen in den val op den grond. De kinderen stonden rond hen te jammeren, door een niet bevroede gruwzaamheid gegrepen, en de vrouw had zich op het gras geworpen en kroop om hem heen en nam zijn hoofd in haar handen en streek er over als om het van de pulende aderen te effenen. Dan liep zij naar de pomp en begon hem met water te wasschen en te betten, terwijl haar keel scheen volgegoten tot stikkens toe.

Toen hij bij was gekomen, stond zij doodswit voor hem, met een mond, die was opengereten tot een spleet diep in haar wangen, en oogen die waren als kleine stukjes kool diep in haar hoofd gestoken.

„Wa' hai-je gedaan.... Dirk....” hokte ze zacht, „wa' hai-je gedaan.... da's doch nie' goed.... da's doch nie' goed.... wa'j gedaan het....”

Hij stak zijn kop vooruit; hij wist weer wat er was, en al wat komen ging. En met de angst in zijn keel kreet hij haar zijn benauwenis toe:

„Ik kan d'r ook niet oit!... ik kan d'r niet oit!...” dreinde hij, „hai het ons ook weer twee honderd gulden opgeslagen voor 't ander jaar.... dat hait-ie ook.... de smeerlap.... twee honderd....!”

De vrouw stond met haar waswitte gezicht voor hem, en schrok een eind terug van dien kinderlijken

angst. Zij voelde de onoverkornelijkheid en de onge-
neeslijkheid van het lijfvullende en wereldvullende
leed, en zij vouwde de handen klemmend saam en
knelde ze tegen de borst, waar binnen alles gescheurd
en gebroken leek. Zij kneep de oogen dicht, die nu
pas volliepen met heete tranen, en kreunde, haar
hoofd omhoog wringend van de brandende pijn, waar-
mee haar hart ineen kromp in haar lijf tot stervens toe.

„Jezus Josef Maria....” kermde zij zacht voor
zich heen.

April 1912.

INHOUD

	Bladz.
In de groote leerschool	7
Hoe de kleine Sjimnie Neeter burger werd	33
De onverbeterlijke	81
De hengelwedstrijd	117
Moeder Zijpe's verjaardag	135
Kinderen	147
In de engte	177
